

KAZALO:

SEZNAM KRATIC.....	3
SEZNAM TABEL.....	3
PREDGOVOR.....	4
1. UVOD.....	6
1.1. Uvod v diplomsko nalogo.....	6
1.2. Izhodišča in temeljne hipoteze	7
1.3. Področja raziskovanja in metodologija.....	8
1.4. Teoretski uvod	9
1.4.1. Politična ekonomija, država vs. gospodarstvo	9
1.4.2. Teorija sovjetskega ekonomskega sistema.....	10
1.4.3. Teorija mednarodnih ekonomskih odnosov	14
1.4.4. Majhna država v velikem svetu.....	17
1.4.5. Ekonomske integracije in prihodnost.....	18
2. PREDSTAVITEV SUBJEKTOV	21
2.1 Ruska federacija.....	21
2.1.1. Kratka predstavitev	21
2.1.2. Zgodovina in temeljne prelomnice ekonomskega razvoja.....	22
2.1.3. Revolucija in ekonomija Sovjetske zveze.....	24
2.1.4. Vojna in hladna vojna	26
2.1.5. Svet ekonomske vzajemnosti	28
2.1.6. Konec Sovjetske zgodovine	30
2.1.7. Nastanek Ruske federacije	31
2.1.8. Reforme in gospodarski kazalci	32
2.1.9. Mednarodna menjava	35
2.1.10. Strategija razvoja Ruske federacije.....	37
2.2. Republika Slovenija	39
2.2.1. Kratka predstavitev	39
2.2.2. Kazalci.....	40
2.2.3. Smeri izvoza in slovenskih TNI.....	41

3. EKONOMSKI ODNOSI MED SLOVENIJO IN RUSKO FEDERACIJO	43
3.1. Sodelovanje na politični ravni.....	43
3.1.1. Meddržavni sporazumi in stiki	43
3.1.2. Vloga držav pri gospodarskem sodelovanju	46
3.1.3. Reševanje klirinškega dolga.....	47
3.1.3. Skupni projekti	48
3.2. Gospodarsko sodelovanje	51
3.2.4. Značilnosti poslovanja z Rusijo	51
3.2.1. Strokovni svet za gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Rusijo	53
3.2.2. Mednarodna menjava	54
3.2.3. Tuje neposredne investicije.....	57
3.2.3. Storitve	60
3.3 Največji izvozniki in njihovi projekti	62
3.3.1. Krka	63
3.3.2. Iskratel	64
3.3.3. Helios	64
3.3.4. Trimo Trebnje	65
3.3.5. Slovita.....	65
3.3.6. Priložnost za sodelovanje pri proizvodnji avtomobilov	66
4. VPLIV INTEGRACIJE V EU	66
4.1. Učinki integracije v EU za Slovenijo	67
4.2. Ruska federacija in mednarodne integracije	68
5. SKLEP.....	70
6. LITERATURA	73

SEZNAM KRATIC

APEC	Azijsko-pacifiško ekonomsko sodelovanje
ASEAN	Združenje jugovzhodnih azijskih narodov
BDP	Brutodružbeni produkt
CEFTA	Srednjeevropski prostocarinski sporazum
DVR	Države v razvoju
EEC	Evropska gospodarska skupnost
EEEP	Enotni evropski ekonomski prostor
EU	Evropska Unija
GZS	Gospodarska zbornica Slovenije
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
NAFTA	Severnoameriški svobodno trgovinski sporazum
NEP	Nova ekonomska politika
PPP	Primerjalna kupna moč (Purchasing power parity)
RF	Ruska federacija
RS	Republika Slovenija
SEV	Svet ekonomske vzajemnosti (ang. COMECON)
SFRJ	Socialistična Federativna Republika Jugoslavija
SND	Zveza neodvisnih držav (CIS)
SZ	Sovjetska zveza
TNI	Tuje neposredne investicije
TNP	Transnacionalna podjetja
WTO	Svetovna trgovinska organizacija
ZDA	Združene države Amerike

SEZNAM TABEL

		Stran
Tabela 1	Prednosti in pomanjkljivosti Sovjetskega sistema	14
Tabela 2	Prvi na vasi - primerjava Slovenije z izbranimi državami	17
Tabela 3	Prikaz trgovine vzhod-zahod v obdobju hladne vojne	30
Tabela 4	Gospodarska rast v Rusiji	33
Tabela 5	Primerjava stabilnosti rublja z dolarji, in slovenskimi tolarji	34
Tabela 6	Makroekonomski kazalci RF	34
Tabela 7	Izvoz in uvoz Ruske federacije po državah	36
Tabela 8	Primerjava lestvic 10 najbolj negativnih faktorjev konkurenčnosti RS	42
Tabela 9	7P Pravil pri poslovanju z Rusijo	53
Tabela 10	Obseg blagovne menjave med Slovenijo in RF med leti 1990 –2001	55
Tabela 11	Glavni proizvodi v menjavi – izvoz iz Slovenije I-XII 2001	56
Tabela 12	Glavni proizvodi v menjavi: Uvoz v Slovenijo I-XII 2001	57
Tabela 13	Stanje izhodnih TNI Slovenije v Rusijo	58
Tabela 14	Število slovenskih gospodarskih družb z neposrednimi naložbami v tujini	58
Tabela 15	Preglednica izhodnih TNI po podjetjih	59
Tabela 16	Stanje izhodnih TNI iz Rusije v Slovenijo	59
Tabela 17	Turistični obisk Slovenije v letu	61
Tabela 18	Primerjava ruskih z najpogostejšimi turisti v Sloveniji	61
Tabela 19	Obisk ruskih turistov	62

PREDGOVOR

»Glede na trenutno situacijo in razvojne napore, bi sovjetski naravni viri lahko bili v prihodnosti veliko bolj pomembni v svetovni ekonomiji – ali pa tudi manj.«

R. G. Jenson leta 1983 (Geography of the World. 1996)

Ali bo Rusija oziroma njeni gospodarski, naravni viri bolj pomembna ali manj v svetovni ekonomiji? Zgoraj napisan citat prej kot kaj drugega napoveduje negotovost. Nekaj se lahko zgodi ali pa tudi ne. Ni ravno ogromen preskok v znanju, je pa ta trditev pokazatelj dejstva, da je Rusija v veliki meri bila in bo neznanka. Ne glede na to, kako dobro poznaš razmere, okoliščine in zgodovino, je težko predvideti njeno prihodnost. Na primer, v članku iz leta 1992 **Anders Aslund** piše o ruski zgodbi uspeha, s podnaslovom »Černomyrdin pulls it off«. Hvali hitro privatizacijo, uspešno izvedeno v manj kot dveh letih. Hiperinflacijo in primanjkljaj v proračunu pa opraviči kot malo ceno za konec komunizma. Depresija ruske ekonomije je po njegovem zelo pretirana. Svoj članek zaključí z ugotovitvijo, da je Rusija končno postala relativno predvidljiva dežela, da so zdaj pravilna vprašanja kaj je Rusija postala in ne kaj bo postala¹. Najhujše pa je šele prihajalo. Še istega leta, (pravzaprav mesec kasneje), ko je bil ta članek objavljen, se zgodi črni torek. Rubelj je v enem dnevu izgubil 27% svoje vrednosti proti dolarju.² To je bil prvi iz serije velikih padcev rublja, ki so privedli do tega, da je povprečna plača ruskega delavca padla s 400 \$ na 50 \$. Plača univerzitetnih profesorjev, inženirjev, vojakov in smetarjev je postala približno enaka in enako majhna. Po drugi strani pa se je rodila nova gospodarska elita novopečenih bogatašev, znanih kot »Novi Rusi«, ki so obogateli na račun hitre privatizacije in s špekulacijo.³

Danes je Rusija v ubogem stanju. Izgubila je tekmo v hladni vojni, ko je bila še neizpodbitno svetovna velesila, ki se je bojevala za mesto na prvi stopnički svetovne dominacije. Politično je še velesila, a se je pridružila članicam Varnostnega sveta OZN, ki so bile nekoč veliko pomembnejše, danes pa so obdržale predvsem prestiž in privilegij tega položaja. Po dejanski (gospodarski) moči je RF veliko šibkejša. Če ne bi imela nafte bi bila verjetno še manj pomembna. Življenjski standard prebivalstva je padel,⁴ valuta je padla, volja ljudi je upadla, poleg tega pa so neskončna vojna v Čečeniji, potopitev podmornice Kursk in podobne nesreče še nadaljni žebli v krsto.

¹ Aslund 1994: 58-71.

² Zapisano v članku Business Weeka October 24, 1994 z naslovom: »Russia's Black Tuesday: The blood of a free market«

³ Podobno izkušnjo kot Aslund sem imel tudi sam, ko sem v nalogi uporabil lanskoletni vir, ki je še govoril o preferencialnem obdavčenju blaga iz Slovenije. Ta preferencialni režim je vmes že izginil. Rusija in njena zakonodaja je spremenljiva. Očitno je, da se ne smem ukvarjati s preveč strogim napovedovanjem, ampak raje z ugotavljanjem.

⁴ Ocena CIA Worldfact book za leto 1999 ocenjuje, da je celo 40% ljudi pod črto revščine.

Rusija je še vedno razpeta med **vzhod in zahod** (dvoglavi orel na ruskem grbu dobro ponazarja to usmerjenost). Danes je odvisna od zahoda zaradi ekonomske nemoči in paktira z nedavnim sovragom. Ruske ambicije, ki jih ponazarja pogled orla na vzhod, stremijo po močni in samosvoji Rusijo z drugačnim političnim sistemom in vrednotami kot zahodne države. Rusija, ki bi hotela postati gospodarska in vojaška sila in s tem konkurentka premoči ZDA, lahko tudi v sodelovanju z drugimi večjimi silami (Kitajska, EU...). Putinova Rusija se sicer politično in ekonomsko povezuje z zahodom in se mu prilagaja (popuščanje glede širitve NATA). Kljub temu se poslužuje vprašljivih prijemov pri konsolidaciji moči nad mediji in političnim življenjem, ima nizko raven spoštovanja človekovih pravic. Sodeluje z najbolj nedemokratskimi režimi tega sveta (Iran, Severna Koreja, Irak...), jim prodaja orožje, jedrski material in se pri tem ne da omejevati.⁵ To da slutiti, da čim bo gospodarska moč Ruske federacije večja, se bodo tudi njene politične zahteve in samozavest povečale in osamosvojile, takorekoč 'odzahodile'. (Bideleux 1996: 142-156)

Njena geografska in demografska velikost, njeni rudninski potenciali so razlogi, zaradi katerih bi Rusija morala biti bogata dežela, tako kot je na primer ZDA. Ampak Rusija ni nikoli bila "dežela priložnosti". Razlage za to, da ni bogata in razvita država, ne najdemo v količini in kvaliteti razpoložljivih virov, saj ima le-teh v izobilju⁶. Vzroke in pojasnila moramo iskati drugje, in sicer v zgodovini njenega razvoja. Carska Rusija je bila velika imperialna in despotska država, kjer so reforme zaostajale tudi do 200 let za tistimi na zahodu. Fleksibilnosti oblasti in ljudi ni bilo, zato se tudi podjetništvo in meščanstvo oziroma zahodnjaški (kapitalistični) odnos do lastnine in pridobivanja lastnine ni mogel razviti. Do 20. stoletja je bila večina prebivalstva kmečkega. Po revoluciji, se je začela množična elektrifikacija in industrializacija. Stalinova in partijska politika pa je vztrajno čistila tisto, kar je bilo najboljše in najsvobodnejše v ljudeh, s tem da je deželo 'očistila' teh nevarnih ljudi, kulakov, mislecev, oficirjev,...(Solženicyn 2001)

Ali je Ruska federacija pripravljena na izzive 21. stoletja? Kaj bo tam čez 10, 20 let? V čem se razlikuje od drugih držav v tranziciji in kam jo bo tranzicija peljala? Slovenija je ravno tako nova država. obe sta se osamosvojili in morata na novo definirati svoj položaj v svetu. Slovenija se je integrirala v zahodnoevropski politični in ekonomski prostor in pričakuje, da bo v kratkem postala polnopravna članica Evropske Unije in Nata. Ali bo članstvo Slovenije v EU vplivalo na trgovanje z nečlanicami? V tej nalogi bom odgovarjal na ta in podobna vprašanja, relevantna na temo **ekonomskih odnosov med Slovenijo in Rusko federacijo**.

⁵ Izgleda, da bo izvoz orožja ostala dolgoročna ekonomska politika, ne pa le začasna rešitev (Clifford Gaddy and Melanie Allen: 1993).

⁶ Podobno velja za veliko držav v razvoju, ki imajo surovine, vendar jim te ne pomagajo dovolj, da bi splezale iz revščine.

1. UVOD

1.1. Uvod v diplomsko nalogo

“Rusko gospodarstvo... predstavlja enega od potencialno najprivlačnejših svetovnih trgov tako za klasično trgovinsko sodelovanje kakor tudi za višje oblike gospodarskega sodelovanja (predvsem naložbe). Svetovna banka ocenjuje, da so naravna bogastva v Rusiji večja kot v Braziliji, Južni Afriki, Indiji in Kitajski skupaj.” (Strategija ekonomskih odnosov s tujino 1996: 161)

Ideja za to diplomsko nalogo ni nastala tik pred rokom oddaje prijave obrazca o temi naloge. Nasprotno, že dve leti sem vedel, kaj bom raziskoval, kateri tematiki bom posvetil svojo diplomsko nalogo. V nalogi bo precej poudarka na Rusiji kot gospodarskem okolju in njegovem razvoju. Obenem pa precej govora o priložnostih, ki jih nudi slovenskim podjetjem, ter iskanjem preseka gospodarskih in političnih stikov med državama. Tematika je zelo aktualna po vseh merilih, gre za obdobje zadnjih desetih let, od razpada Sovjetske zveze in Socialistične Federativne Republike Jugoslavije, razpada obeh ekonomskih prostorov in obnavljanja stikov med njima. Pomembna komponenta aktualnosti teme je letošnji dogovor (ali bolje rečeno dogovarjanje) med Kozirjevim in Drnovškom (in zopet 14. septembra 2002 Drnovška s Putinom) o promociji trgovanja med državami, in sicer o tem, da bi še letos (kot to govorili lansko leto) oziroma v roku dveh do treh let (kot to govorijo letos) menjava med njima dosegla milijardo dolarjev. V tej nalogi bom raziskal tudi možnosti izvedbe teh namenov. Ali sta politika in ekonomija še tako povezani kot včasih? Kot takrat, ko je bila mednarodna trgovina sredstvo politične in materialne pomoči in premoči Ruske Sovjetske republike? Ali se lahko dva šefa države dogovorita o obsegu trgovine, ali so to le retorične pobude, ali so to nujni katalizator rasti trgovine, ‘brca v pravo smer’? Ali je postala država služabnica ekonomije in ne več obratno, kot je to bilo v časih socializma?

Vzhod je za Slovenijo enkratna gospodarska priložnost, ki je (vse manj) zanemarjena. Gospodarska usmerjenost, oziroma izvoz v EU je resda **razvojno naravn**, imamo visok odstotek trgovine s tem področjem, vendar je v sodobnem, globaliziranem in nestabilnem svetu potrebno vztrajno iskati nove trge. Izpadi dohodkov zaradi morebitnih recesij in kriz se lahko nadomestijo na drugih tržiščih. Ruska federacija se pogosto omenja kot eden najbolj perspektivnih svetovnih trgov.

Namen naloge bo na primeru ekonomskih odnosov Slovenije in Ruske federacije preučiti perspektive in probleme ekonomskega sodelovanja Slovenije in bivših držav vzhodnega bloka kljub bližnjemu članstvu v EU. Govorili bomo o tradicionalnemu sodelovanju (in pomenu le tega) slovenskih podjetij z ruskimi, o zapostavljenosti ruskega trga in relativno počasnem prodiranju zahodnih firm, ki kljub tveganju in krizam lahko pomeni veliko priložnost.

1. 2. Izhodišča in temeljne hipoteze

Pri izdelavi diplomske naloge so bile uporabljene določene hipoteze, ki temeljijo na naslednjih izhodiščih:

- **Slovenija bo v kratkem postala članica EU.**
- **Slovenija je kot tržišče premajhna za slovenska podjetja,** ti namenijo večino proizvodnje izvozu.
- **SFR Jugoslavija je imela v preteklosti poseben politični in ekonomski položaj** v odnosu do Evropske ekonomske skupnosti, kot tudi do Sovjetske zveze. Z obema je smela trgovati z določenimi privilegiji, ki jih je pridobila zaradi svojega posebnega položaja v bipolarni ureditvi sveta. V tem času so na vzhodnih trgih slovenska podjetja uspevala (predvsem Slovenijales, Iskra, Lek, Krka).
- **Vzhodni trgi** so bili podvrženi velikim tveganjem zaradi kriz, tranzicije, vojn. Tudi zaradi vsesplošne usmerjenosti Slovenije k EU so postali manj pomembni. Večina vzrokov velikih tveganj počasi izginja. Gladina razburkanega oceana tranzicije in vojn se počasi umirja.
- **Ekonomski sistem Sovjetske zveze** je bil centralno planski in je dušil mnoge sektorje v stagnaciji. Neprilagodljivo in zaostalo gospodarstvo je tranzicija zelo prizadela.
- **Sovjetska zveza in Vzhodni blok so bili povezani v enotni trgovinski coni.** Trgovina se je odvijala v posebnih razmerah in po neekonomskih načelih. Količine surovin in dobrine so bile določene in prodajane po določenih cenah, ki niso bile podvržene ekonomskim načelom. Po razpadu SEV se nafta prodaja po tržni ceni in ne več po »bratski, socialistični« ceni, kar je prizadelo druge članice.
- Jugoslavija je razpadla in s tem je nastalo pet različnih držav. Še pred dejanskim razpadom so Srbi uvedli trgovinski embargo, ki je primoral Slovenijo k iskanju novih trgov.⁷ Po koncu vojne se odpirajo možnosti, da se sodelovanje zopet poveča in da se slovenska podjetja udeležujejo na teh trgih. V naši okolici so se konflikti končali, tako da se odpira nova

⁷ V letu 1987 je Slovenija izvozila 35% svojega izvoza v Srbijo (s Kosovom in Vojvodino), leta 2002 pa je izvozila tja le 2,8% svojega izvoza. (Kos 2001:220).

dimenzija ekonomskega in političnega sodelovanja z državami bivše Jugoslavije, ki verjetno še dolgo ne bodo članice EU.

Hipoteze:

1. **Ruski trg je perspektivna destinacija našega izvoza.** Kljub nestabilnosti, krizam, gospodarskim nihanjem, težavam z likvidnostjo in drugim vrstam tveganja se sodelovanje splača. Na to kaže tudi neprekinjena prisotnost slovenskih podjetij tam. Gospodarstvo Ruske federacije se stabilizira in privablja mnoge tuje investicije. V novih okoliščinah se bodo slovenska podjetja morala pospešeno boriti za povečevanje tržnega deleža.
2. **Kljub pridruženju Slovenije v EU ne moremo pričakovati, da se bo uresničila teorija,** ki govori, da statični in dinamični učinki članstva v carinskih unijah zmanjšajo obseg trgovine s tretjimi državami (v našem primeru z Rusko federacijo), oziroma da postane leta manj ekonomična v odnosu do trgovine s članicami.
3. **Glede na pogoje in obilje produkcijskih faktorjev bi morala biti Sovjetska zveza ekonomska velesila. Ves ta potencial je bil oslabljen zaradi neučinkovitega ekonomskega sistema. Ruska federacija bo zelo verjetno v tržnem sistemu dosegala visoke stopnje rasti.**
4. **V medsebojnih odnosih med državama so ekonomski posebej pomembni. Ti potrebujejo stimulacijo tudi s strani političnih sfer.**

Te hipoteze je smiselno preoblikovati v delovna vprašanja, ki jih bom v sklepu poskušal odgovoriti:

Ali je Ruski trg perspektivna destinacija našega izvoza?

Ali smemo pričakovati, da se bo v primeru slovenske pridružitve EU obseg menjave Slovenije z RF zmanjšal?

Ali bo Ruska federacija v pogojih tržnega sistema dosegala visoke stopnje rasti in obenem postala stabilno gospodarstvo?

Kakšno vlogo ima pri vsem tem država?

1.3. Področja raziskovanja in metodologija

V diplomski nalogi so bile za teoretično obdelavo problematike uporabljene analitično-sintetične, zgodovinske in induktivno – deduktivne metode. V teoretskem uvodu bodo podane temeljne teorije mednarodne menjave in njihove implikacije za malo in veliko državo. Naloga

bo strukturirana tako, da bomo skozi nalogo odgovarjali na delovna vprašanja, v sklepnem delu pa na osnovi odgovorov hipoteze potrdili oziroma ovrgli. Posebno vlogo ima pregled zgodovine ekonomskega razvoja Rusije, razpada Sovjetske zveze in tranzicije v ekonomijo. Zdi se, da je več del preučevalo teorijo in zgodovino sovjetskega gospodarstva na zahodu kot na vzhodu. V teoretičnem uvodu bo predstavljena kritika socialističnega gospodarskega sistema s strani pripadnikov Avstrijske šole ekonomije. Nadaljevali bomo s temeljnimi načeli klasične in sodobne teorije mednarodne ekonomije. Poudariti rusko izkušnjo Sovjetske zveze in prejšnjih obdobj je smiselno, saj to pripomore k razumevanju in obenem čudenju ob dogodkih zadnjega stoletja, zadnjih deset let, in lahko nudijo neke iztočnice glede možnosti prihodnjega razvoja.

S tabelami in statističnimi analizami (različnih vidikov in problemov) si bomo pomagali pri posameznih sklopih, uporabljene bodo že objavljene tabele ali pa sestavljene na podlagi statističnih podatkov raznih virov. Kjer je to mogoče bo dopolnjena z empiričnim pristopom in metodo intervjuja (oziroma pogovora) z izkušenimi ljudmi, ki se ukvarjajo in delujejo na področju ekonomskih odnosov z Rusijo.

1.4. Teoretski uvod

1.4.1. Politična ekonomija, država vs. gospodarstvo

Temeljni kamen politične ekonomije je postavil Adam Smith s svojim delom *Wealth of Nations*, ki je bil prvič izdan 1776. Delo je temeljilo na 'laissez-faire' filozofiji zahodne družbe in je lahko služil kot učbenik lastnikom malih trgovin. Delo je predvidevalo industrijsko revolucijo, ki je bila takrat že prisotna, vendar ni moglo predvideti današnjih globalnih razsežnosti ekonomije in transnacionalnih podjetij. Kljub vsemu pa klasične postavke Smithove teorije ekonomskega liberalizma o minimalnem državnem vmešavanju v ekonomijo in svobodnem delovanju trga danes še vedno prevladujejo (predvsem v anglosaksonskem svetu). V sodobnem teoretičnem diskurzu je postal študij globalne ekonomije, njenih lastnosti in prilagajanje nacionalnega gospodarstva in države na globalno okolje eden najpomembnejših in najpogostejših predmetov raziskovanja (Isaak 1991: 4-6)

V preučevanju politične ekonomije sta dve glavni smernici. Prva preučuje vladne politike, ki vplivajo na ekonomsko delovanje trga in njegovih subjektov. Druga pa je preučevanje

ekonomske podlage politične akcije, kjer iščemo odgovor na to, kako ekonomske sile vplivajo na vladne politike in jih oblikujejo. (Frieden, Lake 1995: 1-5) Ključno vprašanje ekonomske politike je kakšen bi moral biti odnos med vladnimi politikami, državo, njenimi institucijami in gospodarstvom. V logiki 'laissez faire' bi se morala država popolnoma umakniti gospodarstvu, ne bi smela biti lastnica podjetij, in se tudi drugače ne bi smela vmešavati. To je pogled, ki ga širijo ameriški ekonomisti, republikanci (pristaši t.i. 'reaganomics'). Oni izenačujejo vmešavanje države v gospodarstvu z tržno neučinkovitostjo, s kazenjem popolnosti. (Davidson v Jaklič 1994: 21). Zavedati se moramo, da so za svobodno menjavo in svobodno (neobdavčeno) gospodarstvo vedno zainteresirani predvsem bogati narodi oziroma segmenti družbe. Bolj kot to nas bo za zanimala razvojna vloga države in njen odnos do mednarodne aktivnosti gospodarskih subjektov.

1.4.2. Teorija sovjetskega ekonomskega sistema

»V tridesetih letih je bil komunizem uspeh v primerjavi s polomom kapitalizma, primer, kako se lotiti gospodarskih težav moderne družbe. Od vojne uničeni caristični imperij je komunizem v nekaj letih spremenil v pomembno industrijsko silo; bil je sistem, ki je deloval.«
(Mazower 2002: 121)

Kako to, da je imel komunizem toliko privržencev po svetu, dosegal take (navidezne in ogromne) uspehe, imel teoretično najlepše namene, obenem pa tako kruta sredstva in klavrn konec? Ali je kriv sistem, teorija, diktatorji, zunanje okoliščine? Dandanes izgleda, da je liberalni tržni sistem popolnoma zmagal in da je bilo tako tudi usojeno. Pred petnajstimi leti je bilo skoraj nepredstavljivo zamišljati si tako hiter propad komunizma in razpad Sovjetske zveze. Ta je bil že takrat neizogiben in tako rekoč pred vrati. Na konkretnem ruskem primeru bomo skozi kratek pregled njene zgodovine pregledali napake in probleme ideje komunizma in njegove posledice na današnje razmere v Rusiji.

Marxov 'Kapital', izdan daljnega leta 1867, je obsežna kritika 'laissez-faire' kapitalizma in je vnesel v teoretsko debato novo vlogo zanemarjenega produkcijskega faktorja – dela (človeka). Poudarjal je razredni boj kot glavno komponento posameznikovega življenja in zgodovinskega razvoja. Marxove ideje so imele ogromen odmev in so v 20. stoletju ključno vplivale na potek zgodovine. Marksove (ekonomske) teorije so mnogi po svoje tolmačili. Teorija se je navezovala na Marxa in obenem na Lenina, Maa, Hoxho itd. Govorimo o

posvojitvi teorije in aplikacijo le-te na razmere v državi in v mednarodni skupnosti. V večini primerov so komunizem prevzele ravno tiste države, kjer sta bila kapitalistična produkcija in tržni sistem najšibkejša. Z razvojem socializma se teorija spremeni v trobilo državnih oblasti in tako drži monopol nad razmišljanjem v vseh sferah. Postane dogma in kot taka izgubi vsebinsko vrednost.

Kaj pa idejne iztočnice, kaj se je zgodilo z delom in človekom? V Orwellovi Živalski farmi bi lahko našli vzporednico in odgovor. Živalska farma ni prej nikoli izgledala tako dobro navzven, proizvodnja in pridelki so presegali rekorde, a živali so delale veliko več in jedle veliko manj. Lenin spremeni razredni boj v zmago delavskega naroda. A njegove populistično - demokratične točke, ki so omogočile podporo ljudstva revolucije (3 odloki: za mir, zemljo in samoodločbo narodov), hitro izginejo. Država postane velik totalitarni eksperiment. V gospodarskem pogledu se razvije posebna vrsta ekonomije, t.i. despotska ekonomija, kjer ima državni aparat glavno vlogo. V 20. stoletju imeli moč videti oba modela: svobodne in planske ekonomije, ki sta se pognali v tekmo za svetovno prevlado v času hladne vojne. (Isaak 1991)

»Politična hegemonija nad ekonomijo in družbo v bivših socialističnih državah je privedla do precejšnega pomanjkanja znanstvenega raziskovanja tako teoretičnega in empiričnega, njegove strukture in razvoja.» (Ferfila v Ferfila in Phillips 1999: str 35)

Paradoksalno je, da obstaja veliko teoretičnih in (malo manj) empiričnih študij komunističnega gospodarstva avtorjev z zahoda, ki so večinoma pisali kritične prispevke. Že na začetku stoletja so se pripadniki Avstrijske šole ekonomije (Mises, Hayek...) spoprijeli s problemom komunizma in dosegli precej resonančen odmev v protikomunistični Ameriki. Kasneje so s sovjetskim komunizmom pretrgali vezi tudi evropski komunisti in socialisti. Na znanstvenem področju se je teorija marksizma sčasoma prelevila v strukturalizem, teorijo konflikta, teorijo odvisnosti, sistemsko teorijo... Vse te teorije pa poudarjajo podoben problem kot Marxov original: neenakopravnost, nepravičnost, izkoriščanje... Ne preučujejo (zanemarjajo) ekonomske realnosti trga, ne jemljejo trga kot regulatorja, denarja pa ne kot sredstva določanja vrednosti (cene, plačila in profita), ki pomaga proizvajalcem in potrošnikom pri delovanju. (Boettke 1999)

»Komunizem kot preseganje buržoazne družbe zahteva odpravo posredovanja interesa v družbenih razmerjih, na katerem se ta družba utemeljuje. Pod tem pogojem se bodo odnosi

med ljudmi spremenili v čisto trgovino. Komunizem v tem smislu implicira izginotje ekonomskega.« (Rosanvallon 1998: 182)

Kot ekonomska teorija marxizem-leninizem ostaja na retoričnih postavkah o odtujitvi od dela, diktaturi proletariata, odpravi lastnine, odpravi denarja, odpravi razlik med posamezniki⁸ (glej Lešnik 1977, Kubalkova 1980). Kot teorija marksizem ne ponudi konkretnih rešitev gospodarskega razvoja in rasti. Voditelji so tisti, ki morajo prirediti teorijo utelesiti v resničnost. Pri slednji se morajo odločiti kaj graditi, kaj proizvajati, kako, kje, in kako nagradjevati ljudi. Tragika tega je v tem, da gospodarskih politik niso prilagajali tistim segmentom ekonomije, ki so funkcionirali uspešno, ampak so raje uspešnost žrtvovali za to, da izpolnejo retorične in komunistične načrte. "Benevolentnost" komunizma, ki obljublja lepšo prihodnost se dejansko umakne dogmi in totalitarizmu.

Ludwig von Mises, pripadnik avstrijske šole trdi, da je socializem nepraktičen, saj ljudem manjkajo etična načela, ki bi jih morali imeti, da bi socialistična družba funkcionirala. Komunizem ni propadel zaradi slabih ljudi ampak zaradi slabih idej, ki so bile ljudem neprilagojene. Na dolgi rok komunizem dokazano zmanjšuje učinkovitost, ker mu manjka metoda **ekonomske kalkulacije**. Posameznik dobi ne glede na vložek dela enako nagrado. Ko posameznik ni plačan po učinku, se želi čim bolj približati normi skupine. Dela manj in ponavadi slabše. Manjša učinkovitost privede do znižanja življenjskega standarda velike večine. Nauk socialističnega eksperimenta se da povzeti preprosto: **komunizem je sicer lepa ideja, a je propadel, ker ni možno spreminjati narave človeka**. Da bi katerikoli sistem deloval, ga je potrebno prilagoditi človeku tako, da bo sistem deloval učinkovito. Ta sistem naj bi temeljil na osebni svobodi, ekonomiji prostega trga in državne neintervencije, torej na idejah zgodnjih mislecev klasične politične ekonomije (Boettke 1999).

Sovjetski model je bil prototip vseh dirigiranih ekonomij. Sovjetska ekonomija in produkcija sta bili združena v centralno planskem mehanizmu. Sovjetska ekonomska uprava v Moskvi je povezovala proizvajalce surovin, polproizvodov in končnih dobrin, pogosto locirane v oddaljenih predelih in različnih republikah. Osnovni način upravljanja gospodarstva je bila centralna razdelitev nalog proizvodnim faktorjem z distribucijskimi kvotami in uravnavanje finančnega sistema. Posamezna podjetja so bila močno odvisna od materialnih virov

⁸ Moskovski orkester je za kratek čas eksperimentalno igral brez dirigenta. Eksperiment ni bil uspešen.

oddaljenih podjetij in subvencij centralne vlade. Niso imela svobode odločanja o distribuciji svojih proizvodov in investicij, transferji so bili izvedeni po državnem načrtu. Podjetje zato ni imelo potrebe po denarju, razen kar je potrebovalo za izplačilo plač zaposlenim. Niso jih zanimale tehnične izboljšave proizvodov in zmanjševanje stroškov produkcije, saj je bil edini cilj izpolniti proizvodno kvoto. Proizvajali so tehnološko preproste dobrine, ki so zadovoljile le osnovne potrošniške potrebe. Ti faktorji so prispevali h tehnološkemu zaostajanju in nekonkurenčnosti Sovjetske ekonomije (Kotler v Kotler, Jatusriptak in Maesincee 1997: 60-64 in Orjanowski v Clesse in Zhurkin 1997: 183-208)

Ekonomska administracija je vseskozi izvajala **politiko substitucije uvoza**. Imeli so visoke obrestne mere. Največji del investicij je bilo v težko industrijo. Ker je imela Sovjetska zveza obilje vseh vrst surovin in obenem tehnologij, ta disproporcionalna investicija ni prizadela bilančnega ravnotežja. Uporabljali so najnovejšo tehnologijo, človeški kapital so vzgajali in izobraževali na univerzah, kakor tudi v tovarnah. (Kotler v Kotler, Jatusriptak in Maesincee 1997: 68-72)

Razvoj razvijajoče se potrošniško usmerjene ekonomije zahteva razgradnjo centralnega planiranja. V znanju intenzivna družba zahteva konec cenzure, strogega nadzora, partijske ortodoksije in monopola. Tega si Sovjetska zveza in njeni voditelji niso mogli, niti si niso želeli privoščiti. Da bi SZ dosegla ekonomsko rast bi morali investirati v nove sektorje rasti, kar bi pomenilo odlivanje sredstev od podpiranja kmetij, subvencij prehrane in vojske. Poraba na teh področjih se je povečevala, kar je vodilo do pomanjkanja sredstev za posodobitev starejše industrije in razpadajoče infrastrukture, da niti ne omenjamo pomanjkanja sredstev za razvoj novih tehnologij. Sovjetska ekonomija je postala ujeta, globoko zamrznjena v ekonomski 'dolgi krog', ki je bil vezan na industrijo in investicije iz leta 1930. Vse investicije so bile take, da je za ceno razvoja težke in oboroževalne industrije trpel rast življenjskega standarda, ni bilo investicij v proizvodnjo potrošnih dobrin. Medtem ko je Zahodna Evropa doživljala veliko rast in razcvet, je v SZ prišlo do stagnacije in zamujanja za načrti petletk in delnih poskusov reforme komunizma. Oboroževalna vojna in uvoz žita sta privedle do propada SZ. (Kotler v Kotler, Jatusriptak in Maesincee 1997: 68-72)

Tabela 1: Prednosti in pomanjkljivosti Sovjetskega sistema

Prednosti	Pomanjkljivosti
Ni množične nezaposlenosti.	Ni plačilne diverzifikacije med različnimi poklici. Človeški viri niso uporabljeni optimalno, več ljudi dela delo enega. Motivacija za delo upada. Slabša produktivnost in podzaposlenost.
V proces načrtovanja je vpletena široka množica ljudi, ki imajo delež oziroma interes.	Ker je produkcija uravnavana z vrha, pride do problema nefleksibilnosti kar se tiče potrošnikov, državljanov in novih okoliščin.
Obstaja enakost priložnosti v večini sektorjev, kot posledica manjših socialnih problemov in širše dostopnosti izobrazbe v primerjavi s kapitalističnimi državami.	Načrtovalni aparat postaja vedno bolj zapleten v proizvodne podrobnosti. Ker se ne uporablja cene kot agregata, je težje in kompleksnejše načrtovati pravo količino vedno bolj raznolikih dobrin.
Politični in drugih pritiski, ki bi vključevali umik kapitala ne obstajajo, kapital je v lasti države.	Tradicionalne industrije so močno prisotne in visoko uvrščene v načrtovalno hierarhijo (lobiji težke industrije).
Sistem ne temelji na potratni potrošnji, da bi dosegel ekonomsko rast: potratna proizvodnja komaj obstaja.	Sistem je zaviral ekonomsko uporabo informacij in uslug in še posebej njihovega potenciala za inovacijo. Ker so investirali predvsem v gradnjo tovarn, je to vodilo do zanemarjanja ostalih faktorjev, kot na primer investiranja v okolje varstvene namene.

(Martin Janicke v Kotler, Jatusriptak in Maesincee 1997: 71)

1.4.3. Teorija mednarodnih ekonomskih odnosov

“V globalni ekonomiji bodo zunajnationalne sile narekemale nacionalno ekonomsko politiko”
(Kos 2001:223)

Mednarodna menjava se “splača”. Trgovcem in proizvajalcem nudi profit in večji trg, potrošnikom pa cenejše dobrine. Gospodarstva imajo priložnost, da se ukvarjajo s proizvodnjem tistih dobrin, ki jih proizvajajo ceneje in bolje. Mednarodna menjava vodi do specializacije, kot nam govori že teorija primerjalnih prednosti Davida Ricarda (1772-1823). Z delitvijo dela in specializacijo povečuješ proizvodnjo in delež nadpovprečno produktivnih panog in podjetij v državi, kar vodi k zniževanju stroškov v gospodarstvu. Rast mednarodne menjave in gospodarstev se doseže z umikom carin in netarifnih ovir. Prosta trgovina je po liberalni (klasični) teoriji najboljša, saj vodi do optimalne uporabe produkcijskih faktorjev in večjega blagostanja.

Merkantilisti pravijo drugače, saj zagovarjajo ekonomski nacionalizem in močno vlogo države. Pomemben je Hamiltonov argument, ki zagovarjanja protekcionizem v (novo osamosvojenih) ZDA in njihovih “infant industries”. Z začetno zaščito trga bi pridobile na času in imele priložnost razviti se, odrasti in se nato pomeriti z drugimi že razvitimi

industrijami. Vendar je tudi to lahko samo izgovor, ki ga uporabi država ob uvedbi tarif in nato začasni protekcijonizem preraste v stalno odvisnost gospodarstva od subvencij. V današnjem času prihaja do neomerantilizma, ki se kaže v povečani državni ambiciji priskrbiti blagostanje in bogastvo lastnim državljanom. Tako politika zopet prodre na polje ekonomije in podvrže ekonomske politike političnim namenom (Balaam, Veseth 1996: 21-36)

Uvozna substitucija je ekonomska politika, ki ima namen razviti domačo proizvodnjo oziroma panogo. Načeloma ni nič napačnega, če se postopoma razvija domača industrija, vendar so se uvozne substitucije posluževali predvsem tisti režimi, ki so želeli doseči neodvisnost in samozadostnost. Raziskave in dejstva kažejo, da so ti poskusi vodili do slabšega življenjskega standarda državljanov. Avtarkija oziroma samozadostnost je danes praktično nemogoča in zahteva žrtvovanje udobja in uživanja dosežkov sodobne tehnologije. Avtarkija je nemogoča in nesmiselna za majhne države, pogojno pa je mogoča le za velike sisteme.⁹ Stalin je do II. svetovne vojne zagovarjal popolno avtarkijo SZ, po vojni pa avtarkijo vzhodnega bloka, ki pa je bila, kot bomo izvedeli, nemogoča.

Če klasiki in zagovorniki svobodne trgovine trdijo, da tarife dušijo razvoj in rast, trdijo teoretiki strukturalizma, da imajo tarife pozitivno funkcijo. V pogojih mednarodne menjave je "odklenalo" proizvajalcem surovin. Močno so odvisni od nihanja svetovnih cen, ki so v 20. stoletju predvsem padale. Še slabše za izvoznike surovin je poslabšanje razmerja med ceno končnega proizvoda in ceno surovin. Tako zagovarjajo, da ima politika uvozne substitucije smisel, saj bi lahko izboljšala pogoje mednarodne menjave in bogastvo držav v razvoju. To ni edini problem, tem državam manjka mnogo več kot le tovarna. Manjkajo jim infrastruktura, dostop do trgov, tržna miselnost, usposobljena delovna sila, stabilnost političnega sistema itd. (Salvatore 1995:273)

Mogoče bi bilo na tem mestu smiselno poudariti razvojno komponento (tujih) ekonomskih investicij. Izkušnje postkolonializma in tranzicije kažejo, da se pomoč v obliki posojil ne uporabi kvalitetno, ampak pretežno v sebične namene vladajoče elite, ki si s tem "kapitalom" položaj na oblasti in si "kupi čas". Drugače delujejo **tuje neposredne investicije**, ki so ekonomske narave in imajo ekonomski motiv, zato so učinkovitejše, smiselnejše in natančno zamišljene po stopnjah in imajo jasno zadane cilje. Uspešno vzpostavljeno podjetje nudi

⁹ Vendar se tudi največje države vključujejo (so že vključene) v globalno ekonomijo (ZDA, Indija, Kitajska)

delovna mesta tam, kjer jih ni bilo, posreduje “know how“ in izobražuje, nudi večji dohodek delavcem in državi. TNI in TNP so gibal globalizacije in gospodarske rasti. (Boettke 1998, Svetličič 1996)

Domači trg je premajhen za malo gospodarstvo. Iz tega sledi, da je za majhno odprto gospodarstvo najboljša tista zunanjetrgovinska politika, ki temelji na svobodni trgovini. Sistem trgovinskih ovir ima to politično prednost, da državljanke obdavčuje na precej neopazen način. Vendar ima protekcionistična politika po Jakliču tri glavne negativne vplive na potencialne izvoznike:

- ❖ Cene na domačem trgu so višje kot tiste na svetovnem trgu.
- ❖ Cene uvoženih surovin in polizdelkov so ravno tako višje od cen svetovnega trga.
- ❖ Ravnotežje v plačilni bilanci je doseženo ob nižjem deviznem tečaju, kar negativno vpliva na izvoznike.

Odprtost gospodarstva pomeni odsotnost omejitev, ki bi onemogočale prost pretok dobrin preko nacionalnih meja. Usmerjenost navzven je strategija osvajanja svetovnih trgov, pogosto enačena s pospeševanjem izvoza. Osnovna značilnost navzven usmerjene strategije je, da trgovinske in industrijske politike ne ločujejo proizvodnje za domači trg in izvoz. Raziskave kažejo, da so izvozno naravnane politike uspešnejše pri doseganju višje gospodarske rasti in da ima močno vmešavanje vlade v gospodarstvu lahko dolgoročno škodljive posledice.

Izvozna naravnost je dolgoročna ekonomska politika, ki je uspešna in nujna za manjše države. V sodobnem globalizirajočem se svetu se “države manjšajo”. Z vključevanjem velikih držav v globalno ekonomijo (s članstvom v WTO) kot sta Kitajska in Indija se liberalizirajoči se svetovni trg poveča za milijarde potrošnikov. Z združevanjem v trgovinske bloke nastajajo ogromna prostocarinska območja. Države postajajo manj pomembne in podjetja bolj. Postati je potrebno veliko oziroma specializirano podjetje, potrebno je razviti produkcijo obsega in se internacionalizirati. **Internacionalizacija** je proces širjenja aktivnosti podjetij preko nacionalnih meja. Izhodne TNI, tako neposrednih kot posrednih investitorjev, izvoz in uvoz oz. mednarodna trgovina, pogodbeno sodelovanje preko licenc in pogodb o sodelovanju ipd. so tipične oblike internacionalizacije poslovanja podjetja. Internacionalizacija gospodarske dejavnosti je posledica potisnih dejavnikov domačega trga, ki lahko ob slabših možnostih gospodarjenja silijo podjetje v nastop na tujem, in vlečnih dejavnikov tujih trgov, ki lahko podjetje vabijo s svojimi neizkoriščenimi možnostmi. (Svetličič 1996: 71-79).

Transnacionalno podjetje je podjetje, ki ima podružnice, s katerimi upravlja izven meja države v kateri ima sedež. Transnacionalna podjetja so lahko bolj ali manj centralizirana: bolj centralizirana imajo praviloma jasno vertikalno hierarhično strukturo, medtem ko so lahko druga transnacionalno povezana podjetja pri vodenju svojega poslovanja veliko bolj avtonomna. Celo do takšne mere, da jih lahko zamenjamo za horizontalne strateške povezave na hierarhično isti ravni, pri katerih so različna podjetja zavezana k določenemu delovanju le v določenih okoliščinah, sicer pa delujejo kot nepovezana podjetja. (Trenc 2002). V današnjem svetu je potrebno biti multinacionalno podjetje, da preživiš. Ta omogočijo hitrejšo prilagajanje, prestrukturiranje in večjo konkurenčnost. TNPji imajo pomemben vpliv na rast izvoza v povezavi z jasno in učinkovito domačo strategijo. Slovenija je premajhen trg, slovenska podjetja morajo rasti z vlaganjem v tujini.

1.4.4. Majhna država v velikem svetu

»Kako lahko govorimo o gospodarstvih majhnih neodvisnih držav? Kako je možno razpravljati o problemu, ki to sploh ni? Življenjska sposobnost države ali naroda ne obstaja, obstaja le problem življenjske sposobnosti ljudi: ljudje dejanske osebe so sposobne za življenje, če se lahko naslonijo na svoje sile in zaslužijo za svoje preživetje« (Schumacher v Jaklič 1994: 111).

Drzna trditev, da o gospodarstvih majhnih držav ne moremo govoriti. V gospodarskem in vojaškem smislu so bolj ranljive kot velike države in so le do neke mere samostojne pri doseganju zastavljenih ciljev. Ampak vseeno Slovenija uvozi in izvozi približno toliko kot Romunija, pa ima Romunija 22 milijonov prebivalcev. Ravno tako je slovensko moštvo premagalo romunsko pri nogometu in se uvrstilo na svetovno prvenstvo. V tabeli lahko primerjamo odnos BDP/prebivalca in izvoz na prebivalca. Male države z višjim BDPjem so tudi države katerih izvoz na prebivalca je večji. Če je Slovenija dobra v primerjavi z Romunijo, je slaba v primerjavi z Avstrijo in Belgijo.

Tabela 2: Prvi na vasi - primerjava Slovenije z izbranimi državami

	Slovenija	Romunija	Češka	Rusija	Avstrija	Belgija
Prebivalstvo (v milijonih)	2,0	22,5	10,3	145,9	8,1	10,2
BDP/prebivalca (v USD)	10,109	1,515	5,156	1,255	25,948	24,347
PPP/prebivalca (v USD)	15,923	6,100	13,342	6,900	24,646	24,845
Izvoz (v mrd. USD)	8,5	8,5	26,2	74,7	64,1	176,1
Uvoz (v mrd. USD)	10,1	10,4	28,0	40,4	68,8	160,8
Izvoz/prebivalca (v USD)	4,294	379	2,553	513	7,840	17,354

Vir: Slovenija v številkah 2001, Statistični urad Republike Slovenije

“Majhne razvite evropske države so na različne načine dosegle svojo razvitost, vendar so vse prej ali slej prevzele strategijo izvozne usmerjenosti.” (Jaklič 1996: 84)

V Evropi je veliko primerov malih, majhnih uspešnih držav, ki so se razvile na različne načine, vse pa so postale odprte ekonomije, izvoznice in uvoznice. Gospodarska struktura majhne države je manj diverzificirana, nekateri sektorji niso zastopani ali pa so le simbolično. Majhne države so veliko bolj odvisne od mednarodne menjave, vendar največkrat izvažajo v manjše število držav in tudi uvažajo iz manjšega števila držav. Majhne države običajno zaostajajo v konkurenčnosti izdelkov, ki jih proizvajajo in izvažajo. Vzrok za to je manjša sposobnost hitrega uvajanja novih tehnologij in produktov. (Jaklič 1994: 111-112)

Majhne države so bolj odvisne od mednarodne menjave tudi zato, ker nimajo vpliva na svetovne cene, ravno tako ne vplivajo na pogoje menjave. Njihov izvoz je manj diverzificiran, skupni obseg menjave izražen v deležu BDP pa je večji. Izvažanje je strategija, s pomočjo katere lahko podjetja v majhnih državah dosegajo ekonomije obsega. Uvoz je nujen za nadomeščanje omejenih naravnih virov in omejenih sposobnosti razvijanja nove tehnologije. Majhnost domačega povpraševanje je mogoče (nujno) nadomestiti z usmerjenostjo na tuje trge, problem pomanjkanja domače konkurence pa je mogoče rešiti z zmanjšanjem zaščite na najnižjo možno raven. Majhne države imajo v mednarodni menjavi dve bistveni prednosti: povečanje izvoza ne vpliva na pogoje menjave v državi uvoznici, količino izvoza pa določajo dejavniki izvozne ponudbe, saj omejitev na strani povpraševanja ni. (Senjur 1993: 24)

Dandanes postaja dostop do svetovnega trga pomembnejši kot velikost domačega trga (Svetličič, 1996: 136). Pomen velikih nacionalnih trgov se je zmanjšal. Prodor na regionalni trg ne pomeni nujno tudi lažjega dostopa do svetovnih trgov. Mednarodna menjava se vse bolj regionalizira, nastajajo trgovinske zveze, ki so do določene mere soodvisne, sicer pa tekmujejo za tržne deleže in zaščito določenih panog (letalska industrija, jeklarska industrija in kmetijstvo najbolj izstopajo).

1.4.5. Ekonomske integracije in prihodnost

“European community, if it were to become politically cohesive, would have the population, resources, economic wealth, technological and actual and potential military strength to be the preeminent power of the twenty-first century.” Samuel P. Huntington (Balaam, Veseth 1996: 218)

V 20. stoletju se je pričel proces ekonomske (in politične) integracije držav v trgovinske bloke. Ta se bo v 21. stoletju poglobil, okrepljen in verjetno tudi zaostrel. **Če smo dosedaj razmišljali v okvirih geopolitike, bomo kmalu morali v okvirih »geoekonomije«.** Gre za svetoven proces, ki se dogaja lokalno na vseh kontinentih. Nastajajo ekonomski prostori, ki presegajo trge nacionalnih držav, nastajajo nadnacionalne politične avtoritete, ki prevzemajo njihovo politično vlogo. Znotraj blokov se ekonomija liberalizira in postaja poenotena. Vprašanje je, ali so te integracije le vmesne stopnje razvoja globalne ekonomije ali bodo imele dolgotrajnejši obstoj in zavirale oblikovanje resnične globalne ekonomije. Med blokovi praviloma prihaja do precejšnih nasprotovanj in tekmovanja, zato se bo morala okrepiti vloga drugih mednarodnih organizacij, kot sta Svetovna banka (GATT) in OZN, da bodo reševale morebitne spore. (Balaam, Veseth)

Ekonomске integracije kršijo načelo liberalne mednarodne menjave, saj gre za svobodno trgovino le znotraj bloka, medtem ko za zunanjo trgovino obstajajo količinske in nekoličinske omejitve. Trgovinski bloki ščitijo svoje ogrožene sektorje proti zunanjim akterjem, proti notranjim jih ščitijo s kompenzacijami in subvencijami. S pridružitvijo naj bi prišlo do učinka povečanja trgovine s članicami in do zmanjšanja trgovanja z drugimi državami. Učinki se delijo na statične učinke, ki so ustvarjanje in preusmerjanje trgovine. Dinamični učinki so dolgoročnejši in predvidevajo povečano mobilnost, večjo produktivnost in inovativnost. Največkrat so ravno dinamični učinki razlogi za ekonomsko integriranje (Salvatore 1998).

Alternativno (in širše) poimenovanje integracij v trgovinske bloke je **konglomerat**, ki je po Milanoviću velika entiteta, sestavljena iz večih omejeno-samostojnih članov. Konglomerati so lahko različne narave, ponavadi gre za prostocarinsko območje, ki ima enotno valuto. Pri konglomeratih je ključno vprašanje proces sprejemanja odločitev z vetom (načelo soglasnosti), kvalificirano večino, nekvalificirana večina itd. To tudi določa stopnjo ohranitve suverenosti države, oziroma moč znotraj integracije.

»Racionalna odločitev države, ki preudarja o članstvu v monetarni uniji je, da se bo pridružila, če bodo koristi članstva, kot so uporaba enotne valute, zmanjšanje negotovosti in povečanje pogajalske moči skupine, večji od stroškov, kot so žrtvovanje neodvisne monetarne politike in širše variacije stopnje nezaposlenosti.« (Hamada, v Šabič 1996:32)

Večje države pridobijo relativno manj z integracijo kot manjše države. S članstvom v mednarodnih, svetovnih, regionalnih (monetarnih) organizacijah (ali s podpisom sporazumov) kot so IMF, EU, GATT, WTO se država članica odpove delu svoje ekonomske suverenosti. Področja ekonomske suverenosti so: uravnavanje deviznega tečaja, trgovinska politika, delo in bančne regulative, računovodske prakse. Kot protiutež zmanjšanju suverenosti se povprečni dohodek na prebivalca poveča. (Milanović 1996).¹⁰

Na svetovni »geoekonomski« sliki 21. stoletja bodo najpomembnejši naslednji trgovinski bloki: evropska EU, severnoameriška NAFTA in azijski ekonomski blok¹¹. Evropska Unija je prišla najdlje, saj so njene članice povezane v monetarno unijo. V času po drugi svetovni vojni so gospodarstva Evrope zelo hitro rasla, vendar je njihovo odstopanje od zapisanega v Rimski pogodbi, ki je predvidevalo skupno delovanje nacionalnih ekonomskih politik privedlo do zastoja v rasti med naftnima krizama. V milih oblikah se še vedno pojavljajo tradicionalna rivalstva Evrope¹². Po Maastrichtu pomeni **Niška pogodba** novo poglavje v zgodovini Evropske unije. V njej je predvidena širitev (ne pa tudi izvedba!) na države bivšega vzhodnega bloka, kar bi še pred petnajstimi leti veljalo za nepredvidljiv dogodek. Leto 2004 se postavlja kot mejnik prihodnje širitve, ko naj bi tudi Slovenija postala članica Evropske Unije.

Katere možnosti ostajajo državam, ki niso članice teh blokov? Imele bodo izbiro ostati zunaj (kar je lahko ali pa tudi ne prostovoljna odločitev),¹³ ali pa pridružiti se že obstoječim blokom (NAFTI se na primer obeta članstvo Čila in drugih južnoameriških držav). V primeru Ruske federacije članstvo v EU odpade, saj je RF večja od celotne EU kakršna je danes in kakršna bo po pridružitvah. Znotraj SND res prihaja do obujanja sodelovanja. RF ima tam lahko hegemonsko vlogo, veliko tržišče za svoje izdelke, a mora zaradi velike konkurence svojo proizvodnjo vseeno izboljšati in modernizirati. Zaradi polpretekle zgodovine RF doživlja odpore novo nastalih držav¹⁴.

¹⁰ Posledice združevanja in širitve EU pa bodo predstavljene v primeru Slovenije in Ruske federacije.

¹¹ Gre za trgovinski blok v nastajanju, v katerem bosta Japonska in Kitajska. Lahko bi šlo za APEC ali ASEAN. APEC naj bi do leta 2020 odstranil trgovinske ovire med osemnajstimi državami članicami.

¹² Francija proti Nemčiji za hegemonijo nad kontinentom, »posebnost« Velike Britanije in njenega odnosa z ZDA, koalicije katoliških proti protestantskim državam...

¹³ Najboljša primera sta Norveška in Turčija v odnosu do EU.

¹⁴ Trenutno poteka tekmovanje med ZDA in RF pri širjenju interesne sfere nad Centralno Azijo (ZDA zmaguje). Drugače opazovalci menijo, da je pospešeno nastajanje in širitev NAFTE imela razloge tudi v tem, da so ZDA želele 'zakleniti' mehiški trg pred Japonci. (Balaam, Veseth 1996) Članstvo ostalih južno ameriških držav pa ima zgodovinsko podlago v Monroevi doktrini.

2. PREDSTAVITEV SUBJEKTOV

2.1 Ruska federacija

2.1.1. Kratka predstavitev

»I cannot forecast to you the action of Russia. It is a riddle wrapped inside an enigma, but perhaps there is a key. That key is Russian national interest.« Churchill, 1939¹⁵

Ruska federacija je ogromna država, zavzema 11% zemeljske kopenske površine in je največja država na svetu.¹⁶ Razteza se od Vzhodne Evrope do vzhodne Azije in ima kar 11 časovnih pasov. Nahaja se na severnem delu severne poloble, kar pomeni, da je zaradi podnebnih razmer velik del tega ozemlja težko naseljiv. Temperaturne razlike v tej državi so največje na svetu (od -72 do +38 stopinj Celzija). Za Rusijo je značilna dolga in ostra zima, ter kratka in topla poletja. Podnebja so raznovrstna: subarktično in arktično na severnem delu, celinsko v centralnem in v jugovzhodnem delu Daljnega vzhoda monsunsko. (World Book Encyclopedia 1997). Dežela ima mnoge **naravne potenciale**, veliko rudno bogastvo, energetske vire, ki pa še niso polno izkoriščeni. Je edina večja industrijska država, ki se preskrbuje z energijo sama. Njena bogastva so velike količine nafte, zemeljskega plina, črnega premoga, železove in bakrove rude, aluminija, niklja, mangana in kroma, zlata in platine. Večina teh virov težko dostopnih, zaradi ostrega podnebja¹⁷.

Leta 1991 je imela RF 148,542,700¹⁸ prebivalcev, že leta 2001 pa je ocena prebivalstva padla na 145,470,197¹⁹. Gostota naselitve je izjemno majhna, komaj 9 preb/km². Med demografskimi problemi izstopajo: **neenakomerna poselitev²⁰**, **manjšanje števila prebivalstva²¹**, **slabšanje zdravja prebivalstva** in **rastoče epidemije AIDSa, etnična nehomogenost in rusifikacija manjšin**. Prebivalstvo RF ima visoko stopnjo izobrazbe

¹⁵ V Bateman, 1997: 128.

¹⁶ Meri 17,075,400 km². Le za primerjavo: to pomeni 853 Slovenij ali 31,4 Francij oziroma malo manj kot Kanada in ZDA skupaj in petkrat več kot EU z današnjimi petnajstimi članicami (5,4 krat).

¹⁷ Najnižja izmerjena temperatura v naseljen kraju je bila v Ojmakjonu v Sibiriji, in sicer: -71,1 stopinj Celzija.

¹⁸ Worldbook encyclopedia 1997

¹⁹ Cia Factbook 2001

²⁰ Večina prebivalstva je zgoščena na zahodu države, evropski del ima kar 2/3 vsega prebivalstva, na jugu in v Sibiriji je gosteje naseljen edino stepski pas transsibirske železnice. Redko poseljen je vzhodni del RF na meji s Kitajsko, kar je v povezavi z velikim prilivom kitajskega prebivalstva velik problem.

²¹ Naravni prirastek je negativen, namreč od leta 1992 so v Rusiji zabeležili 2% padec v številu prebivalstva, ima veliko število splavov

(predvsem v naravoslovju je njihova izobrazba odlična), in ravno zato je za post-sovjetsko obdobje značilen beg možganov. (Cia Factbook 2001)

Ena od posledic večstoletne ekspanzije imperija na vzhod in jug je ta, da ima RF preko 100 neruskih, neslovanskih manjšin, narodnosti. Te so različno močne v številu in so si različne po naselitvi (obstajajo nomadska plemena, eskimska, kavkaška ljudstva). Večja in zgoščeno naseljena neslovanska ljudstva predstavljajo grožnjo enotnosti ozemlja Ruske federacije s svojimi različno močnimi (in skrajnimi) separatističnimi težnjami (Čečenija, Tatarstan). Rusi so tradicionalno nagnjeni k 'velikoruskemu nacionalizmu',²² ki ne priznava manjšin, in je tudi protižidovsko nastrojen. Danes in v prihodnje je velikoruski nacionalizem povezan z zahtevanjem vrnitve ozemelj poseljenih z Rusi, ki so ostala zunaj RF po razpadu Sovjetske zveze. Politiki Ruske federacije vedno bolj ogrevajo vprašanje statusa Rusov zunaj Ruske federacije, ki imajo v različnih deželah različne pravice. Njihovo število naj bi po nekaterih ocenah dosegalo celo 25 milijonov, največ jih je v Ukrajini in Kazahstanu, velik delež prebivalstva pa predstavljajo tudi v Baltskih državah. V posebni situaciji se nahajajo Kaliningrajčani, ki živijo na ruskem otoku nad Poljsko.

Tveganje politične nestabilnosti povečuje tudi prisotnost jedrskega orožja, ki ga je v državah bivše Sovjetske zveze v obilici, vendar se zanj skrbi bolj slabo. V **regiji** je tako veliko držav z jedrskim orožjem, poleg bivših držav SZ, oziroma današnje Skupnosti neodvisnih držav (SND, oziroma CIS), tudi Indija, Pakistan in Kitajska.

2.1.2. Zgodovina in temeljne prelomnice ekonomskega razvoja

»Zgodovina se ponavlja, prvo je tragedija, potem kot farsa.« Karl Marx

Ali je Rusija v Evropi ali je del Evrazije? Ali pa je Evropa polotok v Aziji? To so vprašanja, ki v primeru te diplomske naloge niso pomembna. Pomembna so le toliko, da se izjasni, da se ugotovi lega Rusije, ki prekriva 1/10 kopnega, približno 1/3 Azije in ¼ Evrope. Rusija je bila zaradi svoje lege in fizičnih značilnosti (prostrana in ravninska) zgodovinsko na poti vsem nomadom, ki so osvajali svet oziroma prodirali na zahod. V 14. stoletju so Rusijo zavojevali Mongoli in močno zaznamovali njihov ekonomski in politični (ne)razvoj. Ko so Mongoli (oziroma Kanat Zlate horde) nehali vladati Rusiji, je ljudstvu začel vladati Car oziroma

fevdalci. Ljudstvo ni bilo svobodno, vezani so bili na zemljo, celo prodajani so bili lahko, kar je tudi podlaga klasičnega Gogoljevega romana Mrtvih duš. Z leti in stoletji je izginila ideja, da ima posameznik pravico imeti nekaj v svoji lasti, da s tistim ravna čim bolj smotrno, nakar se to ravnanje obrestuje, in pridno delo se nagradi z zaslužkom in z izboljšanjem gmotnega stanja in vodi k razvoju. Posameznik je v Rusiji pasiven in ni individualist. Enako velja za gospodarsko in politično elito. Zemljoposestniki, ki po zakonu ekstenzivnega pridelovanja na velikih površinah niso bili pretirano navdušeni nad razvojem, saj je ogrožal njihov privilegiran položaj v družbi. Tudi če so zemljišča manj donosna, dobi lastnik še vedno precejšnje dobičke, saj je tudi drobiž, pomnožen z množičnostjo, znaten znesek. Škodljiva posledica poznega in rigidnega tlačanstva je, da na začetku dvajsetega stoletja v Rusiji skoraj ni meščanskega prebivalstva, obrtnikov je malo, predvsem so bili to Nemci, uvoženi so z zahoda. Bančni sektor so pa nadomeščali Židje. Dolgo stoletij ni pravega razvoja. Ekonomsko in politično Rusija zaostaja za zahodom.

Solženicinova osnovna teza dela "Rusko vprašanje na koncu 20 stoletja" je, da je temeljna napaka vseh ruskih vladarjev, da so porabili vse sile cesarstva za ekspanzijo, vojne in visokotečo politiko. Razvoj dežele in blagostanje 'mužikov' jih ni zanimal. Tako so za določeno obdobje lahko osvojili ozemlje, v številnih vojnah žrtvovali nič koliko življenj vojakov za osvojitev, ozemlje pa kasneje izgubili in ostali na tistem, kjer so bili pred vojno (nerazvitost). Ekspanzija je imela prednost pred intenzifikacijo razvoja lastnih dežel.²³ Podobno velja za Sovjetsko zvezo, ki je **vlagala v orožje namesto v gospodarstvo**, kar je bila napaka, saj bi hladno vojno lahko zmagala le z miroljubnimi sredstvi. To karakteristiko bi lahko povezali z današnjo ambicijo (ostati oziroma) biti svetovna ali regionalna sila, čeprav Rusija in njeno gospodarstvo ni v stanju, da bi to bila oziroma si lahko privoščila, si pa dovoli eskapade kot je desant padalske divizije na Kosovo. Le-ta je zahodne sile močno presenetil, a kaj ko so ti ruski vojaki kasneje obkoljeni stradali. (Orlowski v Clesse, Zhurkin 1997: 183)

Arbatov razlaga, da je Ruski imperij, ki je imperij vzhodnega tipa²⁴, ropal metropolo in periferijo. Kot tak ni služil obogatitvi Rusov na račun ostalih ljudstev, ampak le ozkemu sloju fevdalcev in trgovcev. Pri imperijih zahodnega tipa so metropole doživljale razcvet na račun

²² Vendar tudi k vrskavanju neslovanskih, neruskih narodov v ruskega s precejšno mero nediskriminacije. Od tod tudi aziatske poteze na Rusih.

²³ Kar je pravzaprav samo napačno zaporedje. Z razvitejšim gospodarstvom, boljšo infrastrukturo in izobraženostjo imaš močnejšo državo in vojsko, tako da je potrebno doseči razvoj prvo in šele nato iti v neposredno tekmovanje.

periferije in njihovih prebivalcev. Tujci so imeli visoke položaje²⁵, in so sestavljali elito ruskega carstva in imeli mednarodne ambicije, ki je želela širiti politični vpliv in dominacijo na plečih Rusov in neruskih kolonij pod svojo vlado. (Arbatov v Clesse in Zhurkin 1997:62)

Carska Rusija je bila vedno proti-reformatorska.²⁶ **Protireformnost je pa tudi protirazvojnja usmeritev.** Stoletja je Ruski imperij predstavljal najbolj nedemokratičen, najbolj nazadnjaški politični sistem Evrope. Kar se tiče reform in gospodarskega razvoja je bil zaostanek za zahodno Evropo vsaj dvestoleten. **Leta 1861 Rusija končno** pretrga spone tlačanstva, vendar tako, da kmeta pahne v revščino in novo odvisnost od fevdalca. Ta je še vedno lastnik zemlje, ne pa kmeta, ki pa mu mora plačati najem oziroma nakup zemlje.

Prvo ustavo je Rusija dobila šele 1905 (pa še to imenujejo le navidezno ustavo), po revoluciji oziroma vsesplošni ljudski vstaji, ki jo je vzpodbudil hud ruski poraz proti Japonski. Pred revolucijo se je pojavil še zadnji reformator predsedniški minister Pyotr Stolipin (ki ga ubijejo ravno tisti, ki so spremembe zahtevali. Revolucionarji ga eliminirajo l. 1911), ki naj bi po nekaterih mnenjih edini še lahko spremenil Rusijo na reformističen način in tako preprečil revolucijo.

2.1.3. Revolucija in ekonomija Sovjetske zveze

»Rusifikacija in orientalizacija marksizma, se pravi njegovo prilagajanje ruski kulturni tradiciji...« (I. N. Ionov 1995: 281)

V 20. stoletju se je zvrstilo kar precej revolucij v Rusiji. Prva leta 1905, buržoazna februarja 1917, ki se je prelevila v oktobrsko revolucijo, ta pa pomeni nastanek prve socialistične, komunistične države. **Nastala je prva država, ki je temeljila in imela izvor in temelj v ideologiji, kot so jo interpretirali voditelji revolucije in kasneje države, ki so določali lastnosti totalitarnega družbenega inženiringa.** Ta je temeljil na idealistični predstavi **enakosti in enotnosti ljudstva**, na hitrem razvoju gospodarstva, izobraževanju množic in

²⁴ napram zahodnemu tipu imperija: britanskega, francoskega.

²⁵ Puškin je bil vnuk črnkega sužnja Petra Velikega. Bil je deležen najboljše izobrazbe in bil stalni gost na dvoru.

²⁶ To ne velja čisto za čas Petra Velikega, a tudi takrat so bile reforme tako grobo uvedene, da so bile skoraj revolucija, ki se nato niso obdržale. Umrle so s carjem. Njegovi podvigi so: gradnja severnomorskega pristanišča st. Petersburga, ustanovitve Ruske mornarice, naselitev nemških obrtnikov v Rusiji, tako je povzdignil Rusijo v mednarodno vojaško silo, a spet za ogromno ruskih življenj.

višanju življenjskega standarda. V resnici se je, kar se tiče enakopravnosti in svobodnosti ljudstva, namen vedno bolj oddaljeval od cilja. **Namesto do oblasti ljudstva oziroma diktature proletariata je prišlo do diktature partije in oblasti enega.** Za Sovjetsko zvezo je (podobno kot prej za Carstvo in sedaj za Ruski federacijo) **značilna vloga enega voditelja.** Sovjetski voditelj je zgostil skoraj vso moč v svoje roke, vladal s pomočjo lastnega kulta osebnosti, v službi razvoja revolucije s pomočjo zagretilih in brezosebnih funkcionarjev (političnih birokratov komunistične stranke, ki so se trudili preživeti čistke in se prilagajali razmerjem moči) in seveda zloglasne tajne policije KGB.

Glede na pogoje in obilja produkcijskih faktorjev bi morala biti "prva delavska in osvobojena" država ekonomska velesila. Vendar je bil ves ta potencial oslavljen zaradi neučinkovitega ekonomskega sistema, ki je imel tri glavna obdobja:

Vojni Komunizem (1917-21)

Rusija je bila v stanju državljanske vojne, v ekonomiji je vladal princip 'iz rok v usta' in vojaška disciplina. V zelo kratkem obdobju so bile nacionalizirane zemlja, banke, podjetja, mednarodna trgovina, v pridelavo hrane so bile uvedene obvezne kvote. Že takrat so bili izdelani načrti za elektrifikacijo in industrializacijo države. Kot posledica vojne med protirevolucionarji in boljševiki je industrijska proizvodnja padla na 15-20% tiste izpred 1. svetovne vojne. Leta 1914 je bilo potrebno za dolar odšteti 2 rublja za dolar, leta 1921 pa je bilo potrebno odšteti že 1200 rubljev.²⁷ (Lavigne 1999)

Nova ekonomska politika – NEP (1921-1927) je po besedah komunističnega teoretika Rjazanova 'kmečki Brest'.²⁸ Lenin je naredil kompromis med idejo hitre vzpostavitve komunizma in realnostjo Rusije, kjer je bilo 80% prebivalstva kmečkega. Tako je kmetom popustil. Lavigne trdi, da je NEP po neki strani rekapitalizacija oziroma bi lahko bila pojmovana kot **prva tranzicija iz socializma h kapitalizmu.** V času perestrojke, naj bi se mnogo govorilo o primeru NEP-a, kot primera reforme, ki bi lahko prav prišla tudi takrat. Vendar ni tako, šlo je za napredovanje na prvo stopnjo socializma. V okviru NEPa je bil kapitalizem znova uveden v mala in srednja industrijska podjetja, ki so bila denacionalizirana,

²⁷ Kasneje pri preučevanju posledic tranzicije in krize v Rusiji bomo našli zanimive vzporednice. Kaže, da Rusijo najbolj prizadanejo prehodna obdobja, na katera se njihova najprej vlada odzove napačno.

²⁸ Aluzija na to, kako je Lenin sprejel neugodni Brest Litovski mir s sovražnikom, ki ga zavoljo domačih razmer in šibkosti režima ni mogel premagati

velika podjetja pa so obdržali v državni lasti, vendar s tržnim vodstvom. Valuto so vezali na zlato in leta 1924 je bil rubelj stabiliziran (tudi to je zgled nekaterim, kako bi morala Rusija dandanes ravnati z reševanjem hiperinflacije (Lavigne 1999).

NEP je po smrti Lenina in uničenjem opozicije Stalin zamenjal z novim konceptom **petletk**, temeljno idejo je prevzel ravno od tistih, ki jih je premagal v boju za oblast. Povratak na pravilno pot h komunizmu je sedaj pomenil socializem v eni državi, to je zahtevalo samozadostnost, neodvisnost in moč. Namen prve petletke je bil modernizirati industrijo in spremeniti Sovjetsko zvezo iz agrarne v močno industrijsko državo. Prve korake h komunizmu je zaznamovala uvedba nasilne kolektivizacije in boj proti kulakom. Posledica tega pa je bila veliko manjša žetev žita in povečanje uvoza hrane. Ljudje so raje klali živino, kot pa jo dajali v državne roke. Kmečko posest so združili in ustvarili kolhoze in sovhoze.²⁹

A vendar je petletka prehitela čas. Centralno plansko določene kvote in cilje so dosegali z veliko požrtvovalnostjo posameznikov, ki je znana danes kot **stahanovščina**.³⁰ Izredno hitro je bilo položenih 5500 kilometrov železnice. Mestno prebivalstvo se je v tem času podvojilo (33%). V desetih letih od 1928 je SZ uspela ustvariti industrijsko bazo za izdelavo močne oboroževalne industrije, a z vlaganjem v oboroževalno industrijo je bila onemogočena investicija v družbene in potrošniku namenjene programe. To razporejanje sredstev predvsem v težko in oboroževalno industrijo je bilo v škodo kmetijstva, lahke in srednje industrije (ki proizvajata potrošno blago), a je vseeno postalo pravilo centralnega planiranja in je vodilo Rusko gospodarstvo v nelogično in dolgoročno škodljivo stanje. (Lavigne 1999)

2.1.4. Vojna in hladna vojna

»We shall bury you!«³¹ Nikita Hruščev v govoru pred generalno skupščino OZN

Ko so Nemci napadli Sovjetsko zvezo, se je ta dokaj hitro spremenila v vojaško taborišče. Prestavili so kar 1500 tovarn in so kmalu proizvajali več orožja kot Nemci. Kljub velikemu gmotnemu uničenju in kaosu, ki ga je povzročala osvajalska vojska, se je Sovjetska Unija

²⁹ V tem se kaže neprilagodljivost oblasti. Na nesodelovanje ljudi so se odzivali z nasiljem, tako so s prisilo dobili dobrine, dolgoročno pa ustavili razvoj kmečkega sektorja. Nekateri zgodovinarji pravijo, da je bila tudi velika lakota, v kateri je umrlo do 20 milijonov ljudi, državni (Stalinov) projekt.

³⁰ V Kuznetsku Sibiriji, je očitvelec zapisal: 'Namesto njihovih kvot 150 mešanj so jih mešalci betona naredili 408 pri temperaturi -50 stopinj, niti snežni metež, niti dež nista mogla zaustaviti njihovega dela'.

³¹ V samozavestnem nastopu je napovedal ljudem zahodnega sveta, da bodo njihovi otroci živeli v socializmu.

reorganizirala in ključno pripomogla k zmagi nad nacizmom. Po II. Svetovni vojni se je SZ razširila. Ker je bila na strani zmagovitih zaveznikov, je pri delitvi Evrope na interesne sfere pod svojo kontrolo pridobila države srednje in vzhodne evrope za petdeset let. Stalin je prevzel maksimo svojih teoretskih nasprotnikov, ki so svoja prepričanja plačali s smrtjo (Trocki). Druga svetovna vojna je privedla do uresničitve permanentne revolucije, širjenja socializma preko mej Sovjetske zveze. Avtarkija za katero so se zavzemali je bila redefinirana, razširila se je preko mej SZ na avtarkijo vzhodnega bloka.

Po vojni je četrta petletka (1946-50) nameravala doseči in preseči predvojno raven proizvodnje. Spet so dali poudarek na razvoj težke industrije; premoga, nafte in elektrike je bilo več kot kdaj koli. Drugače je bilo z proizvodnjo hrane, oblek in obutve. V tej četrletki se je izkazalo napačno vrednotenje nagrajevanja in nepravilno določanje cen proizvodov. Zadani načrti pri lesni in gradbeni industriji so bili izpolnjeni le polovično. Največ problemov je bilo z lakoto in transportom (kljub dokaj hitri rekonstrukciji železnice).

Ko je leta 1959 Partijski kongres pod Hruščevom vodstvom postavil načrte (tokrat) za sedemletko, so za cilje postavili zopet **povečanje proizvodnje težke industrije**, vendar so tokrat vključili tudi povečanje kmetijske proizvodnje. Namesto z intenzifikacijo proizvodnje so dosegli njeno povečanje za 80% s širjenjem na nova področja (ekstenzivnost), za to so uporabili **'deviško zemljo'** Kazahstana. Nikita Hruščev je bil prepričan, da bo rešil mnoge probleme zgolj z gojenjem koruze. Križarsko se je boril proti zasebnim parcelam, ki so bile nadproporcionalno produktivnejše kot ostala zemljišča, ker so kazile podobo popolnosti komunizma. Cene živil so vztrajno rasle in pričelo se je čutiti pomanjkanje³². (Lavigne 1999)

Sčasoma so pričeli povečevati investicije v potrošne dobrine, a ker je šlo za centralno plansko ekonomijo, ki je delovala po principu kvot in rokov, je prišlo do absurdnih situacij, kot na primer, da je tovarna čevljev, naredila določeno kvoto čevljev, a predvsem majhnih, ker so tako privarčevali pri usnju in času, in lažje izpolnila kvoto. Po drugi strani, pa ni bilo merodajnega trga, ki bi nagrajeval kvaliteto ali ceno z nakupom oziroma profitom. Vseskozi so imeli zagotovljen trg, ki je 'lačen in bos' razgrabil vse, kar je bilo na voljo.

³² Pravijo, da se je pomanjkanje začelo čutiti, ker so se prebivalci navadili lagodja. To lagodje naj bi bilo sestavljeno tako: delovni urnik je trajal po 6-7 ur na dan, (majhnih) stanovanj je bilo precej, po plačilni politiki pa so namesto velike plače dobili brezplačno socialne storitve in usluge: vrtce, zdravstveno zavarovanje...

Tekmovanje z ZDA se je nadaljevalo: leta **1957 so poslali prvi satelit in 1961 prvega človeka v vesolje**. SZ je bila svetovna velesila, ki je morala uvažati hrano, ker je sama ni znala proizvajati učinkovito.³³ V SZ so vlagali v težko in oboroževalno industrijo, vesoljski program in dosegali neverjetne dosežke, a za visoko ceno onesnaženega okolja in neizpoljenih potreb njenih državljanov. Državni monopol je povzročil, da so obstajala samo velika podjetja, malih in srednjih skoraj ni bilo, Ti mamutski obrati so danes zastareli in potrebujejo ogromne investicije za izboljšanje proizvodnje. Verjetno bi jih trgovinska liberalizacija precej prizadela (npr. avtomobilska industrija).

2.1.5. Svet ekonomske vzajemnosti

Svet ekonomske vzajemnosti je bil ustanovljen 25. januarja leta 1949 kot protiutež Marshallovemu planu. Njegov osnovni namen je bil pomagati državam vzhodnega bloka pri vzpostavljanju komunizma in delovati kot institucija, ki bi omogočala ekonomsko sodelovanje, razvijanje mednarodne delitve dela in integracijo vzhodnega bloka. Ustanovne članice so bile SZ, Bolgarija, Češkoslovaška, Madžarska, Poljska in Romunija. Albanija (1949) in Nemška demokratična republika (1950) sta se kmalu pridružili. Leta 1961 je Albanija neuradno zapustila SEV. Leta 1962 je organizacija sprejela medse prvo neevropsko članico Mongolijo, Kubo v letu 1972 in Vietnam leta 1978, ki je bila zadnja nova članica.³⁴ (Lavigne 1999, Leksikon CZ 1987)

Novinarji so radi označevali SEV kot "vzhodni skupni trg". SEV pa nikoli ni bil trg, še manj skupni trg. Mednarodna menjava je bila ravno tako kot vse drugo v rokah države, vedno je bila izpogajana in izvedena bilateralno. Potekala je v okviru zunanjetrgovinskih organizacij, ki so bile podvržene ministrstvu za zunanjo trgovino in/ali industrijskemu ministrstvu. Bili so posredniki med tujim partnerjem in domačim podjetjem. S tujim podjetjem so poslovali v tujih valutah, z domačim pa v domači valuti. Najmočnejša zunanjetrgovinska organizacija je bil Soyuzneftexport, ki je bilo največje naftno izvozno podjetje na svetu. Te organizacije niso bile zelo korumpirane, uradniki so se bali političnih posledic in niso zahtevali veliko. Bili so birokrati, a vseeno sposobni. Radi so vzpodbujali konkurenco med kapitalističnimi prodajalci, ki so si jih želeli pridobiti, obenem pa so ponavadi radi videli stalne partnerje in kontinuiteto v poslovanju. (Lavigne 1999)

³³ Za razliko od ZDA, ki je z malim odstotkom prebivalstva, ki se je ukvarjal s kmetijstvom, uspela proizvajati ogromne presežke. Tudi na drugih področjih je bila njihova produktivnost bila veliko večja.

SEV je imel malo pravil, ta so mejila na absurd, a so imela funkcijo določanja cen in valute v kateri so transakcije potekale. Zunanjo trgovino so načrtovali kot vsako drugo ekonomsko aktivnost. Zunanja trgovina je bila vedno na drugem mestu ekonomskih politik, glavna funkcija izvoza pa je bilo plačevanje za uvoz. Uvoz je bil uporabljan kot mašilo pomanjkanja domačih dobrin. Cene znotraj SEV so bile računane kot povprečje petletne svetovne cene in so bile fiksirane za pet let. Trg SEV ja bil umeten, povezoval je države, ki so bile združene politično in so tradicionalno trgovale z drugimi državami. Problematična je bila konvertibilnost valut socialističnih držav vzhodne Evrope in SZ. V določenem času v SEV spadale tudi Kuba, Vietnam in določene afriške nacije, ki so bile odvisne od pomoči in tako pravzaprav postajale sovjetski sateliti. Trgovina z jugom tudi ni bila smiselna prodaja orožja in dobrin, ki jih zahod ne bi kupil niso pomagali razvoju postkolonialnih držav. Dogajale so se absurde kupčije, kot v primeru prodaje lokomotiv s snežnimi lomilci v Afriško Gvinejo. Kljub vsemu so v okviru SEV omogočili izgradnjo nekaterih velikih projektov kot so elektrarne in jezovi. Prvotnega namena, da bi koordimiral narodne plane držav članic, SEV ni izpolnil. Dokaz, da je SEV umetna ekonomska tvorba je tudi dejstvo, da je razpadel takoj leta 1990.

Ali je SEV služil ekonomskim interesom SZ? Ne. Primerjalno gledano so bile cene nafte, ki je bila glavni izvozni artikel, znotraj SEV nižja od svetovne. Če upoštevamo, da so bili uvažani končni produkti iz dežel vzhodne evrope predvsem slabe kvalitete, je bila potem še na slabšem. (Lavigne 1999: 80-87). Navsezadnje je Sovjetska zveza postala dolžnica znotraj SEV: SZ je imela v trgovini velik presežek, ki so ga preoblikovali v kredit izražen v prenosljivih rubljih. V obdobju 1974-86 je imela presežek v trgovini do 18 milijard prenosljivih rubljev. V letu 1988 je kredit izginil, SZ si je nabrala 6,5 milijarde prenosljivih rubljev dolga. (Lavigne 1999: 65-73).

Menjava vzhod - zahod

V dvajsetem stoletju sta se zgodila dva preobrata, ki sta pretrgala tradicionalne tokove mednarodne menjave v Evropi. Prvi se je zgodil v dvajsetih letih, ko se je menjava med Evropo in Sovjetsko zvezo spričo velikega antagonizma razpolovila. V Evropi se je obseg mednarodne trgovine zmanjšal z nastankom novih držav. Drugi preobrat se je zgodil, ko je Sovjetska zveza prevzela ekonomije srednje in vzhodne Evrope in jih usmerila na vzhod. V

³⁴ Več prošenj za članstvo so kasneje zavrnil, na primer prošnjo Mozambika leta 1981.

letu 1937 je imela vzhodna Evropa 8,2% delež zahodnoevropske menjave, v letu 1953 je ta delež padel na 1,8% in porasel na leto 1967. Socialistične države so imele 60-75% delež zunanje trgovine z drugimi socialističnimi državami (SZ 62%, Jugoslavija kot nečlanica pa le 40%). (Davy v Wallace 1990: 141-153)

Tabela 3: Prikaz trgovine vzhod - zahod v obdobju hladne vojne

(vrednosti so v % celotnega izvoza ali uvoza)	1960	1972	1984	1988
Izvoz iz zahodne Evrope v SEV	4,2	4,3	3,6	2,9
SEV uvoz iz zahodne Evrope	19,1	22,2	20,3	20,9
Uvoz v države zahodne Evrope iz držav SEV	4,1	4,0	5,4	3,2
SEV izvoz v zahodno Evropo	18,4	19,2	25,3	20,7
Sovjetska zveza izvoz v zahodno Evropo	16,4	15,1	26,5	18,2
Sovjetska zveza uvoz iz zahodne Evrope	17,7	16,2	18,8	17,0

(Wallace 1990:147-149)

SZ je bila veliko bolj odvisna od trgovanja z zahodom kot obratno. Uvažala je hrano (20% vsega uvoza) in končne izdelke (79,9% vsega izvoza od tega je 22% polizdelkov), izvažala pa nafto (40,6% vsega izvoza), ki ji lahko dodamo še 8,9% izvoza, ki so ga predstavljale druge surovine. Tako dobimo shemo, kjer Sovjetska zveza prodaja zahodu nafto in surovine in od zahoda kupuje končne izdelke, podobno kot je značilno za tretji svet. Izvoz iz držav SEV je leta 1960 pomenil 18,4% vsega izvoza pomenil pa je le 4,2% vrednosti uvoza držav zahodne Evrope. Leta 1988 se je izvoz na zahod povečal na 20,7%, kar je pomenilo le 2,9% uvoza zahodne Evrope. Iz tega bi se dalo sklepati, da so bile zahodne ekonomije bolj vezane na mednarodno menjavo, verjetno z OECD državami. Proporcionalno se je delež vse menjave usmerjene proti vzhodu zmanjševal. (Davy v Wallace 1990: 141-153)

2.1.6. Konec Sovjetske zgodovine

Boris Orlov je zapisal, da so Boljševiki »v mnogočem vzrok velike nesreč. Uničili so najboljše našega naroda. Za tri generacije so odrezali ljudi z 'železno zaveso' od ostalega sveta. Eno šestino sveta so spremenili v ekološko katastrofalno območje. Toda najhujši je bil njihov vpliv na ljudi, saj so jih polnili z idejami, da je treba delovati v skladu z Partijo, brez upoštevanja moralnosti, ker Partija je bila v umu, časti in zavesti naše dobe.« (Bideleux in Taylor: 1997 144)

Povzamimo zgodovino gospodarskega razvoja Rusije: zgodovinsko so bili vladarji Ruskega imperija bolj željni tuje zemlje, kot pa razvoja lastne. Proizvodnja je bila vseskozi ekstenzivna

in kot taka neučinkovita. Samoiniciativa je bila skozi vsa stoletja nezaželjena in sankcionirana z izgoni, čistkami, nasiljem in usmrčitvami. Med komunizmom je Rusija (Sovjetska Zveza) naredila velik skok v razvoju, bila je hitro elektrificirana, industrializirana, a kaj ko je ta razvoj vodil v slepo ulico. Posledice ekonomske neprilagodljivosti, vztrajnega zanemarjanja kmetijskega sektorja, lažje in srednje industrije imajo danes tragične posledice.

2.1.7. Nastanek Ruske federacije

»Pot do svobodne družbe ni bila preprosta ali lahka. V naši zgodovini so tako temne kot svetle strani. Gradnja demokratične države še zdaleč ni končana, toda veliko je bilo že doseženega. Ceniti, varovati in nadaljevati moramo demokracijo. Spoštovani državljani Rusije! Verjamimo v našo moč. Verjamimo, da lahko resnično spremenimo našo deželo. Imamo skupne cilje: želimo, da bo Rusija svobodna, uspešna, bogata, močna in civilizirana država, država v kateri najdejo državljani ponos in ki vzbuja spoštovanje v svetu.«

Inavguracijski govor Vladimirja V. Putina³⁵

Nastala je nova država, ki je obetala boljšo in drugačno prihodnost. Jelcinova vloga pri razpadu SZ in oblikovanju Ruske federacije je bila velika. Bil je kritik Gorbačova, ki da je prepočasi izvajal reforme gospodarstva SZ. Kot predsednik je Jelcin izvajal korenite ekonomske reforme, ki so pomenile premik k svobodnemu tržnemu gospodarstvu. Pri tem je doživljal čedalje večjo opozicijo iz (še starega) parlamenta. Jelcinovi ministri so vse težje izvrševali reforme brez formalne parlamentarne podpore. **To je vodilo do konflikta.** Konec leta 1993 so se v Beli hiši **so se zbrali in vkopali** člani starega parlamenta in njihovi somišljeniki. imeli so nakopičeno orožje in stražo 5,000 mož. S hitrim posredovanjem vojske so se vstajniki vdali. Približno 144 ljudi je bilo ubitih. Jelcin je po svoji zmagi prepovedal stranke in skupine vpletenih v upor. Razglašeno je bilo izredno stanje, ki je trajalo dva tedna. Približno 90,000 ljudi je bilo aretiranih. **Zaživela je Ruska federacija.**

Rusija je politično in gospodarsko nestabilna država v tranziciji iz komunističnega centralno planskega gospodarstva v državo svobodnega trga. Ima še dolgo pot, da doseže ta cilj. Ogromno težav pri uvajanju sprememb Rusiji povzroča njena izjemna velikost. Geografska oddaljenost Moskve omogoči relativno neodvisnost oddaljenih federalnih enot, obenem pa jih prisili v samozadostnost, saj se morajo znajti same. RF ima velike probleme s korupcijo, s

³⁵ vir: www.Russianembasy.gov

pobiranjem davkov (eden večjih virov je prodaja alkoholnih pijač), s secesijskimi gibanji in z neenakomerno gospodarsko razvitostjo.

»Se bo ves svet spremenil v veliko Brazilijo, v države, polne neenakosti z geti za bogate elite?« *»S tem vprašanjem prijemate bika za roge. Drži, celo Rusija postaja Brazilija.«*
Mihail Gorbačov v hotelu Fairmont v San Franciscu leta 1995 (Martin in Schuman 1997)

Za današnje nesorazmerje in nezdravo delovanje ruskega trga so značilni veliki monopoli, ki so si jih prisvojili posamezniki. Pojavilo se je nezdravo razmerje med zelo bogatimi in zelo revnimi. Prepad med njimi narašča, bogati postajajo bogatejši in revni še bolj revni. 10 odstotkov prebivalstva prejema tretjino vseh denarnih dohodkov, 10 odstotkov najrevnejših pa le 2,4 odstotka dohodkov. Realen prepad je dejansko še večji, saj država ne registrira vseh dohodkov bogatih.³⁶ Država ima težave z izplačevanjem plač in pokojnin (že tako malih kar se tiče vrednosti v dolarjih), kot tudi s pobiranjem davkom, ki je še neuveljavljen in neustaljen način pridobivanja sredstev za vladne izdatke.

2.1.8. Reforme in gospodarski kazalci

»Lepo bi bilo čakati, da reforme privedejo do dobrih rezultatov, a na žalost želijo ljudje jesti vsak dan!« (A Arbatov v Clesse in Zhurkin, 1997:95)

Po desetletjih centralno planskega gospodarstva ima danes Rusija zastarelo, nekonkurenčno ekonomsko strukturo, slabo prilagojeno za nastopanje na mednarodnih in domačih trgih. Veliko podjetij je "zgubljenih" brez določenih kvot in subvencij. V prejšnjem sistemu je bil glavni in edini naročnik njihovih proizvodov država, danes pa morajo iskati načine, kako najti potrošnika in zadovoljiti njegove potrebe v tekmovalnem nacionalnem in mednarodnem okolju. Dva scenarija sta bila glede tega, kako se lotiti stvari: hitro, s t.i. terapijskim šokom z velikim porastom nezaposlenosti ali pa postopoma. Boris Jelcin in vlada Ruske federacije (z nasveti Jeffrey Sachsa) se je odločila za hitri postopek. Uvedla je reforme značilne za šok terapijo, ki pa niso bili tako brezkompromisni kot je bilo zamišljeno in po mnenju nekaterih je bilo sosledje stopenj napačno. Liberalizirali so cene, niso pa demonopolizirali produkcije in prodaje. Cene so skočile skokovito tako so takoj po liberalizaciji cen so bile določene najvišje

³⁶ Pomemben korektiv pa je siva ekonomija, ki po uradni statistiki obsega 23% bruto domačega dohodka, neodvisni analitiki pa ta delež ocenjujejo na 40-50%.

dovoljene cene za določene osnovne dobrine³⁷. (Orjanowski v Clesse in Zhurkin 1997:183-185)

Lastninjenje se je pričelo oktobra 1992 s t.i. Gajdarjevimi reformami. Imelo je dvojni namen: pomagati pri ustvarjanju kapitalistične zavesti povprečnega državljana³⁸, sledil pa naj bi mu proces prestrukturiranja podjetij, katerih glavna slabost je podedovana socialistična kultura poslovanja. Do 1. julija 1994, ko je bilo zaključeno lastninjenje z vaučerji (lastninskimi certifikati v vrednosti 10,000 rubljev, ki so bili podeljeni vsem državljanom), je v zasebno last prešlo 70% vseh industrijskih podjetij. Do leta 1995 se je struktura BDP spremenila tako, da prispeva zasebni sektor več kot 50% BDP, kar je največ med vsemi vzhodno evropskimi državami. Leta 1995 se je začel drugi del procesa in je bil zaključen do leta 1997. V tem obdobju so lastninski deleži podjetij prodani izključno za gotovino na javnih tečajih. Posledica tega je bila drastično zmanjšanje števila lastnikov.(Holmes 1997:205-218)

Ruska privatizacija je zlovešče znana po prigrabitvi nacionalnih industrij na vse možne (velikokrat nelegalne) načine. Privatizacijo so poimenovali tudi roparski kapitalizem (George Soros) in 'prihvatizacija'³⁹. Podobno velja tudi za pomoč, ki se steka v Rusijo. Le-to naj bi pograbila elita, ki je vso pomoč uporabila za ojačanje svojega lastnega položaja (t.i. 'Gajdarjev klan'). Ruski prebivalci pa so pridobili od tega relativno malo. (Wedel, 1998) Gospodarske reforme so močno prizadele rusko gospodarstvo. V letih od 1990-94 je bruto družbeni produkt padel za 40%, inflacija je v letu 1992 dosegla 2600%, dobra tretjina ruskega prebivalstva se je znašla v revščini. Potem je avgusta 1998 vrednost rublja trikrat padla v primerjavi z dolarjem (Lane: 1995).

Tabela 4: Gospodarska rast v Rusiji izražena v odstotku BDP

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
-14,5	-8,7	-12,5	-4,1	-3,4	0,9	-5,0	5,4	8,3	5,1

(Vir od 1992-1999 CIA Country Report)

Ruska ekonomija je v zadnjih letih vztrajno nazadovala. Industrija je na polovici ravni iz leta 1990, znotraj nje so največji padec doživele lahka (83% padec) in vojaška industrija (dosega

³⁷ Kot na primer: mleko, kruh ipd. To je privedlo do ekonomsko paradoksalne situacije, saj se proizvajalcem ni splačalo pridelovati teh dobrin, saj jih je stalo več kot je bila določena "tržna" cena .

³⁸ Rusija naj bi konec leta 1994 imela 40 milijonov delničarjev, kar je več kot katerakoli druga država takrat.

³⁹ Primer: direktor tovarne avto delov Gorky je zlorabil 46 milijard rubljev kapitala firme, da je preko 15 različnih firm odkupil 30 odstotni delež obrata. Z denarjem od tovarne je kupil tovarno. (Bateman 1997: 147)

le četrtno nekdanje proizvodnje) ter barvna in črna metalurgija. V letu 1997 je dosegla manjše izboljšanje, vendar so jo proračunski primanjkljaji in slaba poslovna klima naredili ranljivo, ko jo je doletela svetovna finančna kriza. Kriza je dosegla vrhunec avgusta 1998, ko je rubelj depreciral, prišlo je do problema odplačevanja dolgov in velikega poslabšanja življenjskega standarda večine prebivalstva.

Tabela 5: Primerjava stabilnosti rublja z ameriškimi dolarji in slovenskimi tolarji

Rubelj Ruske federacije je imel 'težko otroštvo'. Največji padec vrednosti je rubelj doživel leta 1998, ko je bil le-ta 2,5 kratni. Slovenski tolar je bolj stabilen. Treba je tudi upoštevati splošno rast dolarja v odnosu do drugih svetovnih valut. Zaradi deprecijacije tečaja rublja je uvoz v RF manj rentabilen, domačim proizvajalcem in izvoznikom pa je kljub padcu kupne moči potrošnikov lažje, ker ni več konkurence od zunaj.

Leto	rubljev za 1\$	sprememba v %	tolarjev za 1\$	sprememba v %
1996	5,121	100%	135,36	100%
1997	5,785	113%	159,69	118%
1998	9,7051	189%	166,13	123%
1999	24,6199	480%	181,77	134%
2000	28,1292	549%	222,66	164%
2001(jan.)	28,3592	553%	225,93	166%

vir: CIA Country report 2002

Tabela 6: Makroekonomski kazalci RF zadnjih štirih let

	1998	1999	2000	2001
BDP (mio \$)	439,280	229,000	248,000	263,800
BDP/preb. v \$	2,980	1,548	1,548	1,810
Letna stopnja inflacije	90,0	90,0	20,2	18,6

Vir: The Economist Intelligence Unit 2002

V zadnjem času prihaja do oživljanja gospodarstva v Rusiji. Gospodarsko stanje se je lani v Rusiji letu izboljšalo predvsem zaradi ugodnih cen nafte, plina in kovin na svetovnih trgih in tečaja dolarja. Rusi so imeli prvič v zadnjih desetih letih presežek proračunskih prihodkov nad odhodki, devizne rezerve so povečali na 15,5 milijard dolarjev, industrijsko proizvodnjo za 8 odstotkov, sklenili so dogovor z londonskim klubom o delnem odpisu starega dolga Sovjetske zveze, reprogramiranju tekočih zapadlih dolgov itd. Rusija uživa politično podporo iz tujine, predvsem Francije in Velike Britanije. Poleg izboljšanja ekonomske situacije je prenovljena vlada uspela v izvajanju zaostalih strukturalnih reform, kar je izboljšalo poslovno in investicijsko zaupanje v drugo desetletje ruske tranzicije. Nerešenih ostaja še veliko problemov, Rusija je odvisna od izvoza surovin, ki predstavljajo skoraj 80% izvoza, kar jo naredi močno odvisno od svetovnih cen. Kmetijski sektor se je znašel v nejasnosti, saj je lastnina zemlje vprašljiva, to pa onemogoča investicije in prestrukturiranje. Ruska industrijska baza je zaostala in mora biti hitro zamenjana ali modernizirana, da bi država dosegla

trajnostno ekonomsko rast. Korupcija, beg kapitala in beg možganov so tudi veliki problemi, ki pestijo sodobno rusko gospodarstvo. (Vir: CIA Country Report)

Ruska tranzicija je vsekakor zanimiv fenomen, ubira novo pot, ne gre v smer zahodnega modela kapitalizma, ampak se usmerja od državnega centralno planskega gospodarstva k monopolnemu kapitalizmu⁴⁰. Po izvolitvi Vladimirja Putina se oblikujejo obrisi nove gospodarske politike, ki bo dajala prednost domačim proizvajalcem, vzpodbujala domačo produkcijo in zavirala uvoz. (Bateman 1997: 152).

2.1.9. Mednarodna menjava

Ruska mednarodna menjava je v veliki meri sestavljena iz trgovanja s surovinami. Po eni strani je RF blagoslovljena z naravnimi viri, ki jih je toliko, da je ena največjih svetovnih izvoznih diamantov, nafte⁴¹, zemeljskega plina, aluminija, zlata... To dejstvo pa jo postavlja v problematičen položaj odvisnosti od svetovnih cen. Dosedanja zgodovina ekonomskega razvoja kaže, da rudninsko bogastvo ni tisti faktor, ki bi zagotavljal gospodarski razcvet. Resnica se skriva v preprostem stavku: **“Ni važno kaj imaš, ampak kaj znaš!”**

Izvoz RF je bil leta 2001 vreden 103 milijarde dolarjev in uvoz 53,4 milijard dolarjev. Vidimo lahko, da ima Rusija zunanjetrgovinski presežek, predvsem zaradi izvoza goriv in surovin (nafte, zemeljskega plina,...) Uvoz je sestavljen iz: strojev in opreme 35,4%, hrane 9,8%, industrijskih proizvodov 5,9%, oblačil in gospodarskih potrebščin 5,5%. Izvoz sestavljajo: goriva in surovine 40%, kovine 15,7%, stroji in oprema 10,5, les 3,4. Razvidno je dejstvo, da izvažajo predvsem surovine, uvažajo pa industrijske in prehranske izdelke, kar je značilno za (srečnejše) države v razvoju, ki imajo surovine. (Vir: Preglednice GZS)

Glavni posamični trgovinski partner je Nemčija, oziroma če gledamo širše je to Evropska Unija. Države SND pa so tudi še vedno močno prisotne, predvsem pri uvozu. Predvsem uvažajo iz: Nemčije 13,8%, Belorusije 9,6%, Ukrajine 9,3%, ZDA 7,6%, Kazahstan 4,8% in Italije 4,1%. Izvažajo v glavnem v Nemčijo 9,3%, ZDA 8,3%, Kitajsko 5,3%, Ukrajino 5,2%, Belorusijo 5,2%. V letu 2001 je izvoz v Slovenijo predstavljal 0,27% celotnega uvoza in 0,53% celotnega uvoza RF. (The Economist Intelligence Unit 2002)

⁴⁰ Lenin je zapisal: “Monopol je tranzicija od kapitalizma k višjemu sistemu”.(Balaam, Veseth, 1996:68) Ali je sedaj porajajoči se monopol le tranzicija od višjega sistema h kapitalizmu?”

Tabela 7: Izvoz in uvoz Ruske federacije po državah

IZVOZ		UVOZ	
Država	delež v %	Država	delež v %
Nemčija	9,3	Nemčija	13,8
ZDA	8,3	Belorusija	9,6
Italija	7,5	Ukrajina	9,3
Kitajska	5,6	ZDA	7,6
Belorusija	5,2	Kazahstan	4,8
Ukrajina	5,2	Italija	4,1

Vir: The Economist Intelligence Unit 2002

Po količinskih omejitvah oziroma necarinskem omejevanju uvoza (kvote, licence) je bil ruski trg dolgo med najbolj liberalnimi na svetu, še leta 1996 za 95% uvoza ni bilo nikakršnih količinskih omejitev (ostalih 5% se je nanašalo na vojaško opremo, strupe in podobno). Omejevanje uvoza ruskega tekstila v EU pa je privedlo do tega, da Rusija uvozi 4-krat več tekstila iz EU kot pa ga tja izvozi. Zato je Rusija pričela z izvajanjem povračilnih omejevanj uvoza s kvotami državam, ki imajo omejitve uvoza iz Rusije.⁴²

Gospodarske razmere v državah nekdanje SZ so bile leta 1998 najslabše od padca komunizma in niso prizadele le Ruske federacije. Finančni zlom Rusije 1998 je tudi njih potisnil nazaj v globoko krizo. V preteklosti so bile glavne trgovinske partnerice in so še vedno močno odvisne od gospodarske menjave z Rusijo, posebej glede uvoza energije in surovin. V prejšnjih časih je bila cena surovin manjša od svetovne in razlika v ceni je bila tista, ki jo je nosila Ruska federacija kot hegemon. Danes je cena prodaje surovin tržno določena, kar države bivše SZ razumejo kot nepošteno dejanje Ruske federacije, ki jih želi pahnuti v novo odvisnost. Razmere pa se v srednjeazijskih in kavkaških državah slabšajo tudi zato, ker jim primanjkuje strokovnjakov, saj so pred razpadom države najzahtevnejša intelektualna dela opravljali v glavnem Rusi, ki so se po razpadu SZ vrnil v matično državo. Vse to so razlogi

⁴¹ Je druga največja izvoznica nafte, takoj za Savdsko Arabijo.

⁴² Po sedanjem uvoznem režimu in carinjenju Rusija države deli v štiri kategorije: najmanj razvite države, države v razvoju, države z največjimi ugodnostmi v trgovanju in države brez največjih ugodnosti v trgovanju. Slovenija je do nedavnega imela status države v razvoju, kar pomeni, da so podjetja, ki so uvažala v Rusijo plačevala le 75% osnovne carine. Ta preferencialni status je bil zapuščina Jugoslavije vsem njenim naslednicam in je bil precej ugodnejši od statusa zahodnih držav. Pred kratkim je bila ta ugodnost potihem ukinjena.

zaradi katerih države bivše SZ (vključno z RF) pospešeno iščejo nove poslovne partnerje in nove povezave.⁴³ (Ajeti 2000b)

2.1.10. Strategija razvoja Ruske federacije

»Na začetku 21. stoletja se je naša država znašla v nevarnosti, da postane del periferije civiliziranega sveta zaradi rastočega zaostanka na družbenih, tehnoloških in ekonomskih področjih. Cilj strategije je kvalitetno dvigniti življenjski standard, tako da bi bili vsi državljani zadovoljni, da se zavaruje ruska neodvisnost in kulturne vrednote, da se obnovijo ekonomska in politična vloga države v svetovni skupnosti. Vse to je nemogoče uresničiti brez polne emancipacije družbe, da bi izkoristili njene notranje vire. V državi bi moral prevladovati optimizem in skoraj izgubljeno zaupanje med državljani in državo kot tudi državljani in podjetji bi se moralo povrniti. Ekonomska rast bi lahko bila uresničena s kombinacijo akumulacije kapitala in dela, večja učinkovitost njihove uporabe in obuditev poslovnega podjetništva. Ključni elementi strategije so: ekonomska politika usmerjena k zagotavljanju enakih pogojev konkurence, zaščita lastniških pravic, odstranitev administrativnih ovir podjetništvu, odpiranje ekonomije in izvajanje davčnih reform, kot tudi ustvarjanje učinkovite države, ki opravlja funkcije zagotavljanja notranje in mednarodne varnosti in socialne, politične in ekonomske stabilnosti. Nova družbena pogodba med aktivnejšimi sektorji ruske družbe in reformirano vlado bi morala zagotoviti široko podporo in implementacijo predlagane strategije«.

Vladimir Putin 10. Maj, 2000⁴⁴

Velik izziv prihodnosti RF v tem, da Rusija pretrga začaran krog stagnacije in tiranije. Ljudje bi morali razviti racionalističen odnos do sveta in lastnine (najprej morajo imeti kaj v lasti!). Nato bodo ljudje postali aktivnejši in uspešnejši ter tako preživeli v neusmiljenem kapitalizmu. Veliko je odvisno od države in njenih prizadevanj, da se uspešno vklopi v mednarodne finančne tokove. Od sistemskih sprememb in zakonodaje je odvisno, če bo uredila okolje primerno za razvoj domače industrije in privabila tuje investitorje. Morala se bo izogibati situacij, ki bi vodile v konflikte⁴⁵, kar bi zahtevalo ogromno sredstev, ki jih drugače tako nujno potrebuje.

Ko je Putin prišel na oblast je dejal, da bo ruska ekonomija morala rasti z 8% letno rastjo naslednjih 15 let, da bi dohitela Portugalsko. Takrat je bil odločen, da bo potegnil svojo državo iz revščine z visoko ekonomsko rastjo. Da bi to dosegel je znižal davke, uvedel najnižje davke na dobiček v Evropi, dovolil je prosto prodajo kmetijskih pridelkov (prvič po

⁴³ Kljub majhnosti je Slovenija za njih zanimiva, saj na leto uvozimo za 10 milijard \$ blaga, kar je večji uvoz kot od katerekoli države nekdanje SZ, seveda z izjemo 148 milijonske Rusije in 50 milijonske Ukrajine.

⁴⁴ www.russianembassy.Russia-2010-rus.htm

⁴⁵ Putin je bil izvoljen tudi zato, ker je obljubljal hiter in trd konec neskončni čečenski zgodbi. Namesto tega je se je vse skupaj še bolj zapletlo. Kdaj bodo Rusi spoznali, da je miren konec najboljši in najcenejši konec?

boljševiški revoluciji leta 1917), liberaliziral je sovjetske delovne zakone, uveljavil zahodnjaški sodni sistem, ki bo ščitil lastninske pravice. Za oživitev gospodarstva je njegova administracija pripravila širok program gospodarskih reform. Z njimi nameravajo spremeniti stari socialistični sistem in režim, ki je bil kapitalu nenaklonjen, spodbuditi domače podjetništvo ter pritegniti tuji kapital in investicije.

Ruska federacija ima pet prednostnih področij gospodarskega razvoja, in sicer avtomobilsko industrijo, ladjedelništvo, elektroniko, letalstvo ter raziskovanje vesolja. Predvidevajo vrsto korenitih sprememb, od poenostavitve ustanovitve podjetja do reforme obdavčevanja. Novi davčni sistem naj bi z znižanjem davčnih stopenj motiviral gospodarske subjekte, da bi začeli plačevati svoje obveznosti do države.⁴⁶ Pričakovati je, da se bo število tujih davčnih zavezancev v Rusiji precej povečalo.⁴⁷

Popularni moto trenutne vlade je: **v vsaki vasi tovarna**⁴⁸. Ugotovljeno je, da mora do razvoja privedi gospodarstvo. Država lahko prispeva tako, da ugotovi gospodarskim subjektom pri njihovih zahtevah, da ustvari pogoje in okolje za njihovo uspešno delovanje. Namen ruskih oblasti je pritegniti čim več tujih investicij, ki bi vodile do preobrata ruskega gospodarstva, saj pomoč sama ne zaleže. Izkušnje kažejo, da ravno gospodarske investicije privedejo do razvoja in gospodarske rasti. Gospodarska rast ima pozitivne posledice, saj so ljudje bolj preskrbljeni, imajo višje dohodke, plačujejo davke.⁴⁹

⁴⁶ Davki nikoli niso bili velik vir dohodkov, nasprotno sprti so upadali, država se je financirala s prodajo nafte in vodke. Domača potrošnja in prodaja vodke je bila v veliki meri gonilo razvoja v 1970 in 80ih, saj je z zaslužkom prodaje država dobila tudi po 170 milijonov rubljev letno. Drugi vir dohodkov pa je bila prodaja nafte v tujini.

⁴⁷ Po novi zakonodaji naj bi nerezidenti v Rusiji plačali 30-odstotni davek na dobiček, rezidenti pa 13-odstotnega, kar je ena najnižjih stopenj obdavčitve na svetu. Dovolj stimulaturna, da bi opogumila gospodarske subjekte k plačevanju davkov v Rusiji in dovolj visoka za polnjenje državnega proračuna. Ali bo Rusija postala davčni raj? Mnogi podjetniki izražajo dvom v resnične namene ruskih oblasti. Verjamejo, da gre za kratkoročno potezo, s katero naj bi si oblast ustvarila davčno datoteko, v bližnji prihodnosti pa bo davčno stopnjo dvignila. Dejansko je ruski tisk v zadnjem času v več poročilih navajal izjave pomembnih predstavnikov vlade, da se bodo davčne stopnje morale povečati. Če bi se to zgodilo, bi to lahko vodilo do tega, da bi ruska oblast izgubila kredibilnost in zaupanje v poslovnih krogih in pri ljudeh. (*Ajeti 2000a*)

⁴⁸ Tovarna v tem primeru pomeni obrat, TNI, delovna mesta, infrastruktura. Vir: *Ajeti 2001a*.

⁴⁹ Država se lahko še vedno zanaša na nafto kot vir dohodka in seveda tudi na dohodke od prodaje vodke. Proizvodnja vodke je v državnem monopolu, trg pa je velik in vedno žejen.

2.2. Republika Slovenija

2.2.1. Kratka predstavitev

Slovenija je majhna država, z dvema milijonoma prebivalcev na 20,000 kvadratnih kilometrih. Ima središčno lego v Evropi in relativno dobro prometno infrastrukturo, ki povezuje tako njene sosede na severu in jugu kot tudi srednjo in vzhodno Evropo. Slovenija je tradicionalni trgovinski partner Zahodne Evrope in ima hkrati trdne gospodarske vezi z razvijajočimi se trgi jugovzhodne Evrope ter številne poslovne vezi v državah naslednicah bivše Jugoslavije. Gospodarstvo je stabilno z najvišjo stopnjo rasti in zanesljivosti med vsemi državami srednje in vzhodne Evrope. Delovna sila je relativno dobro izobražena (15% z univerzitetno izobrazbo, kar je sicer še premalo), stopnja računalniške pismenosti in specifičnih znanj je visoka. Prebivalci na splošno dobro obvladajo tuje jezike.

Politika stabilizacije, liberalizacije in reform vključuje ukrepe za preusmeritev in liberalizacijo trgovine, brzdane inflacije ter povečevanje vloge zasebnega sektorja v slovenskem gospodarstvu. S pomočjo teh ukrepov je bila v drugi polovici devetdesetih dosežena 3-4% letna rast BDP⁵⁰, relativno nizka inflacija (9-10%), majhen presežek tekočega računa, nizka zadolženost v tujini (22% BDP) in zadovoljiva stopnja mednarodnih rezerv (za 5 mesecev uvoza). Slovenija ima z oceno dvojni AA, za A višjo mednarodno oceno investicijskega tveganja kot Hrvaška, Madžarska ali Češka. Slovenija je ustanovitvena članica WTO. Z EU je leta 1995 podpisala Sporazum o trgovini in sodelovanju in je članica združenja CEFTA.

Slovenija je strukturo podjetij podedovala od SFRJ. Samoupravnani sistem kapitala v družbeni lasti je zapustil nagnjenost k zaščiti položaja vodilnih, k vzdrževanju polne zaposlenosti in plač na račun upadanja produktivnosti in k zmanjševanju kapitala ter k angažiranju v projektih, ki prinašajo izgubo. Leta 1992 je vlada sprejela Zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij, s katerim naj bi družbeno lastnino zamenjal zasebni kapital in naj bi prišlo do prestrukturiranja podjetij. Konec leta 1997 je bilo privatiziranih 90% podjetij v družbeni lasti, večina (več kot 70%) preko notranjega odkupa (direktorji, zaposleni in njihove družine). Notranja lastnina daje prednost povečevanju plač in stabilnemu položaju zaposlenih namesto potrebi prilagajanja krčenju trgov in povečanju konkurence. Notranji lastniki v večini primerov onemogočajo poskuse odkupov delnic podjetij s strani tujih investitorjev, ker se

bojijo, da bi izgubili nadzor. Na drugi strani pa se tuji investitorji neradi odločajo za skupne naložbe z notranjimi lastniki, ker se bojijo, da bo njihov vložek preusmerjen v kompenzacije in ugodnosti ter da bodo njihova sredstva do konca izčrpana. Tak odnos prispeva k ustvarjanju podobe Slovenije kot dežele, neprijazne do tujih investitorjev. Nivo tujih neposrednih investicij je eden najnižjih v regiji. (Vir: FIAS 1998)

2.2.2. Kazalci

Mednarodne primerjave kažejo, da je Slovenija med najuspešnejšimi tranzicijskimi državami⁵¹ in se po temeljnih kazalcih vse bolj približuje in izenačuje s članicami EU. Kar osem slovenskih podjetij spada med 25 največjih nefinančnih transnacionalnih podjetij v Srednji in Vzhodni Evropi.⁵² Sestava BDP po sektorjih je tipična za razvito državo: kmetijstvo predstavlja 4%, industrija 35% in storitve 61%. Slovenija je po ocenah ocenjevalske firme Dunn & Bradstreet država z najmanjšim tveganjem za investicije tujih podjetij v regiji. Kljub temu ostajajo pomembni strukturni problemi, kot so odvisnost od tradicionalnih industrijskih panog, in nizek delež zaposlenih in kapitala v industrijah, ki danes predstavljajo gonilo gospodarske rasti. zaradi katerih je stopnja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in podjetij nižja od možne.

Tabela 8: Primerjava lestvic 10 najbolj negativnih faktorjev konkurenčnosti RS

DECEMBER 2000	DECEMBER 1999
1. Cena Kapitala	1. Domači stroški na enoto proizvoda
2. Uprava in predpisi	2. Uprava in predpisi
3. Dajatve podjetij	3. Industrijska politika
4. Industrijska politika	4. Prodajni trgi
5. Izraba delovenega časa	5. Dodatni stroški dela
6. Kvaliteta infrastrukture	6. Produktivnost dela
7. Prodajni trgi	7. Izraba delovnega časa
8. Dostopnost do kapitala	8. Kvaliteta infrastrukture
9. Domači stroški na enoto proizvoda	9. Poslovna klima – motivacija
10. Energetska oskrba in stroški	10. Cena kapitala

Vir: Ankete SKEP GZS v vzorcu podjetij, december 1999 in december 2000

Pri mednarodni konkurenčnosti se slovenska podjetja srečujejo z vrsto problemi. V anketi GZS so spraševali slovenske podjetnike, s katerimi problemi se največkrat srečujejo. Anketa

⁵⁰ Namesto 8%, kot je bila v optimističnih napovedih in željah večkrat izražena.

⁵¹ Skrivnost slovenskega uspeha je v tem, da je imela Slovenija dober izhodiščni položaj. Po drugi strani pa je uspeh relativen, saj je po BDP/prebivalca komaj spet dosegla stopnjo pred letom 1990. A tudi to je redok uspeh pri bivših socialističnih držav.

⁵² Na prvem mestu je ruski Lukoil, ki mu delajo družbo Gorenje (6 mesto), Krka (11. mesto), Adria Airways (14. mesto), Petrol (15. mesto), Mercator (16. mesto), Merkur (21. mesto), Iskraemeco (24. mesto) in Intereuropa (25. mesto). World Investment Report 2002

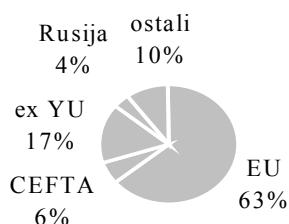
je bila izvedena dvakrat. V intervalu enega leta so se negativni faktorji lahko popolnoma preuversčili, kar kaže na spremenljivost, ki je verjetno odvisna od individualne situacije podjetij kot tudi okolja. Na primer: leta 1999 je bila cena kapitala na desetem mestu, leto kasneje pa na prvem mestu. Temu nasproten pa je odnos do uprave in predpisov, ki ostaja visoko uvrščen. Med problemi so vztrajno prisotni tudi: slaba izraba delovnega časa in nepravilna industrijska politika.

2.2.3. Smeri izvoza in slovenskih TNI

“Velika večina uspešnih slovenskih podjetij proizvaja za izvoz, saj je slovenski trg sam premajhen za velika podjetja. Odvisnost Slovenije od izvoza je bila leta 1997 ocenjena na 57.4% (v odstotkih BDP). Če temu dodamo še odvisnost od uvoza, pridemo do 116,3%”.⁵³ (Ferfila v Ferila in Phillips 1999: 223)

Kot že večkrat poudarjeno, mora Slovenija nujno izvažati in uvažati dobrine, storitve in tudi znanje. Izvoz v najrazvitejše države za Slovenijo pomeni, da bi lahko izvažala tudi v manj razvite države. V obeh primerih pa morajo biti izvozni izdelki visoko kvalitetni in cenovno konkurenčni. S povezovanjem (s tujimi podjetji) v mednarodne mreže se bodo slovenska podjetja, lahko specializirala in dosegla optimalnejšo produkcijo (obsega) in dostop do novih trgov. Novi trgi (smeri izvoza) pa so lahko: države bivše Jugoslavije, Višegradske države, Ruska federacija in države bivše SZ, ZDA, Južna Amerika, Afrika in Azija. Vendar gre (bo šlo) predvsem za posamezna podjetja, ki prodirajo na posamezne geografske in panožne trge.

Grafični prikaz: Smeri in deleži izvoza Slovenije (1997)

V letu 2000 je Slovenija izvozila za 8,7 milijard dolarjev blaga, uvozila pa za 10,1 milijarde dolarjev blaga, primanjkljaj je znašal 1,384 milijarde dolarjev, kar pomeni, da je pokritost

⁵³ Slovenija je država z visokim deležem mednarodne trgovine, tudi zaradi nizkega BDP.

uvoza z izvozom 86,4%. Večina (63,9%) slovenskega izvoza je šel na trge EU in 67,8% uvoza je prišlo od tam. Najpomembnejši izvozni partnerji so: Nemčija, Italija, Hrvaška, Avstrija in Francija, ki jim sledijo Bosna, ZDA, Poljska in Rusija. Pomemben trg pa postaja bivša Jugoslavija. Polovica izvoza v bivše jugoslovanske države gre v Hrvaško, od koder pride tudi največ uvoza (75,3% iz te regije). V letu 2000 je Slovenija nadomestila pomanjkanje povpraševanja po njenih proizvodih s stani EU, tako da je izvažala na druge trge, in sicer v Rusijo, države CEFTE in bivšo Jugoslavijo. (Vir: preglednice GZS).

Pretirana reorientacija oziroma odvisnost slovenskih podjetij od trgov bivše Jugoslavije in vzhoda pa bi lahko bila tudi nevarna. Zaradi trgovinskega primanjkljaja bi se lahko te države znašle v težavah s plačilno bilanco, kar pomeni, da bodo verjetno zmanjšale uvoz. To bi lahko Slovenijo kot največjo izvoznico na ta področja precej prizadelo. Na ruskem trgu, ki je izjemno pomemben za slovenske izvoznike, pa bo kupno moč določala svetovna cena nafte.

Slovenske tuje neposredne investicije

Slovenija je bila peti največji tuji investitor v srednji in vzhodni Evropi (za Rusijo, Madžarsko, Estonijo in Hrvaško). TNI so med 1993 in 2001 trikrat poskočile z 281 milijonov dolarjev na 898 milijonov dolarjev, kar je bila ena najvišjih rasti v regiji. V obdobju od leta 1994 do 2000 najbolj povečal delež tranzicijskih držav in malo manj delež držav iz EU. Delež, ki odpade na države nekdanje Jugoslavije pa se je malo zmanjšal, čeprav je absolutno gledano v te države še vedno usmerjen levji delež toka slovenskih izhodnih TNI, stanje oz. obseg slovenskih izhodnih TNI nasploh pa je značilno zgoščen v državah nekdanje Jugoslavije. Tam se nahaja kar 65% obsega vseh slovenskih izhodnih TNI, v Hrvaški je prisotnih največ TNI slovenskih podjetij (45%). Sledi skupina držav iz EU, ki obsega 16% vseh slovenskih izhodnih TNI (največ Nemčija z 9 %, ki ji sledi Avstrija s skoraj 4%, ostale države EU pa bistveno manj), vse tranzicijske države s 13 % (s Poljsko in **Rusijo** na prvih dveh mestih), ter ostale države med katerimi so tudi ZDA z manj kot 3 % obsega vseh slovenskih izhodnih TNI. (Banka Slovenije 2000)

Največja težava, ki tare slovenska podjetja pri investiranju v tujino z izhodnimi TNI je pomanjkanje primerne kadra. To je razumljivo, saj je ta težava prisotna pri vseh investitorjih v tujino – tudi posrednih. Pomanjkanje primerne kadra pa je gotovo tudi posledica dejstva, da so slovenska podjetja v svetovnem merilu majhna, kar omejuje njihove možnosti investiranja v potrebne kadre. Kadrovske težave je kot oviro za izhodne TNI moč

delno pojasniti kot posledico pomanjkanja izkušenj s poslovanjem v tujini v preteklem gospodarskem sistemu, po drugi strani pa s precej nizko motiviranostjo kadra za selitev v tujino, saj selitev obeta relativno majhne spremembe življenjskega standarda glede na standard v Sloveniji (Jaklič in Svetličič 2002: 62, 156-159).

3. EKONOMSKI ODNOSI MED SLOVENIJO IN RUSKO FEDERACIJO

3.1. Sodelovanje na politični ravni

3.1.1. Meddržavni sporazumi in stiki⁵⁴

Ruska federacija je Republiko Slovenijo priznala kot samostojno državo dne 14. 2. 1992. Odnose med Republiko Slovenijo in Rusko federacijo urejajo številne mednarodne pogodbe. Razvrstimo jih lahko na tiste, ki so bile podpisane po osamosvojitvi Slovenije, in tiste, ki so ostale v veljavi še iz nekdanje SFRJ, pri čemer se nekatere uporabljajo neposredno, druge pa bodo veljale do njihove spremembe ali zamenjave z novimi.

Od približno 20 potrebnih meddržavnih dokumentov je z Rusko federacijo Slovenija kot samostojna država podpisala dva pomembna sporazuma: **Sporazum o izogibanju dvojnega obdavčevanja** in **Sporazum o trgovinskem in gospodarskem sodelovanju**. S tem sporazumom je ukinjeno klirinško rgovanje prek blagovnih list in je temeljni sporazum, ki določa pogoje za izmenjavo blaga in storitev med državama. Leta 2000 je bil podpisan **Sporazum o medsebojnem spodbujanju in zaščiti investicij**.

Vladi obeh držav sta med drugim podpisali še Sporazum o dostavi zemeljskega plina iz Rusije v Slovenijo, Protokol o ustanovitvi medvladne slovensko-ruske komisije za trgovinsko, ekonomsko in znanstveno tehnično sodelovanje in Sporazum o vzajemnem ustanavljanju trgovinskih predstavništev.

⁵⁴ Vir: dr. Purg Adam: Smernice za delo v Veleposlaništvu Republike Slovenije v Moskvi na področju ekonomskih odnosov z Rusko federacijo, Ljubljana 1997, Ministrstvo za zunanje zadeve

(Izbrane) Veljavne mednarodne pogodbe med Republiko Slovenijo in Rusko federacijo

Mednarodne pogodbe med Republiko Slovenijo in Rusko federacijo:

1. Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Ruske sovjetske federativne socialistične republike o gospodarskem, znanstveno tehničnem in kulturnem sodelovanju (UL RS, 2/92; podpisano v Moskvi, dne 15. 5. 1991, velja od 15. 5. 1991).
2. Uredba o ratifikaciji Protokola med Vlado Republike Slovenije in Vlado Ruske federacije o ustanovitvi medvladne slovensko-ruske komisije za trgovinsko ekonomsko in znanstveno tehnično sodelovanje (UL RS, 10/93, podpisano v Ljubljani, dne 19. 2. 1993, velja od 11. 6. 1993)
3. Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Ruske federacije o vzajemnem ustanavljanju trgovinskih predstavništav (UL RS, 18/93, podpisano v Moskvi dne 6. 5. 1993, velja od 15. 12. 1993)
4. Zakon o ratifikaciji Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Ruske federacije za dobavo zemeljskega plina iz Ruske federacije v Republiko Slovenijo (UL RS, 15/94; podpisano v Moskvi, dne 19. 7. 1994, velja od 19. 8. 1994 do 31. 12. 2010)
5. Uredba o ratifikaciji Protokola med Vlado Republike Slovenije in Vlado Ruske federacije o trgovini in gospodarskem sodelovanju v letu 1995 (UL 11/95, podpisano v Moskvi, dne 28. 3. 1995).

V pripravi je več mednarodnih pogodb:

- ❖ Sporazum o zaščiti in spodbujanju investicij (pogajanja od 10. 8. 96)
- ❖ Protokol o dolgoročnih dobavah nafte
- ❖ Sporazum o medsebojnem sodelovanju v carinskih zadevah.
- ❖ Sporazumi o pomorskem prometu (med Luko Koper in pristaniščem Azov v Azovskem morju).
- ❖ glede sodelovanja na področju gradbeništva⁵⁵
- ❖ glede tranzitnega plinovoda (projekt Volta)

Glede sporazuma o prosti trgovini je s slovenske strani odločeno, da zaenkrat ne bo nadaljevala razgovorov. Predlog sporazuma je posredovala ruska stran. Dokler Republika Slovenija ni polnopravna članica Evropske Unije, sklenitev takšnega sporazuma ne bi vplivala

⁵⁵ Deloma rešen z obiskom dr. Janeza Drnovška v Rusiji, opisano v poglavju o gradbeništvu.

na naše pogodbene odnose z EU in tudi rusko blago ne bi imelo preko Slovenije olajšanega nastopa na trgu EU. V pogajanjih o polnopravnem članstvu, pa bi lahko sporazum o prosti trgovini predstavljal vprašanje, ki bi ga bilo potrebno posebej reševati z EU.

Pregled glavnih obiskov predstavnikov Republike Slovenije v Ruski federaciji:

Uradni obiski med Slovenijo in Rusko federacijo so precej pogosti, Spodaj so naštetih najvišji državni predstavniki, ki so se udeležili takih obiskov.

- ❖ predsednik Republike Slovenije (maja 1995)
- ❖ predsednik vlade Republike Slovenije (marca 2001, septembra 2002)
- ❖ predsednik Izvršnega sveta Republike Slovenije (maja 1991)
- ❖ podpredsednik vlade (novembra 1992)
- ❖ ministri za zunanje zadeve (decembra 1990, septembra 1991, junija 1993, novembra 1995, marca 1997)
- ❖ minister za znanost in tehnologijo (junija 1994)
- ❖ minister za ekonomske odnose (novembra 1995, julija 1996, marca 2001)
- ❖ minister za obrambo (septembra 2002)
- ❖ županja Ljubljane in župan Maribora

Obiski predstavnikov Ruske federacije v Sloveniji:

- ❖ predsednik Ruske federacije (2001)
- ❖ podpredsednik Državne dume (julija 1996)
- ❖ minister za zunanje zadeve (maja 1992)
- ❖ obisk ministra za finance (septembra 1995)
- ❖ prvi namestnik ministra za zunanje zadeve (1991, 1995, 1997)
- ❖ namestnik ministra za zunanje zadeve (1993, 1995, 1997, 1997)
- ❖ namestnik ministra za ekonomske odnose (1993)
- ❖ guverner Moskvske pokrajine
- ❖ svetnik Univerze M.V. Lomonosov (Viktor Antonovich Sadovnichy 2002)

3.1.2. Vloga držav pri gospodarskem sodelovanju

“Na milijardo dolarjev v dveh, treh letih...” dr. Janez Drnovšek na državnem obisku v Rusiji

Ruska federacija je kot ekonomska in politična partnerica za Slovenijo zelo pomembna. Ruski trg naj bi po nekaterih podatkih predstavljal četrtno novonastalih trgov sveta. V naslednjem obdobju pričakovati zmanjšanje političnega in gospodarskega tveganja, kar bo odprlo tok tujih naložb in se bo tekmovanje na trgu zaostri. Pri oblikovanju slovenske razvojne in tekoče gospodarske politike je potrebno upoštevati visoko odvisnost nekaterih panog slovenskega gospodarstva od ruskega tržišča (energetika, farmacija, kemična industrija,...)⁵⁶

Za slovensko gospodarstvo je struktura blagovne menjave z Rusko federacijo ugodna. Uvažajo se predvsem surovine oziroma izdelki z nizko stopnjo dodane vrednosti, izvažajo pa izdelki z višjo dodano vrednostjo. Glede na razmere v slovenskem in ruskem gospodarstvu je utemeljeno pričakovati, da bo v tej menjavi še naprej prevladovala podobna blagovna struktura. Na veleposlaništvu RS v Moskvi je 4. marca 1997 potekala okrogla miza na temo novih oblik gospodarskega sodelovanja med Republiko Slovenijo in Rusko federacijo. Iz povzetka posveta je razvidno, da je za slovensko gospodarstvo ruski trg pomemben predvsem za tradicionalna področja – farmacijo, gradbeništvo, kemično in avtomobilsko industrijo ter na področju enegetike (zemeljski plin, nafta). Z ruske strani je bilo več pobud za okrepitev sodelovanja, na katere se je slovenska stran slabo odzivala. Omahovanje in zavlačevanje v zvezi z odločitvami o gradnji tranzitnega plinovoda in pri nekaterih drugih sporazumih bi lahko ruski strani pustilo vtis, da Slovenijo Rusija zanima edino kot tržišče.⁵⁷ Zadnja serija nedavnih obiskov najvišjih predstavnikov države je z izkazano pozornostjo delno prispevala k izboljšanju tega vtisa. (Ajeti2000a)

Strateški cilji slovensko-ruskega ekonomskega sodelovanja so:

- ❖ **povečanje bilateralne trgovinske menjave na 1 milijardo USD** (sestavljene iz 500 milijonov USD izvoza slovenskega blaga, 200 milijonov USD izvoza slovenskih storitev, 300 milijonov USD ruskega uvoza – surovine, repromaterial)
- ❖ **povečanje izvoza slovenskega znanja** (farmacevtska industrija, industrija naprav za telefonijo) in **slovenskih blagovnih znamk ter povečanje tržnega deleža izvoza slovenskih storitev** (gradbeništvo, inženiring, transport).

⁵⁶ Med prvimi 100. slovenskimi izvoznimi proizvodi so že na prvih desetih mestih izdelki, ki predstavljajo glavne izvozne proizvode na rusko tržišče (zdravila, telefonija, pohištvo, konfekcija).

Interesi Ruske federacije za krepitev sodelovanja z našo državo:

- ❖ Republika Slovenija je za RF vzorec majhne, bivše socialistične države, s katero bi Moskva želela vzpostaviti za druge vzorne odnose.
- ❖ Slovenija leži na varnostno, gospodarsko in strateško pomembnem območju (tranzitni plinovod iz Madžarske v Italijo);
- ❖ Slovenci so eni od vsestransko uspešnih slovanskih narodov (t.i. najzahodnejši Slovani), Rusija se ima za neformalno pokroviteljico slovanstva.
- ❖ Slovenija je bila že v okviru nekdanje SFRJ udeležena na ruskem trgu z najbolj kakovostnim delom skupne blagovne menjave oziroma gospodarskega sodelovanja;
- ❖ Ruska federacija je zainteresirana doseči optimalni režim za potovanja v Slovenijo (kot bodočo članico EU)

Možni projekti, ki bi povečali trgovinsko sodelovanje so:

- ❖ povečanje in disperzija trgovinskega sodelovanja s koncernom Gazprom (nakupi zemeljskega plina in prodaja proizvodov slovenske industrije – TAM BUS, proizvodi slovenskih železarn, zdravila in kozmetika ter blago široke potrošnje);
- ❖ program avtomobilske industrije (LADA) vključevanje slovenskih proizvajalcev na strani dobaviteljev (kovinsko predelovalna industrija, gumarska industrija, proizvodnja avtomobilskih žarometov, proizvodnja avtomobilskih lakov in barv, proizvodi električnih akumulatorjev);
- ❖ sodelovanje pri predelavi nafte (slovenska rafinerija v Lendavi, Luka Koper);
- ❖ vezava nakupov ruskih strateških proizvodov za povečanje slovenske blagovne menjave (velja za celotno paleto slovenskih proizvodov);
- ❖ povečanje ali vsaj ohranitev tržnega deleža slovenskih gradbenih in inženiring podjetij (glede na vrnitev jugoslovanskih podjetij, ki jim ruski partnerji dajejo prednost);
(Strategija ekonomskih odnosov s tujino – 1996)

3.1.3. Reševanje klirinškega dolga

Reševanje klirinški dolga ima dolgo zgodovino in je povezano z reševanjem vprašanj nasledstva lastnine bivše skupne države. Vprašljiva je predvsem njegova vrednost, delež, ki pripada RS in način plačila. Izražen je v klirinški valuti, tako da je težko določiti njegovo natančno vrednost. Po slovenskih podatkih vreden 270 milijonov ameriških dolarjev. Po

⁵⁷ Gre za t.i.- Slovenski tolarski imperializem.

trditvah Blanke Primec, podsekretarke Ministrstva za finance, ima Rusija do nekdanje SFRJ po slovenskih podatkih med 1,5 in 1,9 milijarde klirinških dolarjev dolga. Sloveniji naj bi bila dolžna 16,38 odstotka celotnega zneska. Ruska stran se o klirinškem dolgu ne pogovarja s številkami in zastopa stališče, da klirinški dolar ni denar (predvsem gre tu za odnos med klirinškim in konvertibilnim dolarjem), vrednost dolga je stvar ocene in dogovora med ministrstvi. Rusi pravijo, da je dolg nastal z blagom in bo z blagom poplačan. Sloveniji bo dolg vrnila, kot ga že vrača Madžarski, Češki, Slovaški in Poljski⁵⁸.

Nazadnje so problematiko razreševali v Portorožu 15. junija 2001 na srečanju sopedrednikov medvladne slovensko-ruske komisije za trgovinsko-gospodarsko in znanstveno-tehnično sodelovanje, ki pa še ni prineslo rešitve problema. Saša Geržina, sopedrednik strokovnega **Sveta za gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Rusijo** poudarja, da ima izpostavljanje problema vračila klirinškega dolga v denarju lahko negativne posledice, saj lahko zaplete sicer dobre bilateralne odnose med državama. Tudi s praktičnega vidika pomeni odplačilo v denarju zamudno plačevanje v obrokih, ki bi lahko bili tako neznatni, da bi bili manjši od prihodkov od davka na Krkin dobiček v Rusiji v roku dveh ali treh let. Glede na polževo in zapleteno reševanje tega problema je ta način razmišljanja precej smiselno. (<http://www.gzs.si/gg/nov/jun%5F2001/rusija.htm>)

3.1.3. Skupni projekti

Slovenija in Ruska federacija imata možnosti, da skupaj sodelujeta v večih pogledih, ekonomsko pa predvsem pri izgradnji naftovoda, plinovoda in transporta. Rusi so zelo zainteresirani za gradnjo podzemnega plinovoda prek Slovenije. Gre za posel vreden vsaj 400 milijonov \$. Spodaj je predstavljena ideja projekta, dogovarjanje o izvedbi in izpostavljeni problemi. Drugi projekti, ki so še aktualni so vzpostavitev morske transportne linije Azov-Koper in letalske linije, ki bi preko Maribora povezovala Rusijo s to regijo.

Projekt Volta⁵⁹

Evropska komisija je v svojem dokumentu o energetske politiki ugotovila, da se bo delež zemeljskega plina v potrebni primarni energiji do leta 2010 povečal od sedanjih 19 na 24%,

⁵⁸Te države so prejele rusko blago in storitve, saj jim Rusija dolguje nekaj milijard dolarjev. Rusi vračajo Nemčiji dolg v delnicah ruskih podjetij, vendar se menda vračanje zapleta, medtem ko Italiji in Španiji dolga ne vračajo.

⁵⁹ *Osnova tega poglavja je izredno dobro izdelan in temeljit pregled problematike Mateja Lozarja*

kar bi povzročilo 50% porast zahtev po tem energetske viru v primerjavi s sedanjim stanjem. Dodatne kapacitete so predvidene iz področja bivše Sovjetske zveze, Alžirije in nekaterih drugih afriških držav in srednjega vzhoda. Pri tem je potrebno poudariti, da je tržna pozicija opcij za dodatne kapacitete dokaj različna. Zaradi visokih tranzitnih pristojbin za alžirski plin in prav tako nadpovprečnih stroškov zavarovanja, je ruski dobavitelj v precejšnji prednosti. V veliki meri tudi zaradi izrazito močne prisotnosti na trgih sedanjih vzhodno- in srednjeevropskih pridruženih članic EU. V tem okviru je za Slovenijo aktualna ideja t.i. projekta Jamal-Evropa, o izgradnji tranzitnega plinovoda, ki naj bi zagotavljal dobave ruskega zemeljskega plina preko Slovaške, Madžarske in Slovenije v severno Italijo in južno Francijo.

V začetku leta 1996, je v razgovoru med predsednikom vlade RS dr. Janezom Drnovškom in ruskim veleposlanikom v Sloveniji Aleksejem Leonidovičem Nikiforovom (na predlog ruske strani) slovenski predstavnik ruskemu obljubil, da bo projekt podprl, če bo študija upravičenosti (feasibility study) pokazala, da je dober. Ruski veleposlanik je v zvezi s stališčem predsednika vlade izrazil zadovoljstvo. **V marcu 1997 je bil oblikovan konzorcij zainteresiranih slovenskih podjetij, katerega organizacijo vodi Saša Geržina⁶⁰.** Konzorcij zainteresiranih podjetij je prevzel aktivnosti glede oblikovanja skupnega podjetja v R Sloveniji in usklajuje odnose z ruskim partnerjem.

Trenutno še ni jasno ali bo projekt izveden ali ne, odvisno je od slovenske strani ali bo šla v izvedbo projekta. Tu so predstavljene nekatere okoliščine, ki razlagajo smiselnost slovenske zadržanosti pri izvedbi projekta:

Prvič, jasno je, da Slovenija novih količin zemeljskega plina ne potrebuje nujno; to pomeni, da nas na kratek rok zanima predvsem regulacija tranzita plina. Vprašanje distribucije je stvar dolgoročnih pogajanj.

Drugič, Slovenija v povezavi z uresničevanjem omenjenega projekta ni v nikakršni časovni stiski.

Tretjič, omenjeni ugoden položaj dopolnjuje tudi neatraktivnost alternativ, ki jih ima ruska stran na voljo za distribucijo zemeljskega plina na zelena območja EU.⁶¹

Četrtič, slovensko podjetje Geoplin izraža bojazen za morebitno krhanje svojega monopolnega položaja, zato mora sleherna opcija, ki predvideva vzpostavitev koncesijskega odnosa temeljiti na dodelani koncesijski pogodbi.⁶²

⁶⁰ Zaenkrat v njem sodelujejo podjetja IBE, ELES, Geoplin, Smelt, Istrabenz, Petrol, Kovinotehna in Nova Ljubljanska banka.

⁶¹ Krepitev avstrijske trase bi pomenila bistveno višje investicijske stroške zaradi manj primernih naravnih pogojev, Hrvaška različica bi zahtevala izgradnjo podmorskih cevi, kar bi prav tako zapletlo gradnjo plinovoda.

⁶² V povezavi s projektom Volto se je postavljalo vprašanje možnosti nakupa rafinerije v Lendavi. Nakup le-te ruske strani ne zanima kaj dosti, če ne dobi od slovenske strani dveh dovoljenj: da se obstoječe kapacitete lendavske rafinerije poveča za najmanj trikrat, kar bi omogočilo rentabilnost industrije ter da lahko razvije lastno

Problemi izvedbe in posledice “Projekta Volta“(Matej Lozar 1997)

- ❖ **Razmerje kapitalskih deležev in različne ocene vrednosti izvedbe projekta.** Ruska stran ocenjuje predračunsko vrednost 420 m US\$, medtem ko je po slovenskih ocenah, upoštevajoč slovenske/evropske tehnične in varstvene predpise, le-ta 552 m US\$. Možnostna študija ne daje odgovorov glede načinov financiranja projekta in izkazuje negativni cash-flow projekta v kumulativni višini 160 m US\$. Pri tem ne daje odgovorov, kako se bo ta negativni tok pokrival. Kot sumarni pokazatelj navedenih elementov je predvidena **tranzitna cena 1,42 US\$ za 1000 m³ na 100 km transporta plina**, kar je daleč pod ustreznimi tranzitnimi pristojbinami, ki so običajne v Evropi.
- ❖ Eno ključnih vprašanj pojavlja **vprašanje razmejitve dejavnosti tranzita od domače oskrbe z zemeljskim plinom**. V tem segmentu je prisotna tudi bojazen slovenskega distributerja zemeljskega plina, podjetja Geoplin d.o.o. po vzpostavljanju konkurence, ki lahko dolgoročno celo izpodrine domače podjetje ob diferenciranih cenah plina.
- ❖ **S tem v zvezi Slovenija še ni dobila nikakršnih garancij italijanske strani**, da bodo predvidene količine transportiranega plina po tranzitnem plinovodu zares porabljene in da bodo le-ta v ostalih tranzitnih državah zares končana.

Ostali projekti povezani s transportom

Linija med lukama Koper in Azov, bi povezovala Slovenijo z notranjostjo Rusije in Sibirijo. Neizkoriščene kapacitete za rzsute in tekoče tovore luke Koper bi se lahko izkoristile za prodajo proizvodov npr. ruske kemične industrije v Italijo in na tretje trge. Skladišča za ruski aluminij, nikelj in feronikelj bi lahko premostila probleme ruskega transporta. Izračuni kažejo, da bi bil prevoz tone tovora v Sibirijo po tej poti stal približno 6\$. Za slovensko stran je količina blaga, ki ga izvažamo v Rusijo premajhna, da bi se prevoz z ladjo splačal in bi bilo potrebno podjetja povezovati. Slovenski izvoz je sestavljen predvsem iz tehnološko intenzivnih izdelkov, torej ne gre za rzsuti tovor, ki bi bolj primeren za ladijski transport. Rentabilnost projekta je vprašljiva.

Že nekaj časa so Rusi ponujali ustanovitev mešanega podjetja za **zračni tovorni promet**, pri čemer bi slovenska stran ponudila doslej malo izkoriščeno mariborsko letališče, Rusi pa bi dali letala za prevoz blaga, ki so prav tako neizkoriščena. Maribor bi lahko postal baza za tovorni promet v Evropo. Trenutno še ni jasno ali bo projekt izveden, ideja sama pa je zanimiva, saj je Maribor že od osamosvojitve v stagnaciji.

distribucijsko mrežo. Če bi bila izpolnjena oba pogoja, bi bili pripravljene investirati potrebnih 300 do 400 milijonov USD v rafinerijo ter še 100 do 200 milijonov dolarjev za distribucijo.

Vprašanje je, če je izvedba teh projektov resnično v interesu Republike Slovenije. Bolj so v interesu Ruske Federacije. Pri njihovem uresničevanju pa bi RS s sodelovanjem lahko precej pridobila. Za izvedbo bi bilo potrebno zagotoviti ogromno investicijskih sredstev. Le-ta bi morala priti z ruske strani, če pa bi šlo za slovensko sofinanciranje, bi morali biti stroški, ki bi pri izvrševanju projektov nastali, kompenzirani na drug način. V obeh primerih bi morali imeti tesno sodelovanje gospodarskih in političnih predstavnikov, kar bi omogočilo lažji dogovor in tudi izvršitev. Zaenkrat tega sodelovanja še ni, projekti ostajajo na papirju in nabirajo prah.

3.2. Gospodarsko sodelovanje

Pravno podlago za gospodarsko sodelovanje predstavlja Sporazum o trgovinskem in gospodarskem sodelovanju. Pomemben je še sporazum iz leta 1994 o dobavah zemeljskega plina iz Ruske federacije v Republiko Slovenijo in Sporazum o izogibanju dvojnemu obdavčenju⁶³. Slovenija je ena redkih držav, ki ima z Rusijo sklenjen sporazum o priznavanju standardov.⁶⁴ (Ajeti 2001b)

3.2.4. Značilnosti poslovanja z Rusijo

V slovensko ruskih odnosih prevladujejo klasični kupoprodajni, uvozno - izvozni posli.⁶⁵ Višjih oblik sodelovanja je bilo zaradi tveganja na ruskem trgu in pomanjkanja investicijskih sredstev v slovenskih podjetjih malo. Šele z letom 2000 so se začele posamične večje

⁶³ **Sporazum o izogibanju dvojnemu obdavčenju** med Rusijo in Slovenijo je rešil problem dvojnega obdavčenja. Sporazum določa, kje in kateri prihodki se obdavčujejo. Sporazum o izogibanju dvojnega obdavčenja določa, da je slovenski poslovnež, ki živi in dela občasno v obeh državah, Sloveniji in Rusiji, davčni zavezanec v obeh državah. Mora se odločiti, v kateri državi bo večji del leta imel stalno prebivališče – in se tam prijaviti kot davčni zavezanec. Neprijavljeni prebivalci v Rusiji plačajo 30-odstotni davek na dobiček, kar bo najbrž spodbudilo vse tujce k temu, da si pridobijo status ruskega prebivalca, s tem pa uvrstitev v kategorijo zavezancev za 13-odstotno obdavčitev. Glede na nižje davke v Rusiji se bo homo economicus najbrž odločil za Rusijo in bo plačeval 13-odstotni davek namesto 25-odstotnega v Sloveniji. (Ajeti 2000b)

⁶⁴ Ustrezen certifikat lahko slovenska podjetja prejmejo v Sloveniji pri ljubljanskem podjetju Inspect, ki ima sklenjeno pogodbo z ruskim Inštitutom za standardizacijo in certifikacijo GOST R.

⁶⁵ Med plačili za v Rusijo uvoženo blago zdaj prevladujejo gotovinska nakazila v dolarjih. Pri tem so zaradi tveganosti običajna predplačila z ruske strani. Pri blagu široke porabe je predplačil najmanj, bistveno je večji delež plačil z zamikom. Višina predplačil je odvisna od poznavanja ruskega partnerja. Novi partnerji obvezno plačujejo s predplačili. Ta se na začetku gibljejo okrog 50% odstotkov in se glede na zanesljivost partnerja počasi nižajo, dokler povsem ne izginejo in jih zamenjajo plačila na odprt račun. Slovenska farmacevtika v celoti posluje na ta način. Višina predplačila je odvisna tudi od vrste in vrednosti izvoza. V gradbeništvu se gibljejo od 10-70%: za projekte srednje velikosti so predplačila 30%, za velika pa 10%. Na področju izvoza investicijske opreme so predplačila najvišja. Slovenske banke priznavajo jamstva ruskih bank, s katerimi imajo korespondenčne odnose, s čimer tveganje neplačil kupca prehaja s slovenskega izvoznika na slovensko banko. Ruskim kupcem omogočajo odlog plačila do 6 mesecev. Če ruski kupec blaga ne plača, ga plača slovenska banka. (Ajeti 2000c)

investicije na ta trg. Slovenska podjetja se na splošno pri poslovanju z Rusko federacijo srečujejo s številnimi težavami, povpraševanje je sicer vsestransko in veliko, vendar se pogosto zgodi, da so povprašujoča **podjetja nelikvidna**. **Izbira primerne partnerja** je zato prvi in najpomembnejši dejavnik, ki odloča o uspehu posla. Posebej pereče težave so tudi **neurejena zakonodaja** in njeno nenehno spreminjanje ter neupoštevanje obstoječih predpisov, kraje intelektualne in druge lastnine ter blagovnih znamk. Pogodba v Rusiji danes ne pomeni veliko, saj morebitni sodni spori trajajo od treh do pet let. Včasih prihaja do splošne neposlovnosti pri poslovanju, pa tudi do nesmiselno visokih cen (ponekod so – ne glede na kakovost – celo višje od svetovnih), omenjajo tudi transportne probleme (velike razdalje, slabe povezave, velik strošek), omejevanje izvoza surovin, pomanjkljivo zavarovanje poslov, blaga... Po **korupciji** je Rusija v svetovnem vrhu. »Hollywoodsko« zloglasni so problemi z rusko mafijo, ki poleg drugih kriminalnih dejavnosti tujim podjetjem zaračunava »varščino«, da jim ne bo delala škode.⁶⁶ Velik problem je zelo močna **birokracija**, ki je vselej zamudna, kar zahteva drugačen pristop in več potrpljenja za realizacijo poslov kot v zahodnih državah. Gospodarstveniki poudarjajo, da so velika ovira **vize**, ki otežujejo potovanja in dogovarjanje med slovenskimi in ruskimi poslovneži. Poostritev ruske imigracijske politike je prizadela slovenske gradbenike, ki ne morejo dobiti zadostnega števila **delovnih viz** za svoje delavce in so prisiljeni najemati Ruse, ki so manj usposobljena in manj motivirana delovna sila.

Tem problemom moramo dodati tudi tiste, ki izvirajo s slovenske strani. Že omenjen problem je **zapostavljanje odnosov RS z Rusijo**. Slovenija je iz političnih razlogov zavrnila podpis sporazuma o prosti trgovini, ki bi nam ekonomsko gledano lahko precej koristil. V Sloveniji je malo ljudi, ki znajo rusko, kar je precejšnja ovira, saj malo Rusov govori tuje jezike. Velik problem pri poslovanju je do nedavnega bila nezadostna podpora slovenskim izvoznikom, še posebno malim in srednjim podjetjem. Slovenska podjetja včasih podcenjujejo zahtevnost ruskega trga, ki je na ravni Zahoda. Številna slovenska podjetja cene za ruski trg celo zvišajo, medtem ko jih številna tuja znižajo. Velik problem predstavlja pomanjkanje medsebojnega sodelovanja in obveščanja med slovenskimi poslovneži, saj poslovneži iz zahodnih držav med seboj sodelujejo mnogo bolje.

⁶⁶ Tudi naša predstavništva naj bi plačevala to »varščino« vendar se nad njeno višino ne pritožujejo.

Tabela 9: 7P Pravil pri poslovanju z Rusijo

DUŠAN SNOJ, nekdanji slovenski veleposlanik v Rusiji. Za uspešen nastop na ruskem trgu je potrebno imeti:

1. **Primeren proizvod:** Podjetja naj se specializirajo za prodajo kakovostnih izdelkov. Made in Slovenia postaja znamenje kvalitete. Ceneni izdelki se uvažajo iz Kitajske in Koreje.
2. **Partnerja**, ki je preverjen in zanesljiv. V Rusiji je na deset tisoče novih podjetij, saj za ustanovitev podjetja potrebuješ le 200 dolarjev. Obstajajo taka podjetja, katerih osnovna dejavnost je jemanje blaga tujim partnerjem, ki ga nikoli ne plačajo.
3. **Pravnika**, ki bo spremljal pogoste spremembe predpisov in posebnosti ruskega trga
4. **Prenos tehnologije.** Rusi bodo počasi začeli omejevati čisto prodajo, uspešnejši bodo tisti izvozniki, ki imajo v Rusiji svoje podjetje.
5. **Podpora finančnikov.** Tu gre za kreditiranje kupca, v Rusiji vlada veliko povpraševanje po blagu vseh vrst, posredniki oziroma kupci pa niso vedno likvidni.
6. **Promocijo imena podjetja** in Slovenije, še zlasti, če so nameni podjetja na tem trgu dolgoročne narave.
7. **Primerno povezovanje:** skupina podjetij, ki skupaj sodeluje na primer na sejnih ali pri zbiranju informacij o trgu je močnejša in uspešnejša od vsote posameznih podjetnikov, ki med seboj tekmujejo.

Kljub vsemu tveganju in težavam pa slovenska podjetja ocenjujejo, da je Rusija s svojimi potenciali in ogromnim tržiščem dolgoročno perspektivna partnerica.⁶⁷ Večina slovenskih podjetij še vedno najraje posluje s preverjenimi dolgoletnimi partnerji oziroma velikimi državnimi podjetji, saj je poslovanje z novonastalimi podjetji v zasebni lasti dokaj tvegano. Rusi v Slovencih vidijo najbolj zahodni slovanski narod, kar je pomembna prednost pred zahodnimi tekmeci. Slovenci naj bi imeli sorodne »slovanske duše«, kar naj bi nas naredilo predane zaveznike in »brate«. Vzpostavljanje stikov z ruskimi partnerji poteka na manj formalen način, pogosto prek večerj z obilico alkohola. Odnosi, vzpostavljeni z ruskimi partnerji so stabilnejši kot odnosi z evropskimi poslovneži. Ruski poslovneži pogosto ostajajo zvesti kljub višji ceni ali slabšim plačilnim pogojem kot jih nudi drug partner, iz zaupanja prvemu. (Ajeti 2001a)

3.2.1. Strokovni svet za gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Rusijo

Dosedaj so se ekonomski odnosi med Rusko federacijo in Slovenijo razvijali kot posledica delovanja individualnih podjetij. Čeprav pozno, je končno nastopil čas za bolj organiziran sistem sodelovanja. Na GZS je bil 13. junija 2001 ustanovljen **Strokovni svet za gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Rusijo**, ki je sestavljen iz predstavnikov

⁶⁷ Kot bomo kasneje videli dosega večina slovenskih glavnih izvoznikov na ruskem trgu ogromne prihodke in zaslužke.

poslovnega sveta, državnih institucij, strokovnjakov GZS in ostalih strokovnjakov. Strokovnemu svetu sopedredujeta predsednik GZS Jožko Čuk in nekdanji veleposlanik Slovenije v Rusiji Saša Geržina. Na prvem sestanku je strokovni svet pozdravil možnost, da se v pogajanja o poravnavi klirinškega dolga med vladama Ruske federacije in Republike Slovenije vključijo tudi rešitve, ki bi bile v interesu slovenskega gospodarstva in bi pomembno prispevale k razvoju gospodarskega sodelovanja z Rusko federacijo. V izdelavi je pobuda za osnutek strategije razvoja ekonomskega sodelovanja.

Naloge sosveta:

- ❖ **pospeševanje** - spodbujanje različnih oblik nastopanja v tujini in sodelovanja z ruskimi podjetji, strateškega partnerstva, tehnološkega in investicijskega povezovanja itd.,
- ❖ **koordiniranje** - povezovanje v skupne aktivnosti in koordinacija z drugimi institucijami za skupne promocijske nastope, predstavitve in druge poslovne dogodke v tujini,
- ❖ **posvetovanje** - izmenjava podatkov, informacij in izkušenj,
- ❖ **načrtovanje** aktivnosti na osnovi dolgoročnih interesov podjetij, usmeritev GZS in strateških ciljev slovenskega gospodarstva.
- ❖ **ustvarjanje okolja**, ki bi pospeševalo višje oblike gospodarskega sodelovanja (sporazum o izogibanju dvojnega obdavčevanja ter sporazum o zaščiti in promociji investicij),
- ❖ **iskanje priložnosti**, ki se ponujajo na drugih področjih (turizem in transport – projekt ladijske poti na relaciji Luka Koper – Črno morje).

Sosvet bo lahko deloval kot podpora posameznim podjetjem pri iskanju svojega prostora na teh dveh trgih. Ravno tako bo pomagal gospodarskima zbornicama in političnim predstavnikom pri iskanju rešitev in priložnosti. Sosvet je komaj nastal, upajmo da bo deloval uspešno.

3.2.2. Mednarodna menjava

Z Rusijo posluje približno 400 slovenskih podjetij, a že 10 največjih uvoznikov ustvari več kot 90% vsega uvoza in 10 izvoznikov več kot 80% vsega izvoza. V primerjavi z ostalimi državami CEFTE ima Slovenija največji delež trgovine z Rusijo. Ravno tako kot izvoz v Rusijo je precej pomemben izvoz v države CEFTE, ki kljub bližini predstavljajo destinacijo z manjšim deležom celotnega izvoza iz Slovenije. Glede uvoza v Slovenijo pa je že Češka sama

pomembnejša od Ruske federacije. (Vir: Pomembnejši zunanjetrgovinski partnerji Slovenije 1998, Nataša Zebec, GZS).

Pred osamosvojitvo Slovenije so politični in ekonomski odnosi z Rusijo potekali preko Beograda. Zvezna zbornica je podjetjem delila uvozne in izvozne kvote v okviru klirinške menjave s SZ, (monopolni) posredniki pa so bila srbska podjetja Genex, Progres in Inex. Med slovenskimi podjetji so bili tedaj na ruskem trgu dejavni predvsem Slovenijales, Kovinotehna, Metalka in Iskra. V daljnem letu **1990 je rusko slovenska menjava znašala preko 800 milijonov dolarjev**, kar je vrednost, ki od osamosvojitve še ni bila dosežena. Leta 1991 je obseg rusko-slovenske menjave upadel, predvsem zaradi tektonskih političnih sprememb: osamosvojitve Slovenije in razpada Sovjetske zveze. V letu 1993 je obseg te menjave začel naraščati, predvsem zaradi slovenskega izvoza. V letu 1994 se je trend rasti izvoza in uvoza nadaljeval, obenem se je nadaljeval trend rasti salda te menjave.

Tabela 10: Obseg blagovne menjave med Slovenijo in Rusko federacijo med leti 1990 - 2001 (v 1000 \$)

leto	izvoz	uvoz	uvoz + izvoz	saldo
1990	546,300	301,000	847,300	245,300
1991	300,900	293,300	594,200	7,600
1992	130,328	131,501	261,829	-1,173
1993	248,580	202,404	450,983	46,176
1994	264,914	147,434	412,348	117,480
1995	305,236	241,418	546,654	63,818
1996	298,321	208,521	506,842	89,800
1997	326,477	250,195	576,671	76282
1998	235,420	177,850	413,270	57570
1999	128,886	159,257	288,143	-30371
2000	191,151	230,898	422,049	-39747
2001	281,005	281,194	562,199	-189

Vir: GZS 2002 (3/9/2002)

Po letu 1995, ko je obseg menjave presegel 546 milijonov dolarjev, sta se slovenski izvoz in uvoz iz Rusije v letu 1996 zmanjšala (za 2,3% izvoz oziroma 13,6% uvoz), tako da je skupni obseg menjave dosegel skoraj 507 milijonov in smo zabeležili precejšen presežek v medsebojni menjavi. Leta 1995 je izvoz v Rusko federacijo predstavljal 3,7% celotnega slovenskega izvoza, uvoz od tam pa 2,5%. Po podatkih Gospodarske Zbornice Slovenije za leto 1996 je bila Ruska federacija to leto po izvozu na šestem mestu (3,6%), po uvozu pa na devetem mestu (2,2%). V rekordnem letu 1997 je bila menjava med Slovenijo in Rusijo večja

od 577 milijonov dolarjev, medtem ko je v letu 1998 padla na 414 milijonov dolarjev. Izpad je posledica ruske krize. V letu 1997 je bila Rusija 6. glavni partner Slovenije, v letu 1999 pa je padla na 15. mesto. Leta 2000 se je vrnila med prvih deset in sicer na sedmo mesto, ko je medsebojna trgovina dosegla stopnjo 562 milijonov dolarjev, ki je blizu tistemu iz leta 1997. V začetku leta je izvoz porastel za 0,8%, vendar je uvoz iz Rusije upadel za 12,5%. Med najpomembnejšimi trgovinskimi partnerji je Ruska federacija v zadnjih letih zasedala 6. do 15. mesto. Delež slovenskega izvoza pomeni v ruskem primeru veliko manj, saj je znašal leta 2001 komaj 0,27%, uvoz iz Slovenije pa ima 0,53 % celotnega deleža ruskega uvoza.

Tabela 11: Glavni proizvodi v menjavi – izvoz iz Slovenije I-XII 2001

skupina proizvodov	vrednost (v 1000 USD)	delež %
zdravila	84,361	30,0
električni aparati za žično telefonijo	77,392	27,5
premazna sredstva in laki	22,013	7,8
črpalke in kompresorji	8,517	3,0
talne obloge, tapete	7,010	2,5
elektroterm. aparati za gospodinjstvo	5,849	2,1
izdelki ploščati, valjani iz jekla	4,456	1,6
preparati za lase	4,357	1,6
kiti, smolni ometi, polnila	3,711	1,3
sladni ekstrakt, živila iz moke	3,566	1,3
SKUPAJ (prvih deset)	221,232	78,6

Vir: preglednice GZS

Za prikaz sestave izvoza in glavnih izvoznikov so uporabljeni podatki iz leta 2001. Pri izvozu lahko opazimo, da imata dve skupini proizvodov veliko večino, in sicer farmacevtika in telefonija. Njun delež od celotnega izvoza je blizu 60%. Če jima dodamo še premazna sredstva in lake, dobimo že dobri dve tretjini izvoza. Potrebno bi bilo izpostaviti še nizek delež gospodinjskih aparatov, ki so drugače precej prisotni v slovenskem izvozu in kozmetika, oba bi lahko povečala svoj delež izvoza oziroma maso izvoza.

Glavni izvozniki v letu 2001 so bili:

KRKA, ISKRATEL, LEK, COMITA, HELIOS, GORENJE, DANFOSS COMPRESSORS, JUTEKS, SŽ ACRONI in TRIMO.

Tabela 12: Glavni proizvodi v menjavi: Uvoz v Slovenijo I-XII 2001

skupina proizvodov	vrednost (v 1000 USD)	delež %
aluminij, surov	121,296	43,1
naftni plini, plinasti ogljikovodiki	82,870	29,5
motorni bencin in dr. lahka olja	37,626	13,4
surovi nikelj	13,333	4,7
kemična lesna celuloza	5,495	1,9
železove zlitine	2,660	0,9
heterociklične spojine	2,533	0,9
električni aparati za žično telefonijo	2,128	0,8
sintetični kavčuk, faktis	1,862	0,7
polimeri etilena	1,040	0,4
SKUPAJ (prvih 10)	270,843	96,3

Vir: preglednice GZS

Pri uvozu v letu 2001 lahko opazimo, da ima presenetljivo velik delež surov aluminij (43,1%), na drugem mestu sta nafta in zemeljski plin (29,5%), motorni bencin in druga lahka olja na tretjem mestu (13,4%) na četrtem mestu je nikelj (4,7%), Skupaj te surovine predstavljajo 90% slovenskega uvoza iz Ruske federacije.

Glavni uvozniki v letu 2001 so bili:

GEOPLIN, TALUM, UPIMOL 2000, PETROL, SŽ ACRONI, OMV ISTRABENZ, RONDAL, PAPIRNICA VEVČE, JULON, IMPOL.

Glede nadaljnih gibanj trgovinske bilance naj samo povemo, da se ne sme pričakovati velik presežek slovenske strani v trgovini. Struktura bo verjetno ostala enaka, izvažali bomo končne proizvode, ki potrebujejo visoko tehnologijo za izdelavo in uvažali nafto in zemeljski plin. Od cene surovin bo odvisno ali bomo dosegali zunanjetrговinske presežke z RF.

3.2.3. Tuje neposredne investicije

“Do leta 2000 je bilo registriranih le 10,4 milijonov dolarjev slovenskih vlaganj v Rusijo in le poldrugi milijon dolarjev ruskih naložb v Slovenijo.” (Ajeti 2000b)

*“Slovenija se počasi približuje desetim največjim investitorjem v rusko gospodarstvo”
Boris Antalovich, vodja regijskega sodelovanja, Rusko ministrstvo za tuje ekonomske odnose, leta 2002*

Po sušnih letih se je v letu 2001 spet razmahnila trgovina med RF in Slovenijo. Poleg tega pa so v Rusiji začela slovenska podjetja graditi proizvodne obrate in tudi več investirati. To lahko zelo verjetno vodi do tega, da se bo prisotnost in posledično tudi prodaja določenih

izdelkov slovenskih podjetij povečala. Med glavnimi razlogi za tuje neposredne investicije slovenskih podjetij v Ruski federaciji so: **lažji dostop do trga**, saj je le-ta od Slovenije zelo oddaljen, transport pa drag in zamuden, kot tudi carinski postopki. Podjetjem je lažje tam zgraditi obrat. Na ta način pridobijo status domačega proizvajalca in se izognejo plačevanju carin in plačujejo manjše davke. Za farmacevtsko je proizvodnja v Rusiji atraktivna tudi zaradi problemov s slovensko patentno zakonodajo, ki se je spremenila, v Rusiji pa patenti zaenkrat ne pomenijo skoraj nič. Še en razlog za proizvodnjo v Rusiji so nizki stroški delovne sile, tudi najbolj izobraženih kadrov, ki jih ni malo.

Tabela 13: Stanje izhodnih TNI Slovenije v Rusijo (v milijonih USD)

Država \ Leto	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ruska federacija	4,8	7,7	10,9	9,3	9,3	10,4	18,2	34,3
Ukrajina	5,0	5,9	1,3	2,9	8,3	8,4	7,6	4,2
Skupaj vse izhodne TNI	354,0	489,9	459,9	459,4	636,2	626,5	767,6	949,5

(Vir: BS Slovenije 2001)

Tabela 14: Število slovenskih gospodarskih družb z neposrednimi naložbami v tujini – po državah prejemnicah 1997-2001

Država \ Leto	1997	1998	1999	2000	2001
Ruska federacija	20	23	24	27	27
Ukrajina	9	8	10	10	8
Skupaj vse družbe v tujini	508	553	567	627	666

(Vir: BS Slovenije 2001)

TNI v Rusijo predstavljajo mali delež od vseh tujih neposrednih naložb. Do leta 2001 je bilo od celotnih 949,5 milijonov dolarjev v Rusko federacijo investiranega okoli 34,3 milijonov dolarjev v zadnjih desetih letih (približno toliko kot v Liberijo). Dobra polovica tega zneska je bilo investiranega v letu 2000 in 2001, kar pomeni velik porast. Večino tujih investicij v RF predstavljajo večje naložbe. Kar 27 podjetij investira tja, večina vrednosti tujih naložb (2/3) pa odpade na Krko. Že dolgo sta v Rusiji prisotni Iskra Emeco s svojim proizvodnim obratom IskraUral in Iskra-Tel z obratom IskraUralTel. V Rusiji Krka gradi proizvodno-distribucijski center Krka-Rus, kar je investicija, vredna vsaj 25 milijonov dolarjev, Trimo Trebnje z ruskim podjetjem Reut gradi proizvodni obrat v vrednosti dveh milijonov dolarjev. Helios odpira tovarno Odihel, podjetje Konus Konex z ruskim partnerjem odpira skupno podjetje Konskor. Kovinoplastika je ravno otvorila podjetje Lož.

Tabela 15: Preglednica izhodnih TNI v Rusijo po podjetjih

PODJETJE	V RUSIJI	LOKACIJA	DEJAVNOST	STATUS	VREDNOST
Krka	Krka -Rus	Istra, 40 km od Moskve	Proizvodnja zdravil	V izgradnji	25-30 milijonov USD
			Skladiščenje in carinjenje	deluje (od junija 2002)	
	Krka Farma	Moskva	Prodaja	deluje	
Trimo	Trimo VSK	Kovrov (Vladimirovska pokrajina)	Proizvodnja streh in fasad	deluje (od marca.2001)	2 milijona USD
Iskra-Emeco	IskraUral	Jekaterinburg (Sverdlovska regija)	Proizvodnja števecv	deluje	n.p.
Iskra-Tel	IskraUralTel	Jekaterinburg (Sverdlovska regija)	Proizvodnja telefonskih central	deluje	n.p.
Helios	Odihel	Moskva	Proizvodnja lakov in barvil za avtomobile	deluje	n.p.
Konus Konex	Konskor	St. Petersburg	n.p.	n.p.	n.p.
Kovinoplastika	Lož	Sverdlovska regija	Proizvodnja	deluje	n.p.

n.p. = ni podatka

Verjetno lahko v prihodnjih letih pričakujemo velik porast TNI v Rusijo, saj se še veliko slovenskih podjetij zanima za skupno proizvodnjo v Rusiji. Holding Efekt Proton se zanima za proizvodnjo snežnih verig (plastičnih in kovinskih), podjetje Color za proizvodnjo barv in lakov, Lek za proizvodnjo zdravil, Riko za proizvodnjo montažnih hiš, Gostol-Gopan za izdelavo opreme za pekarnice, Intereuropa za odprtje skladišča in carinskega terminala v Moskvi ali Podmoskovju, IMP Klimat za skupno proizvodnjo klimatskih naprav v Moskovski pokrajini in Novosibirski regiji. V ljubljanski Kolinski razmišljajo o ustanovitvi mešanega podjetja za proizvodnjo otroške hrane, v Etolu o ustanovitvi podjetja za proizvodnjo baz za brezalkoholne napitke. Še več pa je malih podjetij, ki si prav tako želijo dolgoročno sodelovati z ruskimi podjetji, a bi za to potrebovala ustrezno finančno pomoč države in zavarovanje poslov. (Ajeti 2002)

Tabela 16: Vhodne TNI iz Ruske federacije v Slovenijo (v milijonih USD)

Država \ Leto	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ruska federacija	1,8	1,9	0,8	1,1	1,4	1,1	1,0	-1,9
Skupaj	1325,9	1763,4	1998,1	2207,3	2777,0	2682,4	2892,7	3209,0

Iz Rusije neposrednih naložb praktično ni, v letu 2001 pa so terjatve presegle lastniške vloške. Vsekakor je to za nas slabo spričevalo, saj sta Gazprom, Lukoil in druga naftna (zemeljskoplinska) podjetja, ki največje vlagajo v regijo. Če bo projekt Volta stekel, bi lahko

obseg TNI znatno povečal, kar niti ni težko glede na dosedaj vloženi 11 milijonov dolarjev v 8 letih.

3.2.3. Storitve

Gradbeništvo

Projektiranje in izvajanje gradbenih del v RF je eno od zelo pomembnih področij za slovenska gradbena podjetja, ki so že tradicionalno aktivna v RF. Pravočasno so izkoristila proces modernizacije infrastrukture v Rusiji, vrednost gradbenih del je npr. v letu 1994 dosegla 40% vseh slovenskih gradbenih del v tujini. V gradbeništvu so predvsem aktivni pri nudenju storitev inženiringa, izvajanju gradbenih del in izobraževanju pri gradnji sanatorijev, bolnišnic, medicinskih centrov, kulturnih ustanov, turističnih kapacitet, letališč, mejnih prelazov. Posojila, oprema in materiali praviloma prihajajo iz zahodnih držav ali ruske strani.

SCT je leta 1988 podpisal pogodbo o **gradnji letališča v turističnem letovišču** Soči ob Črnem morju. Gradnja se je začela leto kasneje in lepo napredovala vse do leta 1993, ko je vlagatelju začelo zmanjkovati denarja, tako da so jo tri leta pozneje povsem ustavili. Po lanskem delovnem obisku slovenskega premiera v Moskvi (in tudi pri letališču) pa so stekla pogajanja o oživitvi gradnje. Avgusta lani so tako podpisali protokol, po katerem bo Rusija poravnala dobre štiri milijone dolarjev dolga, SCT pa dokončal gradnjo. Celoten projekt je po ocenah vreden 100 milijonov dolarjev. Kapaciteta terminala naj bi omogočala pretok 2500 potnikov na uro in 5 milijonov na leto. Površina tronadstropnega objekta, ki ga bodo deloma opremile slovenske firme, meri 60,000 m². Nahaja se v Adlerju, mestu 12 km stran od gruzijske meje. Letališče naj bi bilo dokončano v dveh letih po ponovnem pričetku dela. Medtem se SCT že pripravlja na druge pogodbe za gradnjo poslovnega hotelskega kompleksa v centru Moskve. Po mnenju direktorja nudi ruski trg veliko priložnosti, konkurenca pa je močna. Drugo gradbeno podjetje, ki je aktivno v Rusiji je **Ljubljanski Riko**, ki bo obnavljalo Hotel Budapest v Moskvi. Posel je vreden 78 milijonov dolarjev. Financirale ga bodo Slovenska izvozna družba, SKB ter Bank Austria, pri izvedbi pa bo sodelovalo okrog 30 slovenskih podjetij. Dela se bodo začela oktobra 2002. **Smelt** je bil vseskozi prisoten na ruskem trgu. Trenutno opravlja dela v Novosibirsku, kjer obnavlja mestno gledališče (največje na svetu), gradi bolnišnico in mejni prelaz na meji z Mongolijo. Smelt izvaja projektna dela in uporablja ruska podjetja za izvajanje del. Smelt v sodelovanju s Cometom v

Kaliningradski regiji za Ministrstvo za promet in zveze gradita tovarno za proizvodnjo brusov v vrednosti 8,5 mio ameriških dolarjev.

Turizem

V zadnjih letih postaja pomembnejši tudi **turizem**. V Sloveniji se število ruskih turistov izjemno hitro povečuje. Po mnenju nekaterih turističnih delavcev naj bi Rusi predstavljali tudi najboljše izvenpenzijske goste. V letu 1994 je po statističnih podatkih STO v Slovenijo prišlo 12,444 ruskih turistov (50% več kot leta 1993). Ruski turisti so se povzpeli na 5. mesto med tujimi turisti.

Tabela 16: Turistični obisk Slovenije v letu 1998

Država	Št.turistov	Št.prenočitev
Nemčija	190.942	747.737
Italija	238.324	550.302
Avstrija	129.646	457.656
Rusija	20.477	116.353
Hrvaska	80.687	211.863
Iz držav Ev.unije	679.380	2.211.188
Iz drž. V. Evrope	231.696	663.532
Tuji	976.514	3.062.432
Skupaj	1.798.925	6.295.308

Vir: Statistični letopis (1998)

Tabela 17: Primerjava ruskih z najpogostejšimi turisti v Sloveniji leta 1998

Država	št.turistov	št. prenočitev	Povprečni obisk v dneh	Delež od tujih	Delež tujih nočitev
Nemčija	190.942	747.737	3,9	19,6%	24,4
Italija	238.324	550.302	2	24,5%	17
Avstrija	129.646	457.656	4	13%	15
Rusija	20.477	116.353	5,68	2%	4%
Tuji	976.514	3.062.432	3,13	54,3 %	48,6%
Skupaj	1.798.925	6.295.308	3,5	100%	100%

Vir: Statistični letopis (1998)

Ruski turisti so pripadniki t.i. "letalske" skupine turistov. Ti priletijo na kraj dopusta, so petičnejši, na dopustu si res dajo duška in jim ni mar stroškov. Niso najštevilčnejši, a povprečno ostanejo dlje časa od drugih in zapravijo več. Njihova najljubša letovišča so Slovenska obala, Bled in Bohinj, smučišča in zdravilišča (Čatež in Bled). V zadnjih petih letih smo največji obisk turistov doživeli leta 1998. Naslednje leto jih je bilo pol manj, od takrat pa se število bliža rekordnemu.

Tabela 18: Obisk ruskih turistov zadnjih pet let

	Število	Rast v %	št. nočitev
2001	15.514	+29	92,675
2000	12,071	+36	68,567
1999	10,418	-51	51,771
1998	20,477	+16	116,353
1997	17,725	+16	87,279
1996	13,979	+18	61,236

Vir: Statistični letopis (1996-2001)

Med ruskimi turisti pri nas je bilo veliko pomembnih mož ruske politike, tako je Jevgenij Primakov s skupino predstavnikov Dume preživel svoj dopust v Portorožu. Premier Kasjanov je lani smučal na Krvavcu. Med temi obiski se najde tudi čas in volja za državne pogovore, kar pomeni določeno stopnjo zaupljivosti in prijateljskih neformalnih stikov, kar gotovo prispeva k medsebojnemu zaupanju in poglobljenemu sodelovanju.

Posebna vrsta srečanj se vsako leto odvija tudi pred Rusko kapelico pod Vršičem. Tam so leta 1916 pod plazom umrli ruski ujetniki, ki so Avstro-Ogrski gradili prehod čez Vršič. Lansko leto so se pri molitvi za umrle duše srečali: slovenski predsednik Milan Kučan, metropolit Kiril in podpredsednik Ruske dume. Ta slovesnost predstavlja nekakšen most med Slovenci in Rusi. Ravno tako je bilo odmevno srečanje Bush-Putin v Sloveniji leta 2001. To je bilo posebno priznanje obeh držav Sloveniji, ki je nekakšno mostišče med vzhodom in zahodom.

3.3 Največji izvozniki in njihovi projekti

Seznam glavnih predstavništev slovenskih podjetij v Moskvi:⁶⁸

V Moskvi ima svoja predstavništva več kot 40 slovenskih podjetij⁶⁹, ki odpirajo slovenska predstavništva tudi v drugih ruskih mestih.

Adria Airways, Agep Color, Alpina, Bega, Belinka, Biro 71, Color Medvode, Comita, Contranco, Duol Moskva, EE engineering, Gorenje (Moskva in Krasnojarsk), Sovinservis Gostol-Gopan, Helios, Helios –Togliatti, Hrast, IBL Sistemi, Impakta, Interevropa-East, Iskra Commerce International, IskraTel, Iskra Teling, Jub, Kobram, Kolinska, Kompas, Kovinotehna, Kovinotehna-Kiev, Kovintrade, Krka, Lek, Lek kozmetika, Linum, Ljubljanska banka, Mizarstvo Petrovčič, MPP Vozila, Petrol (Tehnoblok), Renee-tours, Riko, SCT, Sling, Slovita, Smelt, Vegrad

Proizvodne kapacitete, ki jih imajo slovenska podjetja v RF:

IskraUral (Iskra-Emeco), IskraUralTel (Iskra-Tel), Odihel (Helios), KrkaRus in Krka Farma (Krka), Trimo VSK (Trimo), Lož (Kovinoplastika), Konkor (Konus Konex)

⁶⁸ Esad Ajeti, Junij 2001GZS

⁶⁹ Po nekaterih podatkih celo blizu 50. Število je težko določljivo, ker se v zadnjih letih mnogo predstavništev odpira, nekaj pa tudi zapira, nekatera pa so raje izvzeta iz seznamov (zaradi večih razlogov, omenjajo tudi mafijo.)

3.3.1. Krka

Krka d.d. je danes ena vodilnih farmacevtskih družb v srednji in vzhodni Evropi. V letu 2000 so imeli 277,1 milijonov evrov prihodkov in 32,2 milijonov evrov neto dobička. Večino proizvodnje predstavljajo generična zdravila. V tujino izvažajo več kot 80% proizvodnje, približno 20% proizvodnje prodajo na trgih bivše Sovjetske zveze. V letu 2000 in 2001 so dosegli rekordne rasti prodaje, predvsem zaradi Rusije, ki je Krkin najpomembnejši vzhodni trg. Zaposlenih imajo 3400 ljudi. V letu 2002 so odprli tovarno na Poljskem (Varšava), odpirajo pa jih še na Hrvaškem (Jastrebarsko) in v Ruski federaciji (Istra pri Moskvi).

Krka je največji slovenski izvoznik v Rusko federacijo. Z RF sodeluje že 35 let in je danes po obsegu prodaje med več kot 100 farmacevtskimi proizvajalci⁷⁰ in dobavitelji zdravil na drugem mestu. V dolgih letih plodnega sodelovanja je Krka v tej regiji razširila močno marketinško mrežo - poleg predstavništva v Moskvi je odprla še podobne podružnice v Sankt-Peterburgu, Ekaterinburgu, Novosibirsku, Rostovu na Donu in Vladivostoku. Leta 1998 je ustanovila v Moskvi podjetje Krka-Rus, ki se ukvarja z izgradnjo tovarne v bližini Moskve, in l. 2000 podjetje Krka Farma, ki prodaja zdravila kupcem neposredno. Na tem 160 milijonskem tržišču ima registriranih 120 izdelkov, med katerimi najpomembnejše mesto zavzemajo izdelki za zdravljenje bolezni srca in ožilja. Četudi je potrošnja zdravil na prebivalca trenutno nizka, je ta del sveta eno največjih potencialnih tržišč za farmacevtske izdelke. V Rusiji ima zaposlenih več kot 100 ljudi, predvsem farmacevtov in zdravnikov, ki sodelujejo z več kot 70 partnerji. Krka danes sodeluje z mnogimi vodilnimi raziskovalnimi inštituti. Pri tem velja omeniti npr. sodelovanje z moskovskim kardiološkim inštitutom, ki ga vodi **Nobelov nagrajenec**, akademik prof. dr. Čazov.

OOO KRKA - RUS deluje z namenom izgradnje lastnega proizvodno-distribucijskega centra. Krkino hčerinsko podjetje je še istega leta pričelo s pripravljalnimi deli za center, z gradnjo pa leta 2000. S to naložbo naj bi Krka pridobila status domačega proizvajalca, z zdravili iz te tovarne pa naj bi poleg matične države oskrbovali tudi sosednja tržišča. V novem objektu načrtuje Krka proizvodnjo zdravil v trdnih oblikah (kapsule in tablete), ki so v svetu najpogosteje uporabljana oblika zdravil. Novi proizvodni objekt bo verjetno prva farmacevtska tovarna v Ruski federaciji sploh, ki bo ustrezala GMP standardom (dobre

⁷⁰ Na lestvici ruskega strokovnega Farmacevtskega vestnika se je Krka med tujimi farmacevtskimi proizvajalci uvrstila na tretje mesto. Pred njo sta tokrat Gedeon Richter na prvem in Aventis.

proizvodne prakse). Proizvodnja bo fleksibilna in bo dopuščala hitro prilagajanje tržnim razmeram. Krka je že odprla skladišni del nove tovarne v modernem ruskem industrijskem območju na obrobju mesta Istra na severozahodu Moskve.⁷¹ V tovarni bo zaposlenih 120 delavcev. Poleg skladiščenja je v njem predvideno tudi carinsko poslovanje. V drugi fazi, ki bo nastopila sredi leta 2003, bo stekla tudi proizvodnja. V Krki načrtujejo, da bodo v tej tovarni proizvedli 300 milijonov tablet in 150 milijonov kapsul letno. Skladiščnim in proizvodnim zmogljivostim bo sledila izgradnja razvojnega centra. V njem bodo zaposleni ruski strokovnjaki, ki bodo razvijali nove izdelke, tudi takšne, ki jih v Novem mestu morebiti ne bi mogli razvijati. Krki bo tovarna zagotovila status domačega proizvajalca in položaj regionalne multinacionalke.⁷² (www.krka.si)

3.3.2 Iskratel

Lansko leto je Iskratel uspel doseči 6,8 milijard evrov čistega dobička. Podjetje, ki zaposluje 800 ljudi, izvaža v Rusijo, Ukrajino, Belorusijo, Jugoslavijo, Bosno, Makedonijo, Albanijo in Bolgarijo. Je telekomunikacijsko podjetje, ki ima letnega prometa 124 milijonov evrov (27 milijard tolarjev). Na domačem trgu proda okoli 1/3 vse proizvodnje, večino ostalega pa v Rusiji (35,8 milijonov evrov). Dosedaj je bil največji slovenski izvoznik v Rusijo, kjer je prisoten v 55 ruskih regijah. Lansko leto je Iskratel podpisal 14,8 milijonov evrov vredno pogodbo za dobavo telekomunikacijskih uslug in opreme z OAO Centralno telekomunikaciono kompanijo, ki je ena največjih telekomunikacijskih podjetij v RF. Posel je bil zavarovan pri slovenski izvozni družbi. V letu 2001 je bil Iskratel drugi največji slovenski trgovinski partner z RF.

3.3.3. Helios

Domžalski Helios je že dolga leta prisoten na ruskem trgu. Podjetje je aktivno tako s trgovino kot tudi s proizvodnjo na ruskem trgu. Heliosovo mešano podjetje PPG-HELIOS ima

⁷¹ Investicija je greenfield značaja., Od januarja 2000 do 2001 so bili izgrajeni vsi objekti. Za pridobitev 153 dovoljenj so potrebovali 7 mesecev. Za izvajalca del so imeli ruskega izvajalca in slovenskega podizvajalca. Več problemov so imeli zaradi slovenskih izvajalcev. Ruski obrat je večji, obsega 1000 km² (zemlje ni moč kupiti) in imajo kar 42 varnostnikov. S strokovnjaki ni težko delati. Problematična pa je v zakonodaja, čeprav se tudi ta mehča, saj je en od Putinovih gospodarskih ciljev, da bi privabili TNI v Rusijo, tako da bi vsaka vas imela eno tuje podjetje.

⁷² V Rusijo selijo svojo raziskovalno dejavnost tudi zaradi spremembe patentnih pravil, ki so bile sprejete v Sloveniji zaradi pritiska vlade in multinacionalk ZDA. Kljub temu, da je bila izpogajana drugačna rešitev z Brusljem. V letu 2001 so pohiteli z registracijami zdravil, ker so pričakovali spremembo zakonodaje in tako preprečili večji izpad dohodkov. Raziskovalno dejavnost bodo prenesli v Rusijo, kjer bodo nova generična zdravila registrirana in nato prodajana na slovenskem trgu.

predstavništvo v mestu Togliatti. V istem kraju je tudi največja tovarna avtomobilov v Rusiji Avtovaz, ki je njihov največji kupec. Poleg tega Helios proizvaja in prodaja barve za različne vrste industrije in za gradbeništvo. Pred devetimi leti je bilo ustanovljeno tudi mešano podjetje Odihel v predmestju Moskve. Le-to ima 55 zaposlenih in 500,000\$ letnega dobička. **Izvozijo približno 8% slovenskega izvoza v Rusijo in so bili leta 2001 na petem mestu.** Med glavnimi težavami, ki so jih pestile, sta predvsem spreminjajoča se zakonodaja in carinski postopek.

3.3.4. Trimo Trebnje

Trimo Trebnje je eno najuspešnejših slovenskih podjetij, ki ima 56 milijonov evrov letnih prihodkov. Približno 60% dobička je ustvarjenega na tujih trgih. Trimo izvažata v 42 držav. Trimo Trebnje namerava povečati svoje dohodke z izvažanjem na tuje trge, predvsem v Veliko Britanijo, Italijo, Hrvaško in Rusijo. Da bi v RF zmanjšali proizvodne, transportne in carinske stroške, so podpisali pogodbo z ruskim podjetjem Reut o skupni investiciji v proizvodni obrat⁷³, ki bo vredna dva milijona dolarjev. So večinski lastnik, v vodilni strukturi podjetja, ki je sestavljena iz treh direktorjev, bosta dva Slovenca. Njihov trenutni cilj je imeti 7 milijonov evrov letnega prometa na ruskem trgu. Njihova strategija je priti v višji cenovni nivo in dosegati zahodno kvaliteto produkcije. Velika prednost obrata v RF je lokacija proizvodnje, ki ima dobro logistično pozicijo in bo znatno omejila stroške transporta. Tam so stroški dela nižji, kader je ustrezno usposobljen. Uporabili bodo že izgrajen prostor. Pri ustanavljanju so imeli probleme s pridobivanjem dovoljenj (statut in pogodba o ustanovitvi, izpis iz sodnega registra, priporočilno pismo banke, pooblastilo, certifikat o registraciji...).

3.3.5. Slovita

Pred kratkim je bila ustanovljena in začela delovati mešana družba Slovita, ki so jo pred nedavnim ustanovili Droga, Fructal, Šampionka in Ito. Zamisel o ustanovitvi take družbe sega v leto 1997, ko so začeli preučevati smiselnost skupnega nastopa na ruskem trgu, kar je pohvalno za slovenska podjetja. Družba ima upravni odbor, v katerem sedi po en predstavnik vsakega podjetja. Cilj družbe je, da se njena dejavnost sčasoma razširi na celotno območje nekdanje SZ. Rusija je velik uvoznik hrane. Več kot polovico svojih potreb pokriva z

⁷³ „Trimo-VSK“ v Vladimirovski pokrajini

uvozom. Droga prodaja predvsem čaje in juhe, Fructal otroško hrano in sokove, Šampionka kis in Žito testenine ter konditorske izdelke.

3.3.6. Priložnost za sodelovanje pri proizvodnji avtomobilov

Slovenskim proizvajalcem je bila ponujena priložnost za sodelovanje pri opremljanju avtomobilov. Ponudba je resna, saj ruska država vlaga veliko sredstev v oživljanje ruske avtomobilske industrije. Proizvodnja avtomobilov je namreč ena od prednostnih dejavnosti v strategiji ruskega razvoja. Zato se bo verjetno zelo intenzivno razvijala. Rusi naj bi do leta 2005 proizvedli že dva milijona avtomobilov na evropski kakovostni ravni. Slovenski proizvajalci avtomobilskih komponent so v preteklosti veliko sodelovali z rusko industrijo (predvsem proizvajalci lakov in barv, akumulatorjev, uplinjačev).

Ali je to realna priložnost za slovensko gospodarstvo? Polpretekle izkušnje pričajo o podobnih megalomanskih neuspešnih ruskih projektih, ki niso prinesli rezultatov. Rusi od Slovenije niso pričakovali le »know-how«, pač pa praviloma tudi pomoč pri mednarodnih finančnih virih za uresničitev projektov. Več upanja vliva nova ruska in mednarodna konjunktura. Pomemben vpliv ima tudi dejstvo, da so ruski avtomobili po padcu rublja postali veliko cenejši kot tuji avtomobili in imajo zato prednost tako na ruskem tržišču kot tudi pri izvažanju v tujino.⁷⁴ (Ajeti 2000b)

4. VPLIV INTEGRACIJE V EU

Leto 2004 se postavlja kot mejnik prihodnje širitve, ko naj bi tudi Slovenija postala članica Evropske Unije. V zadnjem poglavju bomo preučevali posledice članstva v EU za Slovenijo v odnosu do RF. Tako Slovenija kot Rusija sta bili do leta 1990 del večjih držav, ki sta imeli poseben ekonomski sistem in politično ureditev.⁷⁵ Obe državi sta tedaj prakticirali svojo verzijo socializma, ki je ekonomsko realnost zanemarjal in dajal prednost dogmatičnemu (ne)reševanju problemov. Tudi pri trgovanju so imele prednost »somišljenice«, ki so trgovale ugodnejše kot bi, če bi upoštevali svetovne cene. Pri trgovini z zahodom pa so se praviloma

⁷⁴ **Miro Pivk**, svetovalec vlade na ministrstvu za gospodarske dejavnosti trdi, da gre za dolgoročno zastavljen projekt, ki spominja na slovenske farmacevte. Ti so, kot pravi, najprej prodajali zahodne tablete na trgu nekdanje Jugoslavije, potem jih pakirali in prodajali v nekdanji Jugoslaviji, na koncu pa so jih prodajali na trgih držav članic nekdanjega SEV, kamor sedaj prenašajo proizvodnjo. Vprašanje je, če ima Slovenija zadostne kapacitete za tako veliko proizvodnjo in ali bi zaradi pomanjkanja kapitala slovenskih proizvajalcev sestavnih avtomobilskih delov kazalo ubrati koncentriran nastop na komercialni osnovi. Glavna konkurenca na ruskem trgu s tem nima velikih težav, saj so podjetjem na voljo različne oblike pomoči.

⁷⁵ Ta socialistična združenja so funkcionirala kot skupno trgovinsko okolje.

držale pravil svetovne trgovinske menjave (saj druge izbire niti niso imele). Po propadu socializma sta obe izstopili iz teh konglomeratov: Rusija iz SZ in Sveta ekonomske vzajemnosti, Slovenija iz Jugoslavije. Obe sta imeli večino trgovine znotraj teh prostorov. Z osamosvojitvami, embargi in ostalimi sorodnimi pojavi so se tokovi mednarodne menjave krepko spremenili. Embargo Srbije je povzročil slovensko iskanje nadomestnih trgov, ki so jih slovenska podjetja našla v Zahodni Evropi (današnji EU). Posledično je delež mednarodne menjave s temi državami precej narasel. **Večina trgovinske preusmeritve se je tako zgodila že leta 1990 pri izstopu iz Jugoslavije.**⁷⁶ Slovenija sedaj vstopa v Evropsko Unijo, Rusija pa vzdržuje (ohlapno) Skupnost neodvisnih držav in navezuje stike z EU in drugimi. V sklepnem delu diplomske naloge bomo preverili posledice in učinke integracijskih procesov na ti državi in na njune medsebojne ekonomske odnose.

4.1. Učinki integracije v EU za Slovenijo

Od osamosvojitve dalje je osnovni cilj slovenskega gospodarstva in Slovenije integrirati se v Evropsko Unijo in dohiteti stopnjo razvoja Zahodne Evrope. Slovensko gospodarstvo bo ob vključitvi v EU postalo del največjega notranjega trga na svetu z več kot 377 milijoni prebivalcev. Po širitvi bo notranji trg še večji, saj se bo razširil na nove članice. Velik notranji trg EU ponuja podjetjem priložnosti, da izkoristijo ekonomijo obsega, zmanjšajo administrativne in finančne stroške, olajšajo dostop do proizvodnih virov, uspešno medsebojno sodelujejo ter s tem konkurirajo drugima dvema članoma velike trojice (Japonski in ZDA).

Ko bo Slovenija del EU, bodo domača **podjetja naletela na povečano konkurenco**. Zato je podpora primerne ekonomske politike nujna. Ta mora predvsem omogočiti sistemske pogoje za razvoj gospodarstva: zagotavljanje učinkovitih javnih služb, učinkovitega davčnega sistema, prilagodljiv trg dela, finančna politika, usmerjena v nizke obrestne mere in nizke stroške za podjetja, ki potrebujejo prestukturiranje, fiskalna in monetarna disciplina. **Majhna in srednja podjetja bodo še posebej ranljiva**, zlasti v sektorjih, ki so uživali visoko stopnjo zaščite. Podjetniška politika EU je usmerjena predvsem v pospeševanje razvoja malih in srednje velikih podjetij in je v ta namen razvila kopico programov, kar bi bilo potrebno izkoristiti. Glede **davčnega sistema obstaja** nevarnost, da vlada preveč velikodušno ravna z

⁷⁶ V letu 1987 je Slovenija izvozila 35% svojega izvoza v Srbijo (s Kosovom in Vojvodino), leta 2001 pa je izvozila tja le 2,8% svojega izvoza. (Kos, 2001:220)

manj produktivnimi sektorji na dva načina: prek neenake razdelitve davčnih bremen na posamezna boljša in perspektivna podjetja, ki so lahko zaradi tega kritično preobremenjena, ter s povečanjem posebnih davčnih olajšav, ki prekomerno pomagajo manj produktivnim sektorjem. Pričakujemo lahko povečano konkurenco in še večjo odvisnost od izvoza. Slovenija danes izvozi 65% proizvodnje, ko bo članica EU bo ta odstotek izvoza verjetno narastel 85-90%. (Kos 2001, Glas gospodarstva, Svetličič 2000)

4.2. Ruska federacija in mednarodne integracije

Izjava Ruskega namestnika ministra za zunanje zadeve Yevgenyja Gusarova

"Prioritete zunanje politike Ruske federacije"⁷⁷ 6. April, 2001.

Zaradi razumljivih razlogov ostaja sodelovanje z državami SND glavni cilj. Gre predvsem za razvoj dobrih sosedskih odnosov z njimi, pospešitev in poglobitev obojestransko pozitivne integracijskih procesov. Tudi tu bomo delovali realistično, vzeli v obzir odprtost in pripravljenost partnerjev iz SND, da spoštujejo naše interese. Evropa je za našo državo že tradicionalno zunanje politična prioriteta. Ne samo zato, ker je Rusija neodtujljiv del evropske zgodovine in modernega razvoja, temveč tudi zato, ker večina naših zunanjih interesov usmerjenih tja. Od vseh zunanjih faktorjev imajo verjetno trenutni procesi v Evropi največji vpliv na dogodke v Rusiji. Politika integracije z Evrope, kot je poudaril v svojem nagovoru, postaja eden glavnih področij naše zunanje politike"

Trgovina med državami SND-ja, bivše SZ bo od sedaj potekala na podlagi realnih ekonomskih interesov (iskanja profitov in investiranja v donosne projekte) in se je tako precej spremenila. Od ekonomskega ravnanja RF je možno določeno odstopanje v primeru političnih interesov. Gre za obuditev tradicionalne nagnjenosti Ruske federacije, da prevzame dominantno vlogo v regiji (temu lahko pripisujemo tudi željo po integraciji z revno Belorusijo). Drugi razlog so lahko znatne ruske manjšine, ki živijo zunaj Ruske federacije in bi lahko vplivale na nastajanje političnih sporov oziroma zahtev (izsiljevanja) s strani RF.

RF se v zadnjem času pospešeno prilagaja svetovnemu gospodarstvu. Temu primerno navezuje stike z EU in tudi WTO svetovno trgovinsko organizacijo. Odnos Ruske federacije do teh mednarodnih organizacij je dvojen. Po eni strani je **partnerski**⁷⁸: članice in bodoče

⁷⁷ <http://www.russianembassy.org/>

⁷⁸ V solidarnosti z EU je šla RF tako daleč, da je celo napovedovala kandidaturo za članstvo. To pa se večini zdi nemogoče, zelo verjetno je, da je to bil le javnomnenjski trik, ki ga je izvedla Putinova administracija.

članice EU so glavne gospodarske partnerice, velike energetske odjemalke in tudi dajalke pomoči in posojil. Drugi **nasprotujoči** pol odnosov pa črpa moč iz nesoglasij v politični sferi. Predvsem pri vprašanjih človekovih pravic in Čečenije, širjenju Nata, in gospodarskem vplivu v skupnosti neodvisnih držav. RF je med drugim pobudnica skupnega ekonomskega območja SND in celo skupne valute – rublja, za kar pa ni veliko posluha.

Visoka skupina za Enotni evropski ekonomski prostor

Na vrhunskem srečanju EU in Rusije maja 2001 je bila ustanovljena skupna Visoka skupina za **Enotni evropski ekonomski prostor (EEEP)**, katere naloga je izdelava koncepta za tesnejše ekonomsko sodelovanje med EU in Rusijo, širši cilj tega sodelovanja pa je približevanje njunih gospodarstev, vključno s pravili in zakoni delovanja.

Oblikovanje EEEP naj bi se osredotočilo na povečanje konvergence na področju regulative in zakonodaje ter omogočanja medsebojne trgovine in investicij, s ciljem pospeševanja dolgoročne in trajne gospodarske rasti obeh akterjev, pri čemer bi enotna pravila in pogoji sodelovanja zelo olajšali. Dolgoročno pa bi oblikovanje EEEP lahko služilo kot najpomembnejše področje strateškega partnerstva med razširjeno EU in Rusijo (potencialni trg z do 600 milijoni potrošnikov).

V letu 2002 se delovanje skupine nadaljuje. Natančneje so bili opredeljeni sektorji, sodelovanje na katerih bo povečalo medsebojno trgovino in investicije. To so standardi, tehnična regulativa in presoja skladnosti, carine, bančne storitve, računovodstvo transport, vesolje, javna preskrba, telekomunikacije in konkurenca. Predvideni sta dve časovno razdeljeni stopnji dela. Na prvi stopnji (do konca leta 2002) bosta tako EU kot Rusija določili končne cilje EEEP in vzporedno pripravili temelje za doseg konvergenčnosti regulative ter ukrepe za pospešitev trgovine in investicij. Hkrati se bo ugotavljale učinke teh aktivnosti ter možne ovire in načine njihovega odstranjanja. Na drugi stopnji (do oktobra 2003) pa bo skupina z drugimi ukrepi in mehanizmi delovala v smeri doseganja skupnih ciljev ter preučila časovni okvir za njihovo uresničitev. (http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/summit_05_02/rep.htm)

Ta dvojnost se lahko vidi tudi pri vključevanju v Svetovno trgovinsko organizacijo.⁷⁹ Članstvo v WTO bi Rusiji pomagalo pri dostopu do izvoznih tržišč in pri privabljanju tujih naložb. Po drugi strani pa bi se določenim domačim industrijam kot so letalska, avtomobilska in farmacevtska lahko položaj precej poslabšal, kar bi tudi lahko vplivalo na položaj slovenskih podjetij. Pri odnosih z EU so glavne točke pogovorov liberalizacija ruskega finančnega sektorja, večjega izenačenja domačih in izvoznih cen goriv, ki med drugim omogoča dumping določenih proizvodov (aluminija in gnojil). Ruska federacija ni navdušena nad liberalizacijo finančnega sektorja, saj želi ohraniti nadzor nad svojimi bankami. Ravno tako želi ohraniti cenejšo ceno goriv doma, kar zahteva letno državno subvencijo 5 milijard dolarjev, ki pa jo zlahka nadomesti iz prihodkov od izvoza. V pogajanjih in dogovarjanjih se

ji ne mudi, saj ji dajejo surovinske zaloge veliko moč. Njena podpora vojni proti terorizmu ji pa tudi pomaga pri izboljšanju pogajalskih izhodišč. Tako ni presenetljiva izjava glavnega pogajalca z WTOjem Maxima Medvedkova, ki je rekel, da se bo Rusija pridružila WTO le pod pogoji, ki ji bodo ustrezali, pa če bo to leta 2003 ali 2030. (The Wall Street Journal Europe, October 18-20, 2002)

5. SKLEP

V nalogi sem odgovarjal na delovna vprašanja, ki so izhajala iz hipotez. V procesu pisanja naloge sem prišel do naslednjih zaključkov:

Aktivna vloga države

Vloga države se spreminja, s privatizacijo, deregulacijo in umikom tarifnih in netarifnih omejitev trgovine se država umika iz ekonomije. Po drugi strani mora ostati aktivna pri ustvarjanju okolja, ki bo pospeševal in spodbujal gospodarski razvoj. **Vloga države je zelo pomembna pri razvoju in uspešnosti gospodarstva, še posebej pri malih državah v tranziciji.** Vzpodbujati mora vitalne segmente gospodarstva in žrtvovati odmirajoče. Z oblikovanjem primernih gospodarskih politik mora ustvariti okolje in pomagati podjetjem, da se uspešno vklopijo v mednarodno ekonomijo in razvijejo do tiste stopnje, da dosežejo produkcijo obsega in specializacije. Najvišji politični predstavniki lahko z obiski na tujem in s posredovanjem pozitivno vplivajo na reševanje težav, s katerimi se srečujejo podjetja. Gre za izogibanje dvojnemu obdavčevanju, neplačevanju obveznosti in pospeševanju izpeljave večjih projektov, ki bi jih podjetja sama težko izvedla brez te podpore. Slovenija je kot tržišče premajhna za slovenska podjetja, ki namenijo večino proizvodnje izvozu. Država mora omogočati pogoje, ki bi spodbujali izvoz slovenskih podjetij in njihovo prisotnost na čim več trgih⁸⁰. Trgi (oziroma izvoz) bi morali biti tako razpršeni, da bi bilo razpršeno tudi tveganje.

Kje so novi (rastoči) trgi za Slovenijo?

V dobrih desetih letih se je Slovenija postavila na noge. Postala je samostojna država z delujočim gospodarstvom. V primerjavi z ostalimi tranzicijskimi državami in državami bivše Jugoslavije jo je Slovenija dobro odnesla. Po izvozu in uvozu je Slovenija v primerjavi z njimi pomembnejša in močnejša kot bi sugerirala njena velikost in gospodarska moč. Slovenija se je že integrirala v zahodne trge, ko je morala ob srbskem embargu iskati nove

trge na Zahodu. Navezanost na zahodni trg ima razvojno komponento, saj izvažamo na najbolj razvite in zahtevne trge, kar pomeni neprestano prilagajanje in izpopolnjevanje kvalitete. V nalogi je že bilo ugotovljeno, da večina trgovine že poteka z EU, znotraj le-te je največja zunanjetrgovinska partnerka Nemčija. Tako je, še preden je postala članica EU, trgovala z njo (pod podobnimi pogoji kot da bi že bila njena članica) in je verjetno dosegla največji delež trgovine z njo. Delež se lahko poveča le z vključitvijo drugih bodočih članic v računico (veliko držav bivšega vzhoda bo postalo članice EU). Slovenija bo prejela več TNI, ravno tako bo prispevala več izhodnih TNI, predvsem na evropski vzhod.

Ali je Ruski Trg perspektivna destinacija našega izvoza?

Ruska federacija je in bo ostala posebna in pomembna tržna partnerka Slovenije. V zadnjem letu se je zgodilo več kot prej v desetih. Mednarodna menjava med Rusko federacijo in Slovenijo je vseskozi nihala, v letu 1998 do tako nizke ravni, da je RF padla na 15. mesto trgovinskih partnerjev (imela je manj kot 3% delež mednarodne trgovine Slovenije). Kot pravijo, je ponoči najtemneje tik pred prvim sončnim žarkom. Po letu 1998 se je trgovina razmahnila in se približuje rekordnim zneskom. Še vedno pa smo daleč od milijarde dolarjev, ki si jo politiki obljublajo že več let.

Od leta 2000 dalje lahko govorimo o novih oblikah sodelovanja. Slovenska podjetja vse bolj postajajo multinacionalke, vlagajo in gradijo tudi v RF. Gre za sicer razmeroma majhne investicije (majhen delež od vseh slovenskih TNI v tujino), vendar lahko pričakujemo, da bodo privedle do povečanja prometa, prodaje, prisotnosti na ruskem trgu in seveda profita. Tranzicija in recesija ruskega gospodarstva se bližata koncu in v prihodnjih letih lahko pričakujemo njegovo rast, s tem pa tudi povečano participacijo slovenskih podjetij tam. Za slovenska podjetja bi bilo priporočljivo, da na oddaljenem ruskem trgu nastopajo skupaj, saj bi to pomenilo lažje in uspešnejše delovanje.

Kako bo članstvo v EU vplivalo na ekonomske odnose med Slovenijo in RF?

Že vzpostavljene politične in gospodarske vezi, novo nastajajoča slovenska ali mešana podjetja in dobava nafte so razlogi, da lahko zagotovo trdimo, da se bo sodelovanje nadaljevalo in verjetno tudi okrepilo. EU bo verjetno imela posebni zunanjetrgovinski režim z Rusko federacijo, kar nakazuje trenutno delovanje EEEP-ja. To pomeni, da ne bi smelo biti

⁸⁰ Vendar ne za ceno odvisnosti podjetij od državnih subvencij in podobnih "razvajevalnih" ukrepov.

novih ovir menjavi in ostalim oblikam gospodarskega sodelovanja samo zato, ker bo Slovenija članica EU. V Rusiji odprti proizvodni obrati bodo imeli status domačega proizvajalca, kar pomeni, da jih dogodki doma manj prizadenejo (predvsem glede farmacevtskih patentnih zakonov). Rusija je velika, slovensko podjetje lahko v enem samem ruskem mestu najde večji trg kot v Sloveniji. Vzhodni trgi pa imajo še dodatno funkcijo. Ob nedavnem poslabšanju situacije na trgih EU smo lahko opazili, da so tradicionalni izvozniki v Rusijo zabeležili rekordne rasti v prodaji svojih proizvodov. To dokazuje, da so vsi trgi pomembni, saj je tveganje razpršeno in se lažje prilagajati. V rusko-slovenskih ekonomskih odnosih sodelujejo politični predstavniki, podjetja, organizacije in posamezniki iz obeh držav. Njihov osnovni namen je vzpodbujati in jačati sodelovanje, ki koristi vsem vpletenim. Politični dialog med državama je stekel in uspel pri obuditvi dobrih odnosov. Trenutno imamo poleg državnega predstavništva RS v Rusiji in ruskega v Sloveniji tudi gospodarska predstavništva (predstavništvo ruske gospodarske zbornice v Sloveniji in slovenske v Rusiji). Več kot 40 slovenskih podjetij ima predstavništva v Rusiji (nekatera tudi po več). Tam gradijo proizvodne obrate, vlagajo in ustanavljajo nova skupna podjetja. Sloveniji bodo njeni dosedanji stiki in izkušnje v Rusiji precej pomagale tudi v prihodnje.

6. LITERATURA

1. Armstrong David (1996): "From Versailles to Maastricht: International Organisation in the 20th Century". Basingstoke, London: Macmillan.
2. Balaam David N. in Veseth Michael (1996): "Introduction to International Political Economy." Prentice-Hall Inc., New Jersey
3. Bateman Milford (1997): "Business Cultures in Central and Eastern Europe". Butterworth and Heinemann. Oxford.
4. Bideleux Robert and Taylor Richard (1996): »European Integration and Disintegration«. Routledge, London
5. Boettke P.J. (1990): "The Political Economy of Utopia: Communism in Soviet Russia, 1918-1921". Journal des Economistes et des Etudes Humaines 1(2): 91-138.
6. Boettke P.J. (1995): "Hayek's The Road to Serfdom revisited: Government Failure in the Argument Against Socialism", Eastern Economic Journal 21 (1) (Winter): 7-26.
7. Boettke P. J. (1998): "Economic Calculation: The Austrian Contribution to Political Economy", Advances in Austrian Economics 5:131-58.
8. Cleese Armand and Kotrunov Andrei (ed.) (1993): "The Political and Strategic Implications of the State Crises in Central and Eastern Europe". Institute for European and International Studies. Luxembourg.
9. Clesse Armand and Zhurkin Vitaly (1997): »The Future Role of Russia in Europe and in the World« Luxembourg Institute for European and International Studies.
10. Eatwell John, Ellman Michael, Karlsson Mats, Nuti D. Mario, Shapiro Judith (1995): »Transformation and Integration: Shaping the future of central and eastern Europe". IPPR –Institute for Public Policy Research. London.
11. Ferfila Bogomil (1993):»The last reform of communism«. Magnolija d.o.o., Ljubljana
12. Ferfila Bogomil and Phillips Paul (1999): »Slovenia and Canada a comparative approach« Fakulteta za Družbene Vede, Ljubljana.
13. Harada Chikahito (1997): »Russia and North-east Asia«. Oxford University press Inc., New York
14. Holmes Leslie (1997): »Post-communism. An introduction«. Polity Press. Cornwall.
15. Jaklič Marko (1994): »Strateško usmerjanje gospodarstva«. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.
16. Kos Marko (2001): »Iskanje prihodnosti. Prednosti, možnosti in vizije Slovenije«. Fakulteta za družbene vede. Ljubljana.
17. Kotler Philip, Jatusripitak Somkit, Maesincee Suvit (1997): »The Marketing of Nations«. The Free Press, New York
18. Kubalkova Vendulka (1980): "Marxism Leninism and theory of international relations", Routledge & Kegan Paul Ltd., London Boston and Henley.
19. Lavigne Marie (1999): »The Economics of Transition. From Socialist economy to market Economy«. St. Martin's press inc., New York.
20. Lane David (1995): "Russia in Transition", Longman. London and New York.
21. Lešnik Avgust (1977): »Temelji Marksizma«. Zavod SR Slovenije za šolstvo, Ljubljana.
22. Martin Hans Peter, Schumann Harald (1997): »Pasti globalizacije. Napad na demokracijo in blaginjo«. Ljubljana: CO LIBRI.
23. Mazower Mark (2002): »Temna Celina: dvajseto stoletje v Evropi«. Mladinska Knjiga, Ljubljana.
24. Milanovič Branko (1996): "Nations Conglomerates and empires: Trade-off between income and sovereignty". World Bank Research Department, Washington D.C.
25. Nelson Joan M., Charles Tilly, Walker Lee (1997): "Transforming post- communist political economies". National academy press, Washington DC.
26. Nešovič Branimir in Prunk Janko (1994): "20. Stoletje". Državna založba Slovenije, Ljubljana.

27. Rosanvallon Pierre (1998): "Ekonomski liberalizem: Zgodovina ideje o trgu" – Ljubljana: SH – Zavod za založniško dejavnost.
28. Rupnik Anton (1999): "Tretji Rim", Ljubljana.
29. Salvatore Dominick (1998): "International Economics". Prentice Hall, New Jersey.
30. Solzhenitsyn Aleksander (1995): »The Russian Question, At the end of the 20th century«. The Harvill press, London.
31. Solzhenitsyn Aleksander. (2001): »Rusija v Razsulu«. Ljubljana Mladinska Knjiga.
32. Svetličič Marjan (1996): »Svetovno podjetje«. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
33. Šabič Zlatko (1996): Voting in international organisations – a mere formality or a matter of substance, Faculty of Social Sciences, Ljubljana.
34. Wallace William (1990): "The Dynamics of European Integration". Royal Institute of International Affairs.
35. Webber Stephen and Tatyana (2002): Russian Language, Life and Culture. Bookpoint Ltd. Oxon.
36. Wistrich Ernest (1994): "United Europe". London, New York: Routledge.

Enciklopedični viri:

1. A concise historical atlas of Eastern Europe (1996): Dennis P. Hupchik and Harold E Cox. Macmillan Press.
2. Države Sveta 1993 (1993): Natek, Karel Perko, Drago Žalik Huzjan Miljojka (ur.). Državna založba Slovenije, Ljubljana.
3. Geography of the World (1996): Routledge, New York.
4. The World Book Encyclopedia. (1994): Volume 16 (Q-R): Russia (str. 462-495). World Book Inc.. A Scott Fetzer company, London.
5. Leksikon Cankarjeve založbe (1987): Cankarjeva založba, Ljubljana.

Članki:

1. Ajeti Esad (2002): Rusija – politika in posli. Glas gospodarstva, September.
2. Ajeti Esad (2000a): Sodelovanje z Rusijo. Glas gospodarstva, Avgust.
3. Ajeti Esad: (2000b): Zasljepljeni z Zahodom. Gospodarski vestnik Julij.
4. Ajeti Esad (2001a): Obdavčevanje v Rusiji. Glas gospodarstva, Marec.
5. Ajeti Esad (2001b): Portoroško srečanje. Glas gospodarstva, Avgust.
6. Ajeti Esad (2001c): Rusija – Rusi razvijajo avtomobilsko industrijo. Glas gospodarstva, november-december.
7. Aslund Anders (1994): Russia's Success Story. Foreign affairs, September/October. Volume 73 No. 5
8. Druckenmiller Stanley (1994): Interview with George Soros. October 3. Business Week.
9. Kranz Patricia and Warner Joan, (1994): Russia's black tuesday: the blood of a free market. October 24. Business Week.
10. ECE/UN (1992): Economic Bulletin for Europe, vol. 44, December 1992, p. 67
11. Približevanje rešitvi ruskega klirinškega dolga. Dnevnik: 16. 6. 2002
12. Svetličič Marjan (2000): Zunanje determinante razvoja Slovenije in implikacije hitre oziroma odložene vključitve v Evropsko Unijo Teorija in praksa let. 37. 1/200 str 38-70
13. Svetličič Marjan, Andreja Jaklič (2002): Outward foreign direct investment by Czech Republic, Hungary and Slovenia; Does transition matter?
14. Svetličič Marjan (2002): Nacionalni interes – ovira ali spodbuda razvoju. Teorija in Praksa let. 39/4 str. 523-547.
15. Russia's WTO Entry May Face Roadblock. Guy Chazan. The Wall Street Journal Europe, October 18-20, 2002

Študije:

1. Banka Slovenije (2000): Neposredne naložbe 1994-1999. Ljubljana: Banka Slovenije.
2. Banka Slovenije (2001): Neposredne naložbe 1994-2001.
3. Cheikhetov Serguei (2002): An Eastern European Entrepreneur: innovator or traditionalist. University of California, Santa Cruz (paper)
4. FIAS - Svetovalna skupina za tuje naložbe (Foreign Investment Advisory Service) (1998) Promoviranje tujih neposrednih naložb. November
5. Informacija o odnosih med Republiko Slovenijo in Evropsko Unijo (2001). Ministrstvo za zunanje zadeve. Sektor za evropske integracije in ekonomske odnose..
6. Lozar Matej (1997): Projekt Volta
7. Odnos Slovenije do ostalih integracij (1996). Strategija sodelovanja Slovenije s posameznimi državami.
8. Purg Adam (1997): Smernice za delo v Veleposlaništvu Republike Slovenije v Moskvi na področju ekonomskih odnosov z Rusko federacijo, Ljubljana, Ministrstvo za zunanje zadeve
9. Rojec Matija (1993): Neposredne tuje investicije in razvoj Slovenije. Doktorska disertacija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
10. Scenarij gospodarskega razvoja Slovenije do leta 2000 (1995), Zavod za makroekonomske analize in razvoj, Ljubljana.
11. Slovenija v številkah 2001, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana, 2001
12. Statistični letopis Statistični Urad Slovenije (1996-2001)
13. Trenc Miha (2002): Neposredno investiranje slovenskih podjetij v tujino: primer investicije Tobačne Ljubljana v Makedonijo, diplomska naloga
14. World Investment Report 2002. UN Conference on Trade and Development (UNCTAD), Tuesday, 17 September.

Internetni viri:

1. Ustanovitev EEEP: http://europa.eu.int/comm/external_relations/russia/summit_05_02/rep.htm
2. Cia Country report: Russia, Slovenia. www.cia.gov
3. The Economist Intelligence Unit 2002: The Russian Federation
4. <http://www.russianembassy.org/GOVORI> (Yevgenyja Gusarova, Vladimirja Putina)
5. GZS – www.gzs.si
6. Klirinški dolg: <http://www.gzs.si/gg/nov/jun%5F2001/rusija.htm>